

V krvi.

Spisal Ivan Govekar.

*Naturam expellas furca,
Tamen usque recurret.*

Horacij, Epist. I. 10. 24.

I.

V svoji elegantni, z najbogatejšim komfortom opremljeni pisarnici sedeč in fino vonjajočo smodko pušič, je pisal dr. K. Pajk ravno deveti članek za »Narodnega prijatelja«.

Z zgovornimi besedami in živimi slikami je razlagal, kak bodi slovenski državni poslanec, da bode častno in s pridom zastopal interese svojih volilcev, ter našteval sredstva, kako bi se pomagalo osiromašenemu kmetu, obrtniku in delavcu do pravice in napredka.

Tedaj je potrkal nekdo na duri.

Nevoljen je odložil pero, ki je bičalo baš z najstrupenejšimi besedami oderuštvo, premoč kapitalizma in tvorniško, veliko industrijalno konkurenco, ter zaklical:

»Prosto!«

Med vrati se je pojavila vitka, dražestno lepa, modrooka plavolaska. Urno je zaprla duri za seboj in koketnih korakov stekla k odvetniku. Ljubko se smehljaje, mu je ponudila drobno ročico.

»Ali ste sami?« je vprašala brez sape ter odlagala kar na pisalno mizo svoj slamniki, solnčnik in rokavice.

»Sam — čisto sam,« je odgovoril odvetnik, ne da bi vstal s fotelja, ter ji je ovil takoj svojo desnico okoli ozkega pasu.

Ni se branila. Vzklonivši se nad njim, mu je pogladila polno, do srede prsi segajočo in s sivimi nitkami le po redko prepreženo brado, ga prijela z obema rokama za glavo ter mu položila svoji bujni, poredno zaokroženi ustnici na njegovi.

»Ali me res ljubite, gospod doktor?« ga je vprašala potem, ko sta odmaknila ustnice izza dolgega, tihega poljuba, ter mu žarko zrla v oči.

»Čemu vedno to vprašanje, dušica!« je odvrnil Pajk. »Sama veš, da sem šele v tebi našel bitje, ki me edino zna osrečiti, tako, kakršnega sem si želel doslej pri vsem svojem bogastvu in ugledu zaman — bitje, ki me ume tako ljubiti, kakor je ljubim tudi jaz sam! O ti draga, mila, lepa moja mucika!«

In znova sta se poljubila.

»Gospod doktor,« je začela nato ona resno, a ljubeznivo, »tudi jaz sem srečna, nepopisno srečna v tej ljubavi, v tej grešni ljubavi! Toda mirna nisem. — O, gospod doktor, kolikokrat sem bila v nevarnosti, da zapazi ali zasliši milostljiva vaše početje! . . . Kako sem se zatajevala, in kako se zatajujem pred njo — kako sem skrivala in še skrivam grozno tajnost, da je njen soprog moj, ves moj — in jaz edino njegova, vsa njegova! O, kolikokrat . . .!«

»A srček moj, čemu mi to pripoveduješ!« ji je pretrgal besedo odvetnik, pritiskajoč njen obrazek k svojemu. »Potrpi, zaman ne trpiš! — Obljubil sem ti vendar z moško besedo . . .«

»Da, da, prisegli ste mi veliko, vse — saj sem vam i jaz žrtvovala vse, vse. Ničesar mi ne morete očitati; usilila se vam nisem — ne, ne — sami ste me zapeljali v to razmerje . . . noč in dan ste me zasledovali s svojimi prošnjami, obljubami, rotnjem, grožnjami . . . zaman sem se vam skrivala, zaman vas odbijala . . . Sami veste, da je tako.«

»Res je, res je vse . . . samo jaz sem kriv . . . pa čemu to . . . Ti je li žal? — mi li kaj očitaš?«

»Ne, ne, žal mi ni, saj sem srečna — vaše ljubezni ne dam — borila bi se za njo kakor levinja za svoje mladiče . . . a prišla sem vas samo opomnit vaše prisege, ker . . . ker . . . ah, gospod doktor . . .!«

Kakor bi se sramovala v dno duše, je skrila svoj obrazek na njegovih prsih in, čvrsto ovijajoč obe roki okoli njegovega vratu, molčala.

»No, ker . . . govori vendar, srce moje!« je silil Pajk.

Dvignila je glavico ter, približavši svoja usteca njegovemu ušesu, zašepetala samo eno besedo.

Radostno se je zasvetil odvetniku obraz, oči so se mu še bolj zaiskrile, vsaka mišica mu je zatrepetala po obličju, ko je vzklikal:

»Ali je res? — ali je res?! — Ah, reci mi še enkrat, da je res!«

Smehljaje je pokimala z glavico, — Pajk pa je skočil na noge, ji ovil svoje roke okoli pasu ter jo dvignil od tal na svojih močnih rokah. Pritiskajoč jo burno na svoje prsi, ji je poljubljal usta, lica, oči, čelo, vrat . . . vedno in vedno ter hitel z njo po sobi gori in doli kot pestunja s povitim dojenčkom.

»Dosti — ah, dosti! — Pusti — pusti me, dragi!« je prosila ona ter se mu izkušala izviti. »Marijana pride vsaki čas . . . vrniti se morava medve nemudoma v vilo . . . ukazala je milostljiva . . .«

Postavil jo je na tla, ona pa si je hitela živo zardelih lic natikati rokavice in si pokrivati slamniki.

Pajk je stopil med tem k pisalni mizi ter odprl ondi s srebrnim ključkom predalček. Iz njega je vzel zlat prstan z višnjevim kamenom.

»Glej, višnjevi je kakor tvoje oči; sprejmi ga v spomin na to uro, ki je bila ena najlepših mojega življenja!«

Nataknil je prstan na drobno zlato verižico najfinejšega dela ter ji ga obesil okoli vratu, skrivši ga pod njen zavrtnik.

V tem se je začul iz pritličja ženski glas. Brzo sta se objela ter poljubila, in ona je stekla iz pisarnice.

Pajk je stopil k oknu in zrl zamišljen dolgo za ženskama, ko sta zapustili njegovo hišo . . . Potem pa je sedel in skončal članek o državnem poslancu in njegovih nalogah za »Narodnega prijatelja« tako, da je bil sam s seboj zadovoljen.

II.

Dvainpetdeset let je bil star takrat mali, sloki in skoro popolnoma plešasti diurnist Vrhnik, njegova jedra in zala žena Urška pa triintrideset, ko se je zgodilo tisto čudo . . .

Oba člana toli izkoriščanega, zaničevanega in zatiranega, a vendar za »najvišje desetisočnike« neogibno potrebne proletarjata, sta bila vajena oba že od mladih nog bede, zasramovanja in suženjstva. Življenje jima ni dajalo nobenih užitkov, za katere ne bi bila plačevala dvojne cene s svojimi rokami, s svojim životom.

Kakor neumno živinče, ki je obsojeno trpeti vse žive dni za ugodnost, lenobo in zabavo človeku, ki se naposled z njim še masti — kakor na kratki, težki verigi privezano ščene, ki mora stražiti gospodarju noč in dan, po zimi in po leti imetek, in kateremu vržejo za

nagrado jedva par kosti in v gnusnem koritu nekaj zbrozganih ostankov — kakor vestni pes ovčar, kateremu, ko postari in mu oslepe oči, otopi posluh in ohripi lajanje, ne odkažejo mirnega, varnega kota, in kateremu ne dado mehkega, gorkega ležišča za oslabeledo, zmučeno telo — ne, ne! — odslužil je, za rabo ni več — konjederec, kje si? — evo, spravi nam paro izpod nog! — kožo pa nam vrneš, da nam napravi črevljar mehke cipele, v katerih se zasučemo na pustnih plesih ob zibajočih se akordih mamljivo vznemirjajočega valčka, brez strahu, da dobimo pri tem — — kurja očesa: tako je preživel Vrhnik dotlej vse svoje življenje le kot hlapec, delavec, trpin drugim v korist. No, smrti še ni bilo . . . Obrabljen in izrabljen do konca po duhu in telesu, je moral vendar-le trpeti še dalje, da si prisluži v potu svojega mučeniškega obraza ob prepolni, od bogastva se šibeči in lomeči mizi gospodarjevi vsaj grižljaj — ovsenjaka.

Že ob polosmih zjutraj je moral vsaki dan — v delavnik ali praznik — v pisarnico odvetnika Pajka, kjer je kopiral najrazličnejše spise in akte do poldne. Za kosilo je imel uro časa, ob eni pa se je začinjala znova njegova služba ter se končevala šele ob sedmih zvečer. Tedaj je položil dr. Pajk v svojo železno blagajnico zopet nov sveženj bankovcev, diurnist Vrhnik pa je stisnil — goldinar . . .

Vrhnikovka pa je prodajala po mestu loterijske srečke.

Najsi je brila burja, da ji je hotel zamrzniti mozeg po kosteh, naj se je usipal leden sneg plazoma, naj je deževalo v plohah ali pa pripekalo solnce, da bi ji zavreli možgani v lobanji: vedno je morala tekati od gostilnice do gostilnice, od kavarne do kavarne, požreti marsikatero surovo psovko zlovoljnih gostov ter prenesti molče premnogo žalitev z besedo ali celo z dejanjem.

Na vse prostaščine je smela odgovarjati le z ljubeznivimi, uslužnimi nasmehi in s prijaznimi besedami. Pri tem ji je lice, mleko in kri, s početka pač čestokrat od ogorčenosti pobledelo, ustnice so ji pač premnogokrat od bolesti vztrepetale, in njena ponosna, krasna postava je zadrgetala včasih kakor pod silnim nenadnim udarcem biča, ko je videla, da si z nesramnim licem svoji vsakdo pravico, ravnati z njo prešerno, ako je le kupil majhen listek od nje. Vzkipeti je hotela in ugovarjati takim žalitvam kar z lastno dlanjo; vsekdar pa se je spomnila besed svojega gospoda: »Bodite prijazni in potrpežljivi z ljudmi! Čim več prodaste, tem bolje je za vas; sicer dobom — drugo prodajalko!«

In požrla je solze ter potrpekla.

Sčasoma pa se je privadila vsemu. Otopela je. Propadala je in — propadla.

Na podle dovtipe mladih starcev, na frivolna vprašanja visokorodnih pijancev in drzne dejanske napade mlečnozobih gospodičev je odgovarjala poslej z gromkim, pohotnim krohotom, žarkimi, izzivajočimi pogledi in — s še podlejšimi šalami.

Tako je postala najspretnejša prodajalka srečk ter se vračala vedno s polno novčarko v loterijski urad.

Šef je bil zadovoljen z njo ter ji povišal plačo v dobi šestih let od pol goldinarja na — poldrugi goldinar na dan . . .

Vrhnik in Vrhnikovka sta se bila vzela že pred dvanajstimi leti. Otrok nista imela. Tudi pričakovala jih nista več.

Včasih si jih je Vrhnik nepopisno želel. Plačal je marsikatero mašo, kupil premnogo sveč sv. Ani ter daroval nebroj voščenih src in otročičkov materi božji, pa sam je molil in molil . . . Zaman. — Po dvanajstih letih so mu zamrle vse sladke nade.

»Zadnji sem iz rodu Vrhnikov,« je tožil samemu sebi v trenutkih, ko ga je obhajala melanholija. »Moj praded je bil slovit kočijaž grofa Auersperga, moj ded policaj v Ljubljani, moj oče sluga barona Montanija v Trstu, jaz pa sem izkušen diurnist, s katerim se ponaša sedaj tretji odvetnik. Oj, če bi imel sina! — Dal bi ga v šole — župnik ali vsaj učitelj bi moral postati. Kako ponosen bi bil nanj! — Njegovi sinovi pa bi bili gotovo odvetniki, sodniki, zdravniki, profesorji ali pa še kaj višjega. Saj Vrhniki so bili že od nekdanje dobre glave! Tudi meni in Urški bi se potem bolje godilo. Tako pa — ljubi Bog, kakor je tvoja sveta volja!«

Take samogovore je imel, ko je hodil še ravno pokonci, in ko so bili vsi njegovi lasje še črni.

Ko so mu pa popadali iz čeljusti zobje drug za drugim, ko se mu je zgrbil hrbet, ko je postal suh in trhel po vsem životu, ko so mu postale oči motne ter se mu je zabliskala vrhu temena velika pleša: tedaj ni imel niti takih samogovorov več . . .

Udano je trpel ter iskal tolažbe v svoji živi veri. — »Gospod, ne moja, ampak tvoja volja naj se zgodi! Kar ti storiš po svojih večnih sklepih, vse prav storiš. Češčeno bodi tvoje ime!«

Tako je molil . . .

In vendar se je zgodilo to, česar se Vrhnik ni več nadejal.

»Čudo, čudo!« so sikali prorogljivo zlobni jeziki. Vse predmestje se je smejalo ter zbijalo najstrupenejše in najpodlejše dovtipe.

»Kdo bi si mislil, da morejo loterijske srečke prinesiti v hišo razen novcev tudi tak božji blagoslov! — No, no, morda so pa vendar-le tiste sveče pa tista voščena srca ganila sv. Ano in njeno blaženo hčer! — Svetovati bo treba tak pripomoček še temu in onemu, ki ne ve kam s svojim denarjem ter pretepa zato zvojo nedolžno soprogo. Da, da, sredstvo, ki je pomagalo loteristovki, se ne more izjaloviti . . .«

Diurnist pa je plaval v morju blaženosti.

»Moj Bog, torej vendar! — Rod Vrhnikov ne zamre. Vsem svetnikom in svetnicam bodi hvala za njih priprošnjo v nebesih!« — Pozno ga je uslišalo nebo; pa saj sta svetopisemski Abraham in njegova žena Sara tudi čakala in čakala, molila, jokala in darovala, dokler nista bila stara celo — devetdeset let.

Tiste mesece je bil doktor Pajk zelo nezadovoljen s svojim diurnistom. Vrhnik je postal ves izgubljen, silno zamišljen in v svojih prepisih strašno površen. Ker pa je služboval pri Pajku že osmo leto, je potrpel le-ta z njim, nadejajoč se, da se zopet poboljša.

Diurnist je bil z vsakim tednom veselejši, a njegova Urška čim dlje tem čemernejša in osornejša.

Kadar pa je pridrobnel Vrhnik domov, je vselej stopical najprej k svoji ženki, jo pobožal po licih ter se laskal kakor mladenič svoji zorni miljenki: »O j, ti moja zlata dušica — ti moj golobček!«

Loteristovka — tako so nazivali ljudje splošno Vrhnikovko — je posedala tedaj veliko doma, šivala srajčice ter pripravljala plenice in povoje.

Na njegovo dobrikanje navadno niti odgovarjala ni. Če pa je postal le presladek in siten, je zarohnela nad njim: »Ne bodi vendar tako nor, stari! — Ti pač ne veš, kakšne skrbi me mučijo noč in dan.«

»Oh, ne bodi, ne bodi huda, srček!« jo je prosil tedaj Vrhnik. »Vem, dobro vem, da imaš skrbi — kaj misliš, da jih jaz nimam!? — Gorje mi, če mi te vzame smrt! — Oh, Urška, ne mogel bi preživeti tolikega udarca, ko te imam rad, tako rad . . . Vedno sem te ljubil, sedaj pa te ljubim najbolj, ko me skoraj storiš očeta, oh, srečnejšega od kralja! — Pa da bi te izgubil sedaj? — Ne, ne. Obupavati nikar! — Bo že Bog pomagal. — Izpolnil mi je najiskrenejšo prošnjo — tudi sedaj naju ne zapusti.«

Nato je posegel v žep ter ji dal štirideset vinarjev.

»Tu imaš, Urška, pa si kupi četrtingo najboljšega!« ji je dejal. Potrebna si priboljškov.«

»Pa kako naj ti kupim potlej večerjo?« je ugovarjala ona navidezno. »Za šestdeset vinarjev, katere smeva porabiti, ne dobiva toliko, da bi bila sita oba!«

»Saj tudi ni treba, da bi bila oba! Da si le ti! — Meni kupiš za groš kruha in dva kvarglja. O, jaz sem zdrav in trden — ti pa si moraš postreči!« —

In odtlej je bila loteristovka vsako opoldne pri kosilu najboljše vino, in za večerjo si je privoščila zmeraj kaj pečenega ali praženega — diurnist pa je tolkel suh črn kruh, prigrizoval stare, smrdljive kvarglje ter pil vodo . . .

Še vedno sta opravljala svoje posle po navadi.

Loteristovka je dobivala z romanjem po gostilnicah in kavarnah še marsikak priboljšek; diurnist pa je čepel z lačnim želodcem sključen na svojem visokem stolu ter se trudil, da naslika s svojimi trepetajočimi prsti čim lepše in enakomernejše črke.

Včasih pa mu je hipoma švignil preko suhljatega, obritega obraza blažen nasmeh. Pero se mu je ustavilo, oči pa so mu zamišljeno strmele skozi okno. V takih hipih ni niti videl, niti slišal ničesar; pred dušo pa so se mu prikazovali lepi, krasni, novi prizori, v katerih sredini sta bila on pa — ponigla včerk črnih kodrov, rjavih, bliskajočih se oči in črešnjevo-rdečih ustnic . . .

»Moj sin! — moj sin!« je šepetal presrečen, in opojno sladek občutek je objemal vse njegovo bitje.

Tako je često sanjaril.

Včasih pa, ko je predla njegova domišljava duša ravno najvzornejše načrte ter stavila po sinjih in vedno tako uslužnih oblakih bujne, rožnate fantazije — zlate gradove, v katerih bodeta kraljevala njegov sin in on, bogata, spoštovana, sama svoja gospodarja — ko se je njegov koščeni, blede obraz smehljal baš najblaženejše ter so bile njegove motne, kratkovidne oči kar zamaknjene, tedaj je zagrmel po sobi močan, rezek glas! »Vrhnik, ne spite mi vendar v pisarnici! Zastonj vas ne bom drago plačeval. Vaša pisava je postala itak taka, kakor bi imele kure svoj bal po papirju. — Da veste, lenuhov in mazačev ne potrebujem. Povedal sem vam to že parkrat. Pazite, sicer dobom namesto vas boljšega delavca — ponuja se mi jih vedno celo krdelo.«

To je bil glas Vrhnikovega šefa, odvetnika Pajka.

Vrhnik je po vsakem takem ukoru pobledel kot krpa, a molčal. Pihal si je v otrple, vedno mrzle roke gorko sapo, drgnil dlan ob dlan ter iztegaval prste, katere mu je pogostoma ključil krč, pa začel znova brzo pisati. —

V istem času pa je hodila njegova Urška, jezna in namrščenega čela, po hodniku finančnega ravnateljstva.

»Danes ga pa zares zadnjič vprašam,« je govorila za-se. »Sita sem že letanja za tem škricem! Pet goldinarjev mesečno in niti vinarja manj, to je moja zahteva. Ako mu je prav, dobro — če pa ne, hm, povem vse njegovi blagorodni milostljivi, ki je tako fina, kot bi bila iz cukra, pa pobožnjaška, da se plazi vsako jutro zarana po kolnih okoli oltarjev. Hm! škoda tistih svilenih nogavic, kar jih potrga — škoda tistih dragocenih čipk, kar jih zamaže pri tako bogoslužnem opravilu! Ha, ha! Revica bo omedlela, ko ji povem, kakšen je njen ljubeznivi možiček. Potem pa mu izpraska oči. In njena mati! Vzor mogočne in hudobne tašče, hoj, ta mu šele pokaže! — Da, da, pet... pet, sicer mu napravim škandal, kakršnega ne pomni to mesto!«

In ko je za nekaj časa zapuščala ravnateljstvo, se ji je svetilo od zadovoljstva tolsto lice.

»To sem ga! — Ha, ha!«

Potem pa se je ustavila sredi ceste, si potrkala s kazalcem sredi čela ter se glasno zakrohotala.

»Ta bebec! — Ha, ha! Ta stari, slepi bebec!« —

* * *

V nedeljo popoldne je bilo.

Diurnist in loteristovka sta bila prosta. Sedeč v zaduhli, mokrotni sobi v pritličju zamazane hiše, sta imela važen pogovor.

»Da bi bil le fant!« je vzdihnil proseče diurnist. »Dala bi mu ime mojega patrona sv. Janeza Nepomuka, mučenika.«

»Eh, kaj boš neki s paglavcem!« je zarežala ona. »Ti si norec. Ali ne veš, da fantova vzgoja več velja ter napravlja večje skrbi? — Da bi bilo le dekle!«

»Dobro, dobro, Urška,« se je udal naglo mehki stavec. »Naj bo pa dekle, če ti tako želiš! — Krstimo jo za Urško seveda.«

»Beži, beži! — Urša — tako kmetiško ime!« ga je vnovič zavrnila loteristovka. »Tončka bo.«

»Tončka, praviš? — Pa zakaj ravno Tončka? — Čudno, nenavadno ime. Naj bi bila raje Micka, Ančka, Nežka ali kako drugače domače!«

»Ne, Tončka bo, ker hočem jaz tako in — mir besedi!«

»No, pa naj bo! Ljubila bova otroka, naj bo li fant, ali punca. — Ako bo fant, ga vzgojim za poštenega, pridnega moža ter storim vse, da se popne do boljše usode, kakor je moja. Vse žive dni

sem bil hlapec drugim, ki me rabijo kakor leseno orodje; ko jim ne bom mogel več koristiti, pa me vržejo v kraj. O, moji stariši so bili premalo skrbni, da bi me bili dali v šole ali pa se učiti kakega rokodelstva. Moj sin pa, če mi ga dasta Bog in mati božja, mora postati svoj gospod, omikan in ugleden meščan, ki bo smel govoriti in delati po svoji glavi in po svoji volji! — Ali ne bo res tako, Urška? — Da, da! — Če pa dobiva punco, poskrbiva, da vzraste iz nje čednostna, pobožna in marljiva deva, katero bodo radi imeli ljudje in nebesa. Saj dobri otroci so ponos in čast starišem, hudobni pa so jim v sramoto in prokletstvo še po smrti!« —

Proti večeru tistega dne pa je obolela loteristovka. Jokaje je velela možu, naj leti po Kocmurko.

Diurnist je tekel, kolikor so ga nosile stare, toge noge, da ga je oblival tako obilen pot, kakor da se je baš kopal.

V tretjem nadstropju, v obširni podstrešni izbi je stanovala debeluhasta Kocmurka, babica ogromnega životnega obsega, zabuhlega, rdečega obraza in velikega, višnjevenga nosu, kateremu so na koncu cvetle tri bradavice.

Bila je zgovorna, prijazna, pa silno energična žena ter veleizkušena v svojem ljudomilem poklicu. Uživala je slavo, da ji ni umrla še nobena bolnica, ki se je zatekla k njej.

Ko je prihropel Vrhnik do vrat Kocmurkine izbe, ni imel kar nič sape več.

Babica ga je sprejela v dimasti kuhinji, zakaj v njeno izbo ni smela stopiti moška noga. V kuhinji torej se je zgrudil diurnist na prvi najbližji stolec, pritiskal obe pesti na prsi ter z velikim naporom zašepetal: »Mo-mo-moja U-Urška . . .!«

Kocmurka se ni prav nič obotavljala. Hitro je izginila v izbo ter se za malo hipov vrnila.

»Hajdiva torej!« je dejala Kocmurka, potisnila diurnista, kateremu je tekel pot curkoma preko obraza, iz kuhinje ter jo zaklenila. Potem pa se je valila s čudovit o spretnostjo — nalik ogromni krogli — po stopnicah navzdol, da je diurnist ni mogel dohajati . . .

»Urška, ali je — fant?!« — To so bile prve diurnistove besede, ko je pristopil k ženini postelji.

»Punca, punca,« je odgovorila Kocmurka, rahlo se smehljaje.

»Torej Tončka!« je vzdihnil z lahnim obžalovanjem, a se takoj zopet potolažil. »Oh, oh, ti moja lepa, mala Tončica!« je vzklikal presrečni starec ter topljal debeluško po napetih ličecih, izmed katerih je jedva gledal top, širok nosek.

Mahoma pa je ostrmel.

Čudno! — On ima šilast nos in Urška ravno takega. — Pa te oči, ki ga gledajo tako mežeče izpod nekako zateklih očnic! Višnjeve so. Oče in mati imata pa oba temnorjave. Čudno! — No, prav je tako, saj višnjeve oči so baje najlepše, in top nosek pristaja vsekakor bolje okrogloličnemu dekliškemu obrazku!

Solze so mu začele kapati iz oči, in roke so se mu sklepale nehote v molitev.

»O, kako je lepa — kako je lepa!« je ponavljal, od blaženosti se tresoč po vseh udih. »O Bog, kako si dober — kako si milostljiv! Nevreden tvoj suženj sem . . . toliko srečo si mi naklonil — sedaj pa rad umrjem — sedaj pa rad umrjem!«

»I, kaj bi umirali, šmenca!« ga je zavrnila resolutna Kocmurka. »Pijani ste same sreče, da ne veste, kaj kvasite. Neumnost — umirati! — Sedaj bodete začeli šele živeti! — Čuden oče, ki želi, da mu osirote otroci! — Kaj naj se ubija vaša žena sama s hčerjo in s — sinom!?!«

»Sinom? — Sinom? — Kaj — kaj —?«

Široko so se mu odprle trepalnice, brezzoba usta so mu zazijala, in vse telo mu je otrpnilo od osuplosti.

Kocmurko pa je zabavala diurnistova okamenelost. Zasmejala se je iz dna duše ter, z glavo pomignivši proti peči, pospravljala dalje po razvlečeni sobi.

Na klopi ob zeleni lončeni peči je ležal majhen zavoj. K temu je planil starec. Ko pa je zagledal sredi cunj in omotov zopet debeluhast otročji obrazek, je padel tik njega na kolena ter, objemši zavoj nežno z obema rokama, glasno zaihtel:

»Moj sin — moj sin!«

In pritiskajoč svoj bleđi, koščeni trpinski obraz k baržunastomehkim ličecem nežnega otroka, poljubljač ga s svojimi trepetajočimi ustnicami po vsem obrazku, je ihtel nevzdržema z jokom in smehom: »Moj sin — moj sin!« —

Ko pa je minil prvi silni naval najrazličnejših nepopisnih čuvstev, ki bi mu bila malodane uničila šibko telo, tedaj je zahrepenelo njegovo srce, da pove še drugim ljudem o svoji sreči. Vsemu svetu bi bil rad pravil o njej. Srce mu je bilo prepolno, da bi bil mogel mirovati, da bi bil mogel nositi v tem trenutku svojo srečo sam.

Pohitel je torej k hišnikovim, stanujočim na nasprotni strani v pritličju.

»Ljudje božji,« jim je dejal, »veselite se z menoj! Moja preljuba žena mi je povila ravnokar dvojčka — fanta in dekle — fanta in dekle! — Oh, ta sreča! Ta nezaslužena sreča!«

Nekam v zadregi sta bila hišnik in hišnica, mlad par še brez otrok; vendar sta mu podala roke ter dejala: »Čestitava! Bog jima daj svoj blagoslov, vam pa z njima same vesele dni!«

»Hvala, hvala!« —

In še vedno solznih oči, je odhital k svoji deci in svoji ženki...

Dva dni za tem dogodkom so praznovali v tisti vlažni pritlični sobi krščenje Janezka in Tončke.

Na postelji je ležala mati, na desni in levi nje pa po eden dojenček.

Sredi sobe je stala miza, okoli nje pa sta sedela na vijugastih stolah sodni sluga Kovačič in njegova žena; babica Kocmurka si je prinesla iz kuhinje stolic, Vrhnik pa je primaknil za-se vogel živo pisane, trhle skrinje.

Bili so izredno dobre volje.

Botra je prinesla s seboj v košarici dve pogači, dvajset jajec, lonec masla in kilo zmlete kave; Kovačič pa je prinesel v »putrhu« pet litrov vina. — Vrhnik je kupil majhno svinjsko pleče in mesenih klobas, mlada soproga odvetnika Pajka pa je poslala otročnici v dar pečeno raco, skledo ukuhanega sadja in dve buteljki Jeruzalemca.

Kovačič, majhen, zavaljen možiček, čigar levo oko se je neprestano solzilo, je bil hud mnogojedec. V kratkem času je popil tri litre vina, pojedel pol plečeta, osem ocvrtih jajec, dve klobasi, skoro četrt pogače ter izpraznil še pol buteljke.

Vsaki hip si je brisal oko in mastne ustnice ter si izlil novo kupico v gušasto grlo. Neutrudno je grizel, cmakal, trgal, rezal in požiral ter malo govoril, ker ni utegnil.

Včasih pa se je vendar-le domislil, da treba nekaj izpregovoriti. Tedaj se je vzravnal nad svojim nagrmedenim krožnikom ter zahreščal:

»aj bi ne bili fidél! — Šifio Johan! Šifio Urš'a! — Šifio Tonč'a! — 'orošci in 'ranjci naj šifé! — Šifio! — Hoch! — Eviva!«

In potem je zaobrnil oči proti stropu, da se je videla samo belina, ter začel na vse grlo tuliti:

»Hoch sollen s' leben, hoch sollen s' leben, dreimal hoch!«

Pri tem je postal v obraz zaripljen in rdeč kakor puran.

Potem si je obrisal solzivo oko, se gromko useknil v višnjevo ruto, sedel ter se cmokaje lotil znova jedil in pijače.

Bil je Korošec in nekdanj Vrhnikov tovariš na klopeh spodnje gimnazije.

Njegova soproga pa je bila dolga, suha ženska zoprno se križavajočih oči in velikih ust, iz katerih so ji gledali dolgi, rumeni zobje zgornje čeljusti; bezala je le iz daljave v skledo s sladkim ukuhanim sadjem, pred seboj pa je tiščala polovico race. Sklenila je, da si jo vzame v popirju domov; saj si je bila že najedla, da je jedva dihala.

Tudi ona ni veliko govorila, nego le prikimavala Kocmurki, ki je na dolgo in široko pripovedovala najzanimivejše slučaje iz svoje mnogoletne prakse. Hitela je raje piti in jesti, da se vsaj nekoliko odškoduje za botrinjske stroške.

Babica si je bila še pred začetkom pojedine prilastila skrivoma skoro celo pogačo, nekaj jajec in klobas, pa četrť lonca masla. Vse to je skrila v svoj 'cekar' — svoj nerazdružni 'vade-mecum' —. Na krščenju je le pogumno popivala in še pogumnejše lagala, jedla pa je le malo. Navadno se je izgovarjala, da ima 'zopet pokvarjen želodec', ki ne prenese ničesar. To ji pa ni branilo, da je konec pojedine pobrala še zadnje kosčke mesnih in krušnih ostankov po krožnikih in skledah ter jih zmašila v svoj 'cekar'.

Vrhnik se ni skoro ničesar dotaknil. Stregel je gostom ter vsako minuto zlezel raz skrinjo in drsal k svoji Urški, nudeč ji kurje juhe, račjega mesa in kuhanega sadja. Potem se je sklonil nad dojenčka, ju poljubil, se smejal in jokal . . .

V treh urah so bile vse sklede in steklenice prazne.

Boter in botrica sta se tedaj poslovila ter najboljše volje odšla. Za njima je šla tudi Kocmurka s svojim cekarjem, ko je bila obljubila, da pride še parkrat obiskat Urško.

(Dalje prihodnjič.)

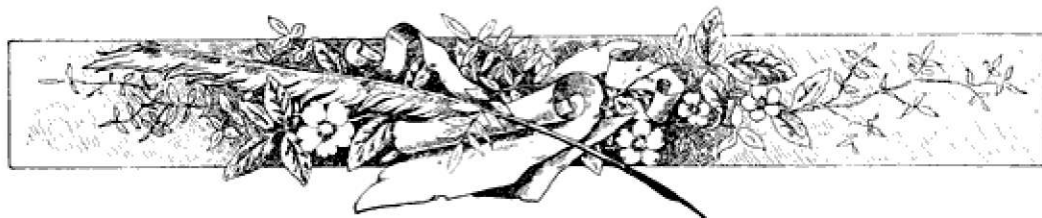
Kakó je bilo . . .

Zadel me je, ko blisk z nebá,
Pogled njegov na dno srcá;
Okrog je vse se zavrtelo.
Sladko me v srcu zbolelo.
Vsa krí je šinila v obraz,

Ko k sebi stisnil me čez pas . . .
Na prsi glavo sem sklonila,
Ko prvi sem poljub čutila.
Ne vem kedaj, ne vem kakó —
Oh, bilo je takó lepó . . .

I. N. Resman.

V krvi.

Spisal **Fran Govekar.**

(Dalje.)

III.

Nekaj tednov poslej se je živila vsa četveroglava rodovina le s pičlim diurnistovim zaslužkom. Trda jim je šla! Vrhnik se je moral zadovoljevati tedaj zopet s suhim kruhom in preležanimi kvarglji.

Ko pa je loteristovka popolnoma okrevala, sta najela kmetiško pestunjo. Vrhnikovka pa se je lotila zopet svojega posla ter znova romala od enega konca mesta do drugega. Dohodki so se s tem vsaj nekoliko povišali.

Vrhnik je bil sedaj zadovoljen; sin in hči sta bila zdrava. Urška pa je bila zopet boljše volje, odkar je mogla zopet po svoji službi. Tudi on ni bil ravno bolan; seveda je breme starosti nosil čim dlje tem težje. Zapuščal ga je vid bolj in bolj, in hrbtišče se mu je krivilo. Delo v pisarnici mu je zastajalo. Krč mu je bil sključil popolnoma tri prste na desni roki, da je držal pisalo le še z največjo težavo. Često je moral počivati, ker ni mogel z desnico niti geniti. Ukori šefovi so se množili, in grožnja, da ga zapodi iz službe, se je ponavljala malo da ne že vsaki dan.

Vrhnik je skrival svojo slabost, kolikor je mogel. Z vsemi močmi se je oklepal svoje službice; saj je vedel, da bo moral brez nje stradati. In kaj bo z otrokoma? — Tako majhna in šibka sta, pa že berača! — S čim naj jima kupi poslej obleke, da pokrije njiju nagoto? — Ženin zaslužek bo zadoščal jedva za stanarino in za njeno skromno obleko. — Dnevi siromaštva, lakote, mraza in bolezní so mu grozili,

a odvrniti jih ni mogel. — O, da bi bil sedaj mlad, da bi imel krepke roke, bistre oči . . . delati bi hotel, z veseljem, neutrudno delati, ne za-se, nego za svojo deco. Zaman vse želje! Starost, onemoglost! —

Trepetal je torej od misli, da bo moral zapustiti za vselej Pajkovo pisarnico. — Da bi se obdržal čim dlje, je nosil zaostalo delo na večer domov. In potem je doma pisaril še cele noči, da je skončal, kar mu je bilo naloženo. Privoščil si je le par ur spanja. Tako se je zgodilo često, da je delal dvanajst do štirinajst ur za bore — gol-dinar . . .

Naposled pa je spoznal, da je vse prikrivanje starosti brezuspešno. Tolikega napora ni mogel vzdržati dolgo. Udal se je torej v usodo ter resignirano čakal, da ga odslovi dr. Pajk.

»Bo že Bog kako pomagal!« se je tolažil v svoji živi verski zaupnosti. »Saj je Urška še trdna in mlada. Zdi se mi, da je postala po porodu še zaljša. Skoro pet let sem jo redil zastonj, dokler ni dobila službe. Dote ni imela niti bora. Še za poroko sem ji moral kupiti krilo. — Sedaj sem star in nadložen — skrb za življenje bodi poslej njena! Vsaki nekaj časa.« —

Loteristovki se je povrnil ves stari humor, katerega je bila izgubila ob boleznih. Še celo bolj živa in vesela je postala. Oblačila se je vedno izredno lepo in čisto. Mladi, razposajeni gostilniški gostje se niso umeli in smeli z nobeno, bodisi še tako šegavo točajko bolje zabavati in šaliti, kakor z lepo Urško. Zamerila ni ničesar, ako so ji dali le piti. Če pa so jo povabili celo k svoji mizi, naročivši ji kosilo ali večerjo, tedaj ni bilo nikjer toliko vrišča in krohota, kot v njih družbi.

Včasih pa je zinil vendar-le kdo slepemu diurnistu besedo, iz katere bi bil moral spoznati žalostno resnico glede žene. Vrhnik pa se je samo dobrodušno namuzaval, češ:

»Da, da, moja Urška je prav prijazna in lepa ženičica. Sam Bog mi jo je dal! — O, vem, da jo imajo celo visoki gospodje radi v svoji družbi — saj pa zna res tako medeno govoriti in se tako gosposki sukati! — No, pač ni bila zaman devet let dekla pri ižanskem grofu. Veliko je občevala ondi z mladima grofoma in s sinoma graškega barona, cesarskega namestnika. Hoj, grofiča in barona, to so vam bili cvet! Ha, ha! — Kaj so počeli vse po tistem parku okoli zoneškega gradu, v tistem zverinjaku za jelene in košute — ha, ha! — pa z grajskimi osli! — Pravcata neugnana družba, ki se ni bala ni križa, ni vruga. No, z mojo Urško so se prav radi menili in igrali, dokler so bili dečki . . . seveda, seveda — lepa je bila in besede je

znala postavljati, da je bilo veselje! — In ko je obolela stara grofinja, znana kot velika dobrotnica in strastna homeopatinja, za putiko, da se ni mogla ni ganiti z ležišča, jo je vozila Urška v stolu okoli parka, dokler ni preminila. Da, da. Ondi se je navadila marsičesa, kar ji sedaj dobro hodi. Resnica je, da ne premore loterijski urad služabnice, ki bi znala prodati tudi v najvišjih krogih toliko srečk, kakor moja Urška.«

Tako mu je ostalo neznan, kar je vedelo skoro celo mesto. —

Neko soboto zvečer je prinesla loteristovka napol svileno obleko domov.

»Evo, stari,« je dejala bahavo, »ali si vedel, da imaš tako varčno gospodinjo?«

Tedaj je tlesknil Vrhnik strmeč z rokami.

»Ti si zlata vredna ženica,« je rekel ponosno. »Kako si si mogla prihraniti toliko, ko vendar tako malo zaslužiš? Joj, joj, to mi je celo čudo!«

»Da, da, tega ne ume vsakega pisarja žena!« je odvrnila ona s porogljivim nasmehom, katerega pa kratkovidni Vrhnik seveda ni zapazil . . .

Na starega leta dan pa je odpustil odvetnik Pajk svojega napol slepega diurnista. Rabiti ga ni mogel za nič več.

Starec je plakal, ko se je poslavljajal od mize in stola, kjer je delal toliko let zvesto in marljivo. Mnogo grenkih besed je slišal od ostrega šefa, vendar ga je ljubil tako udano, kakor ljubi pes svojega osornega gospoda.

V dve gubi sključen, je prišel ponižno v odvetnikovo stanovanje, da se poslovil še od njega in soproge.

Ravno je hotel sestiti Pajk k obedu s svojo bolno soprogo, ko je vstopil Vrhnik.

»Kaj bi radi, Vrhnik?« ga je vprašal nevoljno odvetnik. Žal mi je, vsaka prošnja je zaman; rabiti vas ne morem za nič.«

»Ne, ne, gospod doktor!« je odgovoril Vrhnik ter si otiral solzne oči z rokavom. »Prišel sem se samo zahvalit za vse vaše potrpljenje, katero ste imeli z menoj, starcem, toliko let. Želim vam, gospod doktor, vso srečo — — vso srečo, katero . . .«

Dalje ni mogel. Krčevito je zaihtel, da se je tresel po celem slokem telesu. Segel je po odvetnikovi desnici ter jo s solzami poljubil.

»Že dobro, že dobro, Vrhnik!« je dejal Pajk, katerega je bilo starčevo plakanje vidno dirnilo prav nemilo. Temnega obraza se je obrnil v stran.

»Ako potrebujete kaj obleke, se oglasite zopet o priliki,« je postavila odvetnica.

»O gospa, kako ste plemeniti!« je vzkliknil diurnist ter si brisal oči.

»Ali pa pojdite kar takoj z menoj!« je dejala odvetnica, videč njegovo oguljeno in zakrpano obleko. »Za majhen denar vam lahko prenarede vse.«

Vstala je od mize ter ga peljala v obširno shrambo. Ondi mu je naložila par odvetnikovih oblek, katere je bil zavrgel radi izmodnega kroja in sukna.

Potem pa mu je še rekla, naj pošlje vsako opoldne koga v njeno kuhinjo po jedila, ki ostanejo od kosila.

Starec ni našel besed, da bi se mogel dovolj zahvaliti blagi gospej.

»Gospa,« je jecljal, »kako naj vam izrazim svojo hvaležnost, ki mi polni srce! Berač bi bil brez vaše dobrotljivosti. — Gospa, vam nedostaje ničesar — vsega imate v izobilju, vendar naj vam želim eno — zdravje! Odpustite, gospa — molil bom . . .«

»Hvala, hvala, Vrhnik,« je odvrnila odvetnica naglo ter, zakrivši si oči z robcem, odšla v jedilnico . . .

Odtlej je bila navezana Vrhnikova rodbina na loteristovkin zaslužek in odvetnično miloščino.

Pestunjo sta odpustila, varstvo otrok pa je prevzel Vrhnik sam.

Dolgo se mu je tožilo po starem delu; toda pestovanje, zibanje, previjanje in pitanje otrok mu je dajalo toliko opravila, da je počasi pozabil pisarnico.

Loteristovka je prihajala samo opoldne in zvečer domov, včasih pa je ni bilo niti opoldne. Takrat je nesel starec otroka k hišni gospodinji, da ju varuje, sam pa je šel z gostimi, kratkimi koraki, oprt ob palico in z loncem v roki k Pajkovim po ostanke, da z njimi uteši sebi in otrokoma lakoto.

Včasih se je vrnila žena celo šele prav pozno po noči domov.

Rohneč in preklinjaje je ozmerjala tedaj »lenega krmežljavca, ki ni za drugo na svetu, kakor da je in spi.« — Potem je legla spat ter se ni ganila do poznega jutra.

Po vzduhu pa, ki je napolnil sobo, je spoznal takrat Vrhnik, da se je žena zopet — opila.

Ob takih prilikah se je dogodilo često, da sta začela otroka sredi noči kričati in jokati, ne da bi s tem vzbudila mater.

Ko je naposled starec vstal, je našel navadno enega otroka tik postelje na tleh, drugi pa je ječal na postelji, trdo pritisnjen k zidu. Vrhnik je položil tedaj oba otroka k sebi na slamnato ležišče, katero si je postlal vsaki večer tik peči. —

Vrhnikovka se je udajala pijači bolj in bolj. Vso skrb za otroka in dom je prepustila možu; jedva, da jima je sešila kdaj par srajčic in oblek iz starega perila in starih kril dobrotne odvetnice.

Samo enkrat je zinil Vrhnik ženi besedo radi njenega popivanja in zanemarjanja otrok. Takrat pa jo je izkupil.

Razkačena se je zakadila vanj ter ga oštevala z najgršimi priimki in očitki: mari ne zasluži ona za svoje garanje nikakršnega priboljška? — Kaj li briga to grbastega plešca, ki ni bil žive dni za nič! — Niti kosčka kruha si ni mogel prihraniti za svoje stare dni! — Čemu je neki še na svetu, če niti otročajev ne more sam opravljati! — Ona da leta za vinarji ves dan po mrazu ali vročini, po prahu ali blatu, da si prisluži vsaj nekaj cap! — Ako ne bi imela nekaterih dobrih ljudi, ki ji včasih tudi kaj darujejo, mu ne bi mogla plačati niti strehe nad glavo! Ali more storiti kdo še kaj več, kakor stori ona?! — Starec naj kar drži jezik za zobmi, če ima še sploh kako škrbino v čeljustih, pa Boga naj preko komolcev hvali, da ima tako varčno, pridno in čedno ženo!

Od tistih dob je diurnist molčal . . .

Loteristovka pa je prihajala čim češče vinjena domov. Njeno nekdanje lepo lice se je zalilo z zoprno tolščo in čudno rdečico; vsa njena nekdanje tako prikupljiva postava je postala čokata, široka, neokretna.

Navzlic temu pa se je umela z vkusno obleko napraviti še vedno mladostno in simpatično. Očividno si je hotela z vsemi sredstvi ohraniti telo kar najdalje zapeljivo in vablivo.

Tako je pohajala loteristovka vedno načičkana in naličkana, pa tudi sita za svojim poslom, doma pa je vladala beda: otroka umazana, raztrgana, mož zanemarjen in često lačen, soba v največjem neredu.

Redkokdaj je popraskal Vrhnik z obrabljeno brezovo metlo po vegastih, črno umazanih sobnih tleh ter pometel jedva največjo nesnago, ki se je bila nakopičila pod mizo, pod posteljo in okoli peči. Po kotih pa je vedno ostajalo blato in smeti, torišče različne golazni. Okna so bila popolnoma slepa, od stropa nizdol so visele dolge, obširne pajčevine, po njih pa nebroj muh in nočnih metuljev.

Po leti je čepel starec na dvorišču ter se grel na solncu, otroka pa sta se igrala tik njega. Z otrokoma je kramljal neutrudno ves

dan, oponašal njiju prirodne glasove ter se razumeval z njima popolnoma. Otroka sta se pritiskala k njemu, mu jahala po kolenih, ga božala in ščipala po velih licih ter ga vlekla za sive lase. Starec jima je dovoljeval vse, se jima smejal, ali ju pa zopet ljubeznivo karal, kakor sta zaslužila.

Po zimi pa je prezebal Vrhnik, da se je Bogu smilil. Kadar ni bilo več polena, da bi bil zakuril, je legel v posteljo ter položil tik sebe otroka. Na ta način se je ogrel, dokler ni zopet kupila žena kaj kurjave ali pa mu podarila kaj Pajkovka.

Tako so minevali meseci in minevala leta.

Neko poletno popoldne je bil starec zopet sam doma z otrokoma, katera sta bila že v četrtem letu. Dolgo časa se je igral in pogovarjal z njima, naposled pa ga je premagala vročina. Zadremal je.

To priliko sta porabila otroka ter se izmuznila z dvorišča v vežo, od ondod pa na ulico. Tik ceste sta se začela igrati s prahom in kamenjem. Takrat pa se pridrvi splašen konj ter povози Janezku nad kolenoma obe nogi.

Ko je na vpitje in javkanje ljudi prišel tudi prestrašeni diurnist na lice nesreče, tedaj se je onesvestil, videč svojega sina v krvi. In ko so malo dni pozneje pokopali Janezka, se je vedel Vrhnik kakor obupanec.

Izgubil je svoj vzor, svoj ponos, svojo nado za večno! In sam je bil te izgube kriv! — Sam je bil kriv, da so se mu v eni uri zgrudili vsi zlati gradovi v prah in pepel — sam je bil kriv, da so se razpršile vse krasne sanje o ponosni bodočnosti sinovi v grozen nič! Sam je bil kriv smrti svojega lepega sina, katerega je ljubil kot svojo dušo. Sedaj mu je bilo življenje prazno, nično, le v muko.

Starec je plakal nekaj tednov neutolažljivo. Ni jedel, ni pil, ni spal; samo plakal je ter si očital sinovo smrt. Po cerkvah, pri izpovedi, na božjem potu na bližnjem hribu v kapeli matere božje je iskal utehe svoji žalosti in miru svojemu srcu. Zaman. Klečečemu pred Najsvetejšim, so mu drle brez prestanka solze po licih in vzdihni se vrstili za vzdihni: »Oh, moj sin — moj sin!« Sredi noči se je dvigal z ležišča, pokleknil sredi sobe, molil in molil ter ihtel: »Oh, moj sin — moj sin!

Na zadnje pa je omagal. Niti solza ni imel več. Nič več ni plakal, nič več javkal, pa tudi molil ni več . . . Top in nem je sedel nekaj mesecev v sobi, zrl v tla, tiho vzdihoval pa molčal. Z nikomer ni izpregovoril besede . . . Da ni skrbela hišna gospodinja zanj in za hčerko, bi bila oba poginila.

Naposled pa se je vendar-le umiril ter se oklenil z vso ljubeznijo svoje edinke, Tončke.

IV.

Tončka je bila jako lepo dekletce. Gosti zlati kodri so ji obkrožali okrogolični obrazek, in dvoje kot potočnice plavih očes ji je zrlo tako živo in ljubeznivo v svet, da se je obljubilo dete vsakomu takoj na prvi pogled.

Starec je imel nepopisno veselje z njo, in ponosen je bil na svojo zalo hčerko. Vedno je čepela tik njega, kadar se je naveličala tekati iz kota v kot, plezati s tal na stol, s stola na mizo, pa objemši očeta okoli vratu z obema rokama, preko njegovih prsi in kolen zopet na tla; gibčna in urna, oprezna in pogumna je bila navzlic svojim letom, da se ji starec ni mogel načuditi. Naglo si je zapomnila vsako stvar, se pogovarjala z njim, hoteč v svoji otroški radovednosti vedeti in razumeti vse, kar je videla in slišala.

Včasih sta šla z očetom na otroško igrišče. Tedaj je bil za Tončko praznik. Oče ji je umil, predno sta zaklenila temačno izbo, s svojimi odrevenelimi, tresočimi se rokami ročice in nasek, poiskal med ženinim perilom pisani predpasnik iz povoščenega platna, katerega je dobila Tončka v dar od hišne gospodinje, ga ji privezal za vratom in okoli pasu, in šla sta. Drobni korakov je stopical sivolasi diurnist kolikor možno ob hišah, se opiral z desnico ob kljukasto palico, v levici pa je držal malo, drobno, mehko ročico svoje ljubljenske, svoje Tončke. Boječe se je oziral na vse strani, ne preti-li kaka nevarnost njegovemu zakladu; strepetal je pri vsakem nenavadnem ropotu ter se zatekel vsaki hip v vežo bližnje hiše, boječ se, da mu ne bi ta ali oni voz, ta ali oni pes uničil tudi še to zadnje na svetu, na čemer je slonelo njegovo življenje, s čimer se je poživljala njegova propadla životna sila.

Tončka pa seveda še ni mogla razumeti očetove bojazni, zato je niti zapazila ni. Veselo je poskakovala ob njegovi roki, se smejala, vpila, kazala s prstki in se jezila, kakor je baš nanesla prilika. Oče pa je bil gluhi za vse njene proseče, dobrikajoče in hudujoče se besede — zaman ga je vlekla k temu ali onemu izložnemu oknu, kjer je bilo videti toliko in tako različnih in tako raznobojnih stvari, katere bi bila vsaj rada videla, ali pa vedela, kaj in čemu so — zaman mu je kazala s svojim prstkom polne jerbace ovočja, cele kupe cvetlic, krdela golobov, piščancev, puranov, polne deske svetloluskinastih rib — zaman se mu je ovijala okoli kolen, roteč očeta in mu s solznimi očesci zroč v obraz . . . ni je čul, ničesar ni hotel videti, le vedno

jo je tolažil: »Beživa, beživa, Tončka! — Potem, zunaj, tu je nevarno . . . da, da, si že pridna!«

Ko pa sta prišla izven mestne gneče v obširni drevored, kjer je bilo videti toliko lepih gospodov in še lepših gospej v čudovito krasnih oblekah; ko sta dospela do otroškega igrišča, kjer je dirjalo, skakalo, plesalo, vpilo, kričalo, jokalo in vriskalo neštivilno majhnih, srednjih, velikih, bogatih, revnih, lepih, grdih, načičkanih in zanikarno opravljenih otrok in otročajev: tedaj je izpustil diurnist mehko, drobno, malo ročico svoje Tončke ter ji dejal:

»Hej, Tončka, sedaj pa le poskoči — pa pridna bodi!«

Seveda ji ni trebalo tega dvakrat povedati. Vriskaje je stekla v največjo gnečo; oče pa je poiskal najbližjo klop, odkoder je, položivši obe roki na palico in naslonivši na njo brado, veselih, srečnih lic opazoval zabavanje svoje hčerke ter pazil, da se ji ne pripeti nič žalega.

Otroci so takoj obsuli Tončko; zakaj radi so jo imeli vzpričo njene živahnosti in ljubeznivosti. In Tončka je bila središče pri vsaki igri; za njene male, drobne, mehke ročice so se ruvali in prepirali dečki. Često je videl starec, kako so sinovi in hčerke najuglednejših meščanov božali njeni hčerki polna ličeca, kako so ji gladili bujne zlate kodre, občudujoč in hvaleč jo z najlaskavejšim dobrikanjem. Često je obstala ta ali ona bogato in elegantno nakičena dama, ki je prišla gledat, je-li pestunja ali bona zvesto pri njenih otrocih, ko je uzrla Tončkino zlatolaso glavico; pohitela je k njej ter jo poljubila, zadivljena ob ljubeznivosti otroškega kretanja in milobi njenega pogleda.

»Kako si vendar lepa, punčka!« jo je nagovorila skoro vsaka. »I kako ti je pa ime? — Tončka? — Jej, jej, Tončka! Le pridna bodi, Tončka!«

Znova jo je poljubila, nekako nevoljno in zavidno se ozrši po svojih — nelepkih kričajih.

In večkrat se je vrnila gospa s svojim soprogom ali pa s svojo prijateljico, da pokaže to nenavadno lepo dekletce.

Včasih pa so napolnile dame pogumno, a prijazno odgovarjajoči Tončki tisti opasnik iz povoščenega platna z najboljšim sadjem, najdražjimi sladčicami in raznovrstnimi igračkami. Otroku so se iskriale tedaj oči od same blaženosti. Pozabivši vse, je stekla Tončka najprej k očetu, kazat mu, kaj je zopet dobila; podarila mu je vselej nekaj ovočja, igrače pa je zrinila v njegove žepe. Ko je to storila, se je vrnila med družice in tovariše ter razdelila do pičice vse med-nje.

Po vsakem takem prizoru je nedostajalo pričam besed, da bi prehvalile Tončkino dobro srce. In zopet so jo obsipali s poljubi in zopet so ji božali in gladili ličeca in nje zlate kodre.

Često pa so vprašale gospe obče priljubljeno dekletce, kje je njena mamica, kje njen atej? — In Tončka je pogledala z bistrim očesom okoli sebe in, zazrši ob palici slonečega otca, pokazala nanj z drobnim, ravno iztegnjenim kazalčkom: »Tam, tam je ata!«

Dame so prišle k starcu, ki je spoštljivo odkril svojo belo, plešasto glavo, ter ga vprašale: »Vi, gospod, ste Tončkin dedek, ne-li?«

»Ne, ne, milostljive gospe,« se je odzval z nekim ponosom starec, »ne dedek, ampak oče Tončkin sem!«

In starček jim je začel pripovedovati gostobesedno in dolgovezno zgodovino svojega življenja, svojega trpljenja, svojih upov in dvomov, svojih želja in prošnja; pravil jim je, kako je že zdvojil nad vsem, in kako ga je končno vendar-le uslišalo dobrotno nebo po tolikih in tolikih letih, posušilo njegove solze, udušilo njegovo neutešeno hrepenenje, in da je postal oče . . . S prisrčnimi, gorkimi, naivnimi besedami jim je slikal tedanjo svojo srečo, pa plakal, ko se je spomnil sinčkove nesrečne smrti.

»Ah, milostljive,« je ihtel, »najhujša muka, najgroznejša kazen pa mi je zavest, da sem sam kriv sinove smrti — da sem sam umoril njega, ki je bil moj ponos, moja nada. Janezek, tako zal, tako bister fantek, bi bil delal v moški dobi čast vsemu Vrhnikovemu rodu, pa je moral v jamo, v črno, tožno jamo radi mene — radi mene! — Oh, jaz nesrečnež, jaz lopov!«

Srčna žalost in istinito ganljiva obupnost starčeva je pretresla vsakoga, ki je čul njegove mile tožbe. Marsikatera solza se je pridružila njegovim tudi iz tujih oči. — Ko se je starec nekoliko umiril, je nadaljeval svojo povest ter jo končal z zatrjevanjem, da hoče vzgojiti iz svoje edinke vzorno marljivo, blago in ljubeznivo deklico, ki bo v radost ljudem, posebno pa milostljivemu Bogu . . .

Včasih se je spomnila kaka izmed dobrosrčnih, še bolj pa zvedavih dam, kaj bi starcu vsaj nekoliko zjasnilo mračne dni, ter mu stisnila v roke dar, za katerega se je diurnist zahvalil stoterno. Žal, da le včasih! — Navadno pa so se dregnile prijateljice s komolci po končani starčevi pripovedi.

In poslovivši se kratko, so odšle.

Vrnile se niso več ni k starcu, ni k Tončki . . . Prišle pa so druge, prišli so drugi, ki so takisto pozvedovali, ki so takisto božali lepo dekletce, pa poslušali dolgo starčevo pripoved, pa takisto obda-

rivši diurnista, še češče pa skomizgnivši z ramami in skrivnostno, hudomušno, porogljivo ali celo zaničljivo se muzajoč, izginili za vselej . . .

Tako so minevala in izginevala leta . . . Tončka je naglo rasla ter se krepko razvijala . . . Jedva sedem let stara je bila že kaj zala punca, močna, četudi vitka.

Ko je začela hoditi v šolo, tedaj je prebil Vrhnik mnogo ur sam, zapuščen.

Kadar je šla v šolo, jo je vsekdar spremil. Skrbno jo je vodil za roko ter ji nosil knjižice in zvezke. Če je deževalo ali snežilo, je držal ves dežnik preko nje, naj si ga je premočilo do polti. Ko je šola minila, jo je zopet čakal pred vrati ter jo spremljal domov, držeč jo za roko in noseč ji knjižice in zvezke.

Tako sta postala Vrhnik in Tončka vsem znani osebi na cesti med Št. Pavelskim predmestjem in dekliško šolo. Ako so ju videli ljudje zjutraj na poti v šolo, so vedeli: pol osmih je! — in če sta se vračala, so zopet vedeli: enajst je minilo! — Takisto sta bila tudi popoldne marsikomu namesto ure.

Kadar sta prišla domov, sta spravila knjižice in zvezke lepo v miznico; Tončka je segla nato na omaro po srednje velikem loncu ter stekla k Pajkovim po jedila. Vrnivši se po dvanajsti uri, je našla očeta že za mizo, na katero je postavil dva škrbasta krožnika in dve žlici. Oče je razdelil prinesene ostanke na tri dele, položivši sebi in hčerki jedila na krožnika; kar je pa ostalo v loncu, je postavil na stran za ženo. Potem sta glasno molila ter začela jesti. Nasitivši se za silo, sta začela skupno črkati po abecedniku ter se vadila na ploščici s kamenčkom v pisanju. Izdelovala sta v zvezke naloge, ali se pa učila molitvic in pesmic na izust. Pri tem opravilu se je čutil Vrhnik nepopisno srečnega; neumoren je bil pri poučevanju svoje hčerke, ki je imela kaj razumno glavico . . . Čas jima je mineval, da sama nista vedela, kdaj; saj se nista zmenila niti za loteristovko, če je prišla slučajno domov obedovat ter molče zopet odšla. Povezala sta torej znova knjige ter se odpravila na pot v šolo. Zvečer se je ponavljalo isto opravilo. Matere nista čakala nikdar, ampak šla sta k počitku takoj, ko sta se naučila vsega, ter sta zopet na glas skupno odmolila celo vrsto večernih molitvic . . .

To je trajalo šest let . . .

Ko pa je dovršila Tončka dvanajsto leto, jo je vzela loteristovka iz šole ter jo poslala v tobačno tvornico, da pomaga delavkam lepiti škatlje za cigarete in smodke in tako kaj zasluži.

Jedva je odbilo zjutraj šesto uro, že se je morala odpraviti na pot, da je dospela do sedmih v oddaljeno tvornico. Tedaj je pozvonil debeluhasti, vedno dobrovoljni vratar z velikim, nad durmi male stražnice obešenim, hripavim zvoncem ter zaklenil visoka, železna vrata.

Vsako jutro je hitela truma delavk za trumo delavcev mimo hiše, v kateri je stanovala Tončka. Eni teh se je pridružila ter z brzimi koraki spela za drugimi. Na poti ni nedostajalo nikdar smehu, šal in zabavljic. Tončka je molčala ter pazljivo poslušala, kaj si pripovedujejo starejše delavke, smejala se z njimi, često pa strmela, ne vedoč, kaj pomeni ta ali ona zabavljica, kako naj razume to in ono dvoumno šalo . . . Dospevši v tvornico, so se razpršile delavke po različnih oddelkih. Tončka je imela svojo delavnico visoko pod streho, kjer je, sedeč v družbi deklic svoje starosti, rezala debel papir ter lepila in stikala škatlje po vzorcih. Za red so skrbele »majstorice«, ki so hodile od mize do mize, pregledovale delo, popravljale, učile in kazale. Vsako trenotje je prišel v dvorano tudi strogi respicijent, starikav mož hudega pogleda, surovega glasu in rdeče, ščetinaste brade, kateremu ni bilo nikdar dovolj storjenega. Vedno je vpil, zmerjal in grozil. Govoriti so smele med seboj le delavke pri isti mizi, a samo tiho, napol šepetaje . . . Ko je bila ura dvanajst, je zazvonil zopet vratar, odprl železna vrata na iztežaj in, zibajoč se s svojim trebuščkom naprej in nazaj, se muzal in kimal različnim delavkam ter jih ogovarjal z umazanimi dovtipi . . . Delavke so morale iti počasi druga za drugo skozi ozek hodnik, kjer so jih v naglici preiskovale »majstorice«. Potem so zopet hitele trumoma na vse strani domov; nekatere, ki so si prinesle jedila s seboj ali pa so jim jih donesli v canjicah otroci in stare ženice, so posedle klopi v bližnjem drevoredu in obedovale. Tončka je hodila domov ter se še pred eno v družbi istih dobrovoljnih tovarišic zopet vrnila na delo. Ko je minila šesta ura zvečer, je zapel poslednjič kričavi zvonec; zopet so preiskale »majstorice« odhajajoče delavke, in tvornica se je izpraznila. Iz enih široko odprtih vrat so vrele delavke, iz drugih pa delavci; nekateri so se pridružili posamičnim ženskim skupinam, drugi pa so šli, sami živahno se pomenkujoč ali pa tiho, s sklonjenimi glavami. Videti je bilo tu mladeničev, mož in starcev, zdravih in krepkih, rdečeličnih in bistrogledih, pa mnogo tudi medlih, trhlih, zelenkastorumenih obrazov, topih, plahih pogledov — slike izdelanosti, fizične in duševne propadlosti; videti je bilo tudi mladih, iskrih deklet, še nežnih otrok in mnogo žen, mater; nekatere čedno, ničemurno, napol gosposki oblečene, druge pa v siromašnem, ponošenem, skoro beraškem odelu. Tu radost, hrepenenje,

življenje, ondi nedovzetnost, skrb, lakot—čudna zmes značajev, obrazov in govoric. Vse pa je preveval dušeč, omotičen vonj tobaka . . .

Tončka je brzela domov.

Navadno sta šli z njo Mencejeva Nežka in Grumova Alenka. Stanovale so v sosednjih ulicah; Nežka je delala s Tončko pri isti mizi, Alenka, Nežkina sestrična, pa je bila že starejša delavka.

Nežka, katere šibka postavica se je radi zgodnjega sključevanja zgrabila, je bila bledikasta plavolaska, sivih, ostrih oči in nosljajočega, zaspanega glasu. Najraje se je pomenkovala o propovedih, o kapelanih, najnovejših mašnih knjižicah in najmodnejših svetniških podobicah. Bila je družabnica družbe krščansko-katoliških devic sv. Uršule; na golem je nosila dva škapulirja ter na modrem in rdečem traku dve svetinjici. — Vedno je bila »zaljubljena« v najnovejšega pridigarja v stolni cerkvi. Svojih čuvstev itak ni razodela nikdar nikomur, nego le Tončki in Alenki. Njena »ljubezen« se je pojavljala le s tem, da je čepela skoro vselej pod prižnico svojega najnovejšega izvoljenca; »viseč na njegovih ustih«, je srkala njegove besede, »kot žejen jelen hladno studenčnino«, ter jih zatapljala v brezno svojega resnično deviškega srca — in pa s tem, da je šla k njemu vsa ko soboto zvečer k izpovedi . . . Ko so minile »šmarnice«, je pojemala njena ljubezen, dokler ni umrla popolnoma, pa se za adventnih »zornic« pojavila zopet nalik ptiču Fenisu, prerrojena, vsa nova. In tako dalje . . .

(Dalje prihodnjič.)

Cvetica.

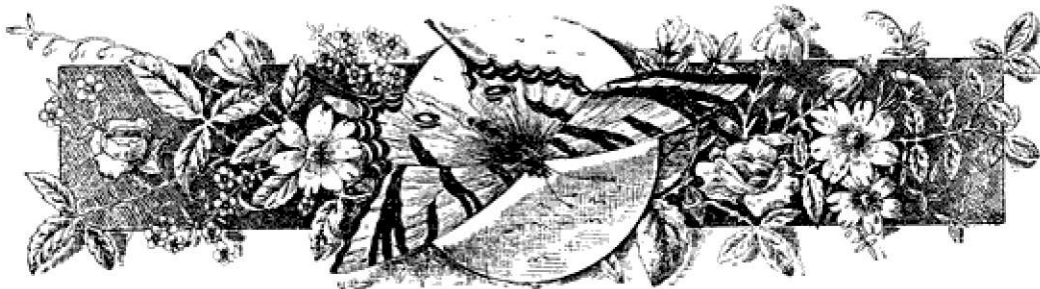
Potoček cvetico je ljubil
In mimo nje je skakljâl,
Napajal jo s sladko vodico,
V vročini ji hlad je dajâl.

A ni ga ljubila cvetica,
Ljubila je solnce samó,
Ker solnce je bolj mogočno,
Svetlejše, ko sámó zlató.

In potok od žalosti gine
In gine in se posuši,
Cvetica pa v solncu vene
In zvéne in omedli.

Erazem.

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

(Dalje.)

Druga Tončkina prijateljica, Grumova Alenka, pa je bila deva drugačnih nazorov, drugačnih idealov, pa tudi drugačne zunanosti. Vitke, ponosne postave, krepke hoje, odločnega kretanja, glasne, skoro kričeče govorice, bučnega, krohotajočega smeha, pa temnega, nekam žoltega obraza s širokimi, črnimi obrvmi in dolgimi, resastimi trepalnicami, žarkih, gorečih oči, ravnega, lepega noska, krasnih belih zob, okroglega podbradka in jedva vidnih brčic na zgornji ustnici.

Ej, ta Alenka je bila lepa grešna dušica! — Zaman ji je hvalila in hvalila dobra Nežka različne pridigarje, zaman ji opisovala vso divno nebeško krasoto oltarjev ob šmarnicah,¹ zaman jo vabila, naj si sama vsaj enkrat ogleda oni bajni cerkveni nakit, ono množino raznobojnih, predragih, duhtečih, domačih in eksotičnih cvetlic, trav in grmov, ono nešttevilo luči, lučic, svetilk, sveč, lampijonov in lestencev — naj gre poslušat vsaj enkrat ono očarljivo, dušo vznášajoče in vsako čutnico v telesu pretresajoče mogočno orgljanje slavnega slovenskega glasbenika, pa ono milobno petje, ki se igra s človeško dušo, dvigajoče jo sedaj visoko nad oblake, prestavljajoče jo v rajske prostore nebeščanov, sedaj pa moreče, uničujoče, ponižujoče človeka k tлом, v prah, v nič, da trepeti, drgeti z vsakim živcem, z vsako žilico, da ga poliva zona, pa mu zopet pljuska kri iz srca v lica in iz lic v srce . . . Zaman jo je vabila Nežka s seboj, da si z njo vred napaja dušo in srce z užitki, kakršnih bi iskala sicer brez uspeha po vsem

svetu . . . Alenka se ji je smejala, se ji rogala ter jo nazivala otročjo, neumno . . . Odgovarjala ji je, da je bila tudi ona, Alenka, včasih Nežkinih misli, da je tudi njo nekdanj veselilo, očarovalo in vznášalo to, po čemer hrepeni in hlepi sedaj še Nežka — pa minilo jo je vse. In kadar ji je začela Nežka vedno znova kazati svoje ‚podobice‘ s čipkastimi robovi, pisane, bele, črne, zelene, rdeče, papirnate, lesene in iz ribje kosti, tedaj ji je pokazala Alenka, podlo se krohotaje, svoje ‚podobice‘, svoje ‚svetnike‘ in ‚zaščitnike‘: fotografije mladih in starejših moških, civilistov in vojakov. V dno svoje duše ranjena, jo je nato začela pobožna sestrična karati in izpreobračati, ji pripovedovati različne odlomke iz pridig o deviški čistosti. Zaman; Alenka ji je odgovorila šaleč in rogajoč se, kaj ji je dejal ta ali oni ljubimec . . . ter sklenila vselej: »Pa kaj bi ti pravila . . . preotročja si še . . . ko boš imela tudi ti svojih osemindvajset let . . . hej, kako drugačne misli ti bodo rojile po glavi!« —

S temá tovarišicama torej je občevala Tončka največ. Njena duša pa se je počutila v njiju družbi kot roka, katero peče na eni strani ogenj, na drugi pa skeli mraz. Začela je premišljevatí o življenju, dvomiti, se ozirati po drugih ter primerjati, katerim se godi bolje, ali onim, ki se vedo tako kot Nežka, ali onim, ki so Alenkinih misli. Včasih je obsojala Alenkino nevernost, nje zanikarnost v izpolnjevanju cerkvenih zakonov in nje lahkoživo, vihravo občevanje z moškimi in se zgražala nad njenimi porogljivimi opazkami o iskreni molitvi, izpovedi itd. . . . tedaj se je tesneje oklenila Nežke ter hodila z njo vred k vsem ‚pobožnostim‘. Kmalu pa ji je postalo tako življenje preenolično, pusto, dolgočasno; njega čar se je polagoma izgubljal, in — zaželela si je zopet vesele Alenkine družbe, njenega smeha, njenih dovtipov in šal . . . Tedaj je zapustila bogoslužno Nežko, pozabila vse ‚nebeške užitke‘ ter se pridružila zopet Alenki, poslušajoč verno njene dogodke z različnimi ljubavniki, ki so bili življenja željni Alenki le sredstva za zabavo poleg svilenih robcev in predpasnikov, modnih solnčnikov in cipel, zlatih nauhvic in prstanov . . . Ko pa ji je začela Nežka znova obujati vest in ji dokazovati, kako grešno živi njena lepa sestrična, ter ji z besedami svojih pridigarjev živo slikati vso grozo posmrtnega vračila za sedanje pregrešno življenje, tedaj se je zbala Tončka, in razmerje se je zopet obrnilo . . .

Tako omahovanje je trajalo dve leti. V tem je postala Tončka prava delavka in se preselila v oddelek, kjer zvijajo smodke. — Tačas pa je zmagal slabi duh, zmagali nazori Alenkini.

Nauki, katere je slišala iz ust svojega dobrega, nad vse jo ljubečega očeta, nauki, katere je čula s prijateljico Nežko v cerkvi, ti nauki so nasprotovali sedaj njenim željam in mislim. Bala se je, sramovala včasih sama sebe, toda izpreobrnila se ni več; nedostajalo ji je za to moralne moči. —

Bilo je soboto zvečer. Delavci in delavke tabačne tvornice so bili prejeli svoj tedenski zaslužek ter se veselejši kot sicer polagoma razhajali na vse plati. Marsikateri delavec je krenil v bližnjo gostilnico, da si uteši žejo, ki ga je mučila že ves teden, misleč si: »saj je jutri naš dan, dan počitka — potegnem jo nocoj lahko malo dlje. Zakaj bi si vsaj enkrat ne privoščil par veselih, brezskrbnih ur, ko se moram potiti in mučiti šest dni zapored!« — Ko pa je ob zori zapuščal zabavišče, mu je bila glava težka, in vest ga je pekla; saj je bila denarnica zopet do malega prazna . . . Marsikateri pa je podvzival svoje korake domov, da izroči čim preje svoji ženki sad svoje pridnosti, da poplača dolgove ter kupi deci vsaj za nedeljo kosec belega kruha . . .

Pred tvornico so se tudi zbirale skupine in se pogovarjale, kam pojdejo nocoj, kje se snidejo jutri.

Ravnokar sta se poslovili Tončka in Nežka z obljubo, da pojmeta jutri skupaj na veliki shod na Šmarni gori, ko se je pridružila Tončki Grumova Alenka.

»Glej jo, otodi sem povpraševala po tebi,« jo je ogovorila Alenka. »Kam pa se je tako mudilo Nežki?«

«Šla je k perici po svoja krila . . . jutri pojdeva na Šmarno goro,« je odvrnila Tončka.

»Na božjo pot? Ha, ha! — Pa menda vendar ne bosì in razoglati, pa s culico v rokah?« se je rogala Alenka.

»Ne, popeljeva se z vlakom.«

»Beži, beži! Nikar ne hodi! — Kaj misliš res postati cela tercijska? — Ha, ha! — Nežke z zelenim obrazom in zgrbljenim hrbtom pač ni škoda; nihče se ne bo jokal za njo, to ve dobro sama, zato se mora zadovoljiti s svojimi nebeškimi ženini. A ti in pa jaz! Z nama je vse drugače. Tončka, ne bodi vendar tako neumna in slepa!«

Prijela jo je pod pazduho, in šli sta proti domu. Tončka je molčala.

»Povedati ti moram nekaj boljšega, zanimivejšega, nego je vajino romanje,« je začela Alenka. »Tončka, jutri pojdeš z menoj, da veš — ne bo ti žal, saj tako nikamor ne prideš.«

»Kam pa?« je vprašala Tončka z glasom, ki nikakor ni ugovarjal prijateljičinemu vabilu.

»Jutri ob poludveh me čakaj doma, da pridem po-te. Lepo se obleci . . . vzemi tisto zeleno jopico, ki se te tako tesno oprijemlje, pa bel, svilen robec si deni na glavo, da veš! — potem pojdeva pred Št. Pavelsko cerkev, kjer me bo čakal Janez . . .«

»Kateri Janez?«

»I no, moj Janez, ha, ha! Pri topničarjih je . . . bogatih starišev sin z Gorenjskega je . . . tri zvezdice na vsaki strani zavratnika in dolgo sabljo ima . . . lep, postaven fant, boš videla!«

»In kam pojedemo?«

»Iz mesta . . . kam v okolico . . . na ples — ej, zabavali se bomo krasno. Tudi dva Janezova tovariša prideta . . .«

»Jaz ne znam plesati,« je pristavila napol pomiljuoč, napol boječe Tončka.

»Ne znaš? — Križ božji, niti plesati ne znaš? To imaš od svojega čepenja po cerkvah! Sramota! — No, peti znaš . . . že pojde; začeti moraš . . . Janez želi plesati; obljubila sem mu, da pripeljem s seboj še kako tovarišico. Iti moraš torej na vsaki način z menoj!«

»A kaj poreko oče, če se ne vrnem pred mrakom domov? — Bojim se . . .«

»Kaj? — Torej si še tako odvisen otrok! — Joj, joj, tega ne bi bila mislila!« je javkala Alenka. »Saj si vendar sama služiš kruh! Saj ti vendar ne more živa duša na svetu zapovedovati! — Joj, joj, kaj takega mi greš zinit!«

Tončko je bilo sram, zato je za trdno obljubila, da pojde z Alenko, bodi kar koli.

Potem sta se ločili.

Domov prišedši, si je skuhala večerjo in jo postavila tudi očetu, potem pa se je takoj začela umivati, česati ter si snažiti obutal in krila. Hotela je biti jutri taka, da se je Alenka ne bo sramovala vzpričo svojega ljubimca, bogatega Gorenjca . . .

Drugi dan pa je odšla na Šmarno goro pobožna Nežka sama, razžaljena in razjarjena, ko ji je povedala Tončka, da mora z Alenko.

»Ker si taka prijateljica, da se pojdeš raje razveseljevat na grešno plesišče z zapeljivimi vojaki, pa bodi konec prijateljstva med nama — ne poznam te več!«

Tako ji je dejala Nežka in z jezo zaloputnila duri za seboj.

Tončki je bilo v prvem hipu hudo, potem pa se je domislila Alenkinih besed: »Nežka . . . zelena . . . ni je škoda, da je tercijska, saj je ne mara živ krst! A ti in jaz!?»

In zaničljivo se je namrdnila ter se začela oblačiti. Kmalu nato je prišla Alenka v lepi novi obleki, z zlatim srčkom na baržunastem traku okoli vratu in v gosposkih cipelicah iz rjavega usnja. V orokavičenih rokah je držala pisan, široko s čipkami obrobjen solnčnik z belim, umetno zrezljanim koščenim držajem.

»Ali si gotova, Tončka? — Dobro, kar pojdiva! — Ne — stoj! — Koliko kril pa imaš na sebi, da si široka kot razčeperjena koklja? — Joj, joj! — In za vratom tudi nimaš nobenega robca! — Vzemi ono rdečo svileno ruto, da se te lepo prime . . . samo malo se je sme videti . . . glej, kako je pri meni!«

Tončka se je popravljala po navodilu Alenkinem, dokler ji ni ustregla v vsakem oziru.

Potem sta šli. Ko pa sta stopili iz sobe, jima je prišel z drsajočimi koraki nasproti sključeni, sivolasi Tončkin oče. Ljubeznivo se je ozrl po svoji hčerki, in njegov pogled je nekako božajoče objemal vse njeno vitko telo. Tako lepe, tako gosposke je še ni videl nikdar, tako se ji niso svetile še nikdar oči, in njena lica so bila napeta ter z rahlo rdečico zalita kot nikdar.

Zadovoljno ji je torej pokimal pa jo vprašal: »Ali gresta že k nauku? — Hiteti moram tudi sam. — Le lepo molita!« —

»Da, da,« mu je odgovorila Alenka ter smehljaje potegnila Tončko s seboj.

V srcu Tončkinem pa se je oglasila vest, ki ji je očitala, da je varala, da je nalagala očeta — prvič . . .

Pred Št. Pavelsko cerkvijo so ju čakali že trije vojaki, visoki, širokopleči mladeniči v lični topničarski uniformi, z dolgimi, blesketajočimi sabljami ob levih bokih.

Smehljaje so jima salutirali, butnivši peto ob peto, da so zavenele ostroge, ter jima ponudili svoje roke v pozdrav.

Alenki se je pridružil takoj črnolasi Janez, tovariša pa sta vzela Tončko v sredo, in odpravili so se.

Tončki je bilo spočetka tesno pri duši v družbi s povsem neznanimi vojaki; sram jo je bilo ljudi, ki so se ozirali za njimi. Kmalu pa se je pomirila, ko sta ji začela spremljevalca pripovedovati o svojem stanu, o svojih domačih, o mestnih novicah ter izpraševala tudi njo o navadnih stvareh, neprisiljeno, prijazno, kakor da bi si bili stari znanci.

Prišedši iz mesta, sta krenila Alenka in Janez po cesti, vodeči v bližnjo vas.

Toplo je sijalo spomladnje solnce; ptiči so popevali ob robu ceste, zibajoč se po leskah in jelšah, ki so se baš ogrinjale v nov zelen plašč, smreke in hoje pa so veličastno šumele ob najmanjšem pišu s svojimi težkimi vrhovi in do tal segajočimi vejami.

Tončki se je zdelo, da ni doživela doslej še nikdar tako jasnega in veselega dne. Zeleneči gozd s svojimi ptički se ji ni videl še nikdar tako lep, kot danes. Njena prijateljica Alenka, stopajoča pred njo ob roki svojega ponosno vzklonjenega ljubimca, se ji je zdela čudovito krasna, in njena spremljevalca sta bila v njenih očeh najčednejša in najljubeznivejša mladeniča na svetu. Tako lahko in prijetno ji je bilo pri srcu, da bi bila najraje zapela . . . Ko pa ji je ovil njen desni spremljevalec, plavolasi Toporišev Tone, svojo roko smelo okolo pasu ter je, dvignivši in zavrtevši svojo čepico po zraku, krepko zavriskal, tedaj se je zasmejala na vse grlo. Ozrši se pa v Toneta s svojimi globokimi plavimi očmi, je zardela, videč v njegovih očeh odkriti izraz brezmejnega občudovanja . . .

Prišedši v vas, so zaslišali takoj mogočne glasove harmonike, prihajajoče skozi odprta okna obcestne gostilnice.

Obširna gostilniška soba je bila že »dubkom« polna hrupnih gostov in plešočih parov; mize so bile postavljene po veži in po lesenem hodniku proti vrtni strani. Jedva je odpasal Janez svojo sabljo, že se je oklenil svoje Alenke ter jo odvedel na ples. Tone ga je ročno posnemal ter se zavrteel s Tončko. Spočetka ji je uhajal takt, kmalu pa se je privadila. Krepko sta se sprijela s Tonetom ter zaplesala kot najvrlejša plesalca. Ko se je usopla, jo je peljal na hodnik, kjer sta našla še prazno mizo, ter ji ponudil vina. In Tončka je pila.

Tončka je plesala veliko. Jedva jo je spustil iz rok Tone, je prišel po-njo Janez, ki jo je izročil tretjemu tovarišu Sušniku. Polagoma so jeli hoditi po-njo tudi drugi plesalci, med katerimi je bila večina infanteristov, »Janezov«. Zabavala se je tako dobro, da je popolnoma pozabila na čas, na svojega očeta, na odhod. Vriskanje plesalcev, bučni zvoki harmonike, topotanje razbrzdanih peta, smeh plesalk, opojni vinski vzduh . . . vse je vplivalo na njene živce omotno, mamljivo.

Ko pa so prižgali sredi stropa veliko petrolejko, tedaj se je spomnila doma. Prestrašena se je oprostila svojega plesalca ter se začela ozirati po Alenki in Janezu. Ni ju bilo najti nikjer, a Tone in Sušnik sta jo potolažila, da že zopet prideta, ter sta jo zopet odvedla

na ples. Samo enkrat se bode še zavrtela, potem pa bode morala domov, pa če tudi pojde sama. Ko pa je minil ta ples, jo je pregovoril znova Tone, da zapeše še enkrat z njim. Plesala sta dolgo; Tone ni hotel nehati, zavrnil je vsaki hip veselo, izzivalno, pa ji šepetal: »Tako srečen še nisem bil . . . juh! — Kako naju gledajo . . . seveda, nevoščljivi so mi za plesalko . . . najlepšo plesalko! — Tončka, vi ste moja . . . kaj ne, da ste moja?« — Tončka mu ni odgovorila, a rdeča je bila kot piruh, pa dobro se ji je zdelo, da ne bi bila menjala z nobeno plesalko. Sramežljivo je dvignila trepalnice ter pogledala za hip Tonetu v razžarjeno lice, pa jih zopet povescila. Srce ji je bilo burno . . . Ko sta nehala, jo je peljal k mizi; žejna sta bila in pila sta poželjivo . . . Tone jo je držal vedno za roko; naslonivši se na njen stol, ji je pravil, kako je lepa, da jo ima rad, in prosil jo, naj bo njegova . . . Tončka je molčala; vrtelo se ji je v glavi, želela si je proč, pa se zopet naslajala z njegovimi besedami.

Naposled so odšli. Sušnik edini je še ostal med infanteristi, ki so začeli popevati narodne pesmi, ter je basiral.

Janez je stopal zopet z Alenko spredaj. Tone in Tončka pa sta šla za njima. Tiho so govorili med seboj; ostroge so zvenele, in sablji sta rožljali. —

Še često so napravili skupne izlete Tončka, Alenka, Janez in Tone. Postali so si najboljši prijatelji. — Mencejeva Nežka pa ni pogledala nobene več, temveč si poiskala novih prijateljic, ki so bile povsem njenih nazorov in njenih vzorov,

V.

Tone Križaj je bil kramarjev sin, doma iz Loža. Oče njegov se je ubijal spočetka z malo kmetijo, toda ker mu je radi slabih letin donašala le dolgove na dolgove, jo je poprodal, ocedil in pobelil svojo hišico, kupil patent ter začel kramariti. Poleg kramarstva se je pečal še z nakupovanjem starin, ponošenih oblek, polomljenega pohištva, zavrženih slik ter nakaženega kmetiškega in obrtnega orodja. Dočim mu je žena doma prodajala, je lazil, prodajajoč in kupujoč, po hišah in kočah v trgu in okolici ter privažal na večer na samokolnici najrazličnejše šare v svojo shrambo. Ob slabem vremenu je ostajal doma ter šival, krpal, lepil, zbijal in barval svoje starine. Za ničeven denar jih je dobil, često jih je pobral celo na kakem smrdljivem smetišču, v prašnih drvarnicah ali v zakajenih podstreških; toda s svojo spretno roko je popravil vse reči, da so bile znova za rabo, ter jih prodal skoro za celi dobiček.

Ko je Tone, kramarjev edinec, nekoliko odrasel, je spremljal očeta ter mu pomagal mešetariti in stikati za ropotijo. Križajev imetek se je na ta način množil sicer le počasi, toda vztrajno. Ker je bil skop, je privoščil sebi in svojcem jedva najpotrebnejše reči ter varčeval z vsakim vinarjem. Za dve dvojači dobička je bil pripravljen iti v štiri ure oddaljeno vas, in za en goldinar izgube se je jokal, kot bi izgubil stotak. Grabiti in gomiliti na kup ter množiti število svojih goldinarjev mu je bil največji užitek, edini namen in vsa sreča življenja . . .

Neki poletenski večer je zopet krparil raztrgan šaren zastor, katerega si je bil izprosjačil v bližnji grajščini. Sam je sedel med nakopičenimi škatljami, okviri, papirnimi in platnenimi slikami — med stoli, mizami, klopni in posteljami — med kmetiškimi kočemajkami, indrami, šklaki, kožuhi, kučmami, ošpetlji in avbami — med gospodskimi krili z vlačami, maskaradnimi kostumi, korzeti in modrci, solnčniki, dežniki, ženskimi in moškimi klobuki, cilindri, palicami in pahljačami — med lopatami, svedri, kladivi, motikami, krampi, verigami, žreblji in plugi — med lonci, steklenicami, košarami in cajnicami . . . tu je sedel ter krpal neutrudno, dasi je šlo že na polnoč. Okna je zaprl z oknicami, z železom okovanimi, vrata pa zaklenil z velikim ključem, katerega je položil tik sebe na polico. V shrambi pa je postajalo čim dlje soparnejše, dušeče. Križaju so lezle oči skupaj, vsaki hip je zadremal, a vendar se je silil še vedno, da izgotovi nocoj pričeto delo. Končno pa je trdno zaspal; glava mu je omahnila na naslanjač, roke so mu visele ob životu, noge pa je imel iztegnjene po sobi. Spal je jedva četrte ure; ko pa se je hipoma vzbudil, ga je objemalo od vseh strani plameneno morje in strašen dim. Planil je kvišku, podrl poleg stoječo polico, skočil k vratom . . . Zaklenjena so bila. V tistem hipu se je spomnil, kam je bil položil ključ . . . a ni bilo ni stolice, ni ključa. Dim mu je žgal oči, da ni mogel gledati, pljuča so mu jedva še sople, plamenčki so segali po njem, on pa se jim je zaman otepaval, se zaletaval v vrata, bil po njih s pestmi, dokler so mu krvavela, ter hropel: »Na pomoč! Na pomoč!« — Zaman. Nihče ga ni čul. Nagomiljena obleka pa je gorela, tlela in se kadila — vse se je užigalo; shramba je bila že do stropa polna smradnega, zadušljivega dima . . .

Ko so pregorele oknice, je dobil ogenj duška, in velik, rdečkastorumen zubelj je švignil skozi okno v leseno streho. In gorelo je že dolgo, predno je opazil prvi Ložan, da gori pri kramarju. Kriki »gori! gori!« so se razlegali po ulicah; ljudstvo je bežalo iz hiš, zvonovi so

začeli bučati ter so še pomnoževali grozo pretečega požara. Pred Križajevo hišo se je v hipcu nabralo ogromno ljudstva; ognjegasci so se pridrvili od nekod, razganjali ljudi ter začeli brizgati iz dveh cevi skozi okna v kramarjevo shrambo ter po strehah sosednjih hiš.

Tedaj pa je kriknil hipoma nekdo med množico:

»Oče — mati, kje ste?«

Bil je kramarjev edinec Tone, ki je menda vasoval, a je bil sedaj pribežal k domu.

»Moj Bog, kje je kramar? — kje je kramarica?!«

»Hitite . . . brž . . . spita menda v svoji sobi . . . zadaj za prodajalnico . . . brž! — udušita se . . .«

Vpitje, kričanje, jokanje ljudi, klici zapovedujočega načelnika ognjegascev, prasketanje in vreščanje ognja, šumeče sikanje brizgane vode, žalostno nabijanje zvonov . . . vse se je mešalo ter glušno polnilo zrak.

Tone je hitel s tremi gasilci za hišo, odprl vrata in tekel v spalnico. Povsod je bilo že vse polno dima. Prišedši v spalnico, pa je omahnil nazaj . . . oblak dima je puhnil vanj, da bi ga bil skoro zadušil. Navzlic temu pa je planil na ono mesto, kjer sta stali očetova in materina postelja. Hitro je segel po njiju — bili sta prazni.

»Mati! — Oče!« je zavpil smrtno prestrašen ter tipal, premetaval in iskal po posteljah s trepetajočimi rokami. Tudi gasilci so iskali po sobi. Kar se je zadela Tonetova noga ob človeško telo, ležeče na tleh. Brzo se je sklonil, poiskal z dlanjo obraz — mati je bila; zadel jo je na rameni ter hitel z njo na plano. Nezavestna, s široko odprtimi steklenimi očmi je zrla topo ter jedva, z velikimi mukami dihala. Tone jo je položil na tla, ljudstvo jo je začelo dramiti in škropiti, sam pa je tekel zopet nazaj — po očeta. Ko pa je prisopel do vrat, so planili baš gasilci iz hiše.

»Beži — strop se že udara!« je zavpil eden izmed njih Tonetu ter ga potegnil za seboj. In res, v tistem trenutku se je zmajala vsa hiša — velikanski trušč in hrušč, urnebesni krik ljudi — in grozen plamen je švignil proti nebu ter nalik ogromni goreči baklji plapolal, vihral in cvrčal, uničujoč vse, kar je mogel doseči . . .

Tone je klečal poleg matere ter jo klical, a ni se vzbudila. Dihanje je postajalo čim dlje mučnejše in počasnejše.

»Še ona umre!« je dejala stara ženska, otirajoč si mokre oči.

»Po gospoda bo treba — sicer bo prekasno!« je pritaknila druga.

Jedva pet minut pozneje je že hitel iz cerkve duhovnik na kraj, kjer je ležala v smrtnem boju stara kramarica. Ljudstvo je pokleknilo

okoli nje, gasilci pa so dalje neumorno dušili ter omejevali požar. Svetlo je bilo kot opoldne.

Duhovnik pa se je sklonil nad kramarico, ji pritisnil na ustnice sv. razpelo, jo pokropil ter začel moliti antifono: »Pokropi me, o Gospod, z izopom, in očiščen bom; operi me, in bolj bom bel kot sneg.« Nato je mrmral psalm: »Usmili se me, o Gospod!« . . . stopil k njej ter jo del v poslednje olje.

Po zvršenem svetem opravilu je odšel.

Kramarica pa se ni zganila; pojemala je in proti jutru je izdihnila . . .

Tone je izgubil tako očeta in mater, pa tudi skoro vse premoženje. Oče je hranil svoj denar večinoma doma v kovinski šatulji. Ker je bil uničil požar tudi njo, so ostali Tonetu le trije stotaki, katere je bil slučajno naložil starec v hranilnici.

Ko so pokopali mater in očetovo sežgano truplo, je zapustil Tone rojstni kraj ter se odpeljal v mesto si iskat zaslužka. Kmalu je dobil službo, kjer mu je prijalo.

Trgovec Mirt je rabil spretnega hlapca za svojo kupčijo z ribniško suho robo. Ker je bil Tone lep in postaven mladenič, ker mu je povedal, da je bil njegov oče kramar in starinar, in da se je pri njem privadil marsičemu, ga je Mirt vzel takoj z veseljem v službo.

In ni mu bilo žal.

Dasi ni bil Tone skoro nič izomikan, dasi je znal čitati in pisati jedva za silo, je vendar pokazal pri vsaki priliki, da ima izreden razum za trgovino. Gospodarju je bilo jako všeč, da je dobil tako porabnega pomagača, in poučil in razkazal mu je to in ono. Tone, tedaj dvajset let star, je imel bistro glavo. V nekaj mesecih je že poznal vrednost in ceno vsakega komada ter umel prodajati in prekupovati tako dobro, kakor njegov šef. Kmalu je najel Mirt drugega hlapca; Toneta pa je vzel v prodajalnico ter ga v par letih imenoval za svojega komija.

Mladi komi je pokazal z vsakim novim dnem, kako zmožen in spreten je v trgovini. Dočim se je stari, godrnjavi Mirt omejeval v svoji trgovini le na mesto, je poiskal Tone trgovinskih zvez z mnogimi manjšimi prodajalci na deželi ter jih zalagal z različnim blagom. Mirt je imel seveda pri tem velike dobičke, dohodki so se mu skoro podvojili. Čez nekaj let je na Križajevo prigovarjanje prenovil in razširil svojo prodajalnico ter pričel trgovati tudi z galanterijskim blagom. Podjetni Tone je poiskal nekaj vasi, kjer so izdelovali glavnike, igle za lase, ščetí, zobotrebce, nože, vilice, žlice, čipke, nogavice, cipele, brezpetnike, lepenke in druge stvari . . . sklenil pogodbe s posamičnimi podjetniki, da bodo izročali narejeno blago le njegovi firmi, in

s tem je prisilil druge firme, da so kupovale dotične izdelke za mnogo višje cene pri njem, ter je mnogo naročenega blaga odpošiljal celo v inozemstvo, prav tja v Hamburg.

Velika, najraznovrstnejša zaloga, lepa, prikupna zunanost in notranjščina prodajalnice, točna, nagla postrežba in izredna zgovornost ljubeznivega Križaja, vse to je vplivalo tako ugodno na Mirtove dohodke, da je odslej skoraj vidno raslo njegovo sicer že dotle veliko imetje.

Umevno je, da je bil stari Mirt jako zadovoljen s svojim podjetnim in špekulativnim komijem ter mu je prostovoljno, včasih pa tudi na Križajevo zahtevo prav rad povišal vsako leto njegov salér.

Končno je postal Križaj poslovodja; Mirt mu je prepustil popolno svobodo, edini njegov posel je bilo podpisovanje računov, naročil in pogodb.

„Pravcato terno sem zadel s tem človekom,“ si je smehljuje mislil često starec, zadovoljno seštevajoč vedno se množече tisočake v hranilničnih knjižicah. »Vrag, prav rojen je menda za kupčijo! Oče njegov si je z barantanjem, z beraško kramarijo in starinarstvom nabral nekaj stotakov — da ga ni zadela tolika nesreča, bi imel danes vsled sinovih operacij in špekulacij izvestno že precej tisočakov . . . no, no, po njegovi nesreči se je rodila moja sreča. Bodi zato mir njegovi duši! Sina pa mi Bog ohrani, da mi pomore še do dvakratnega sedanjega kapitala! Potlej me za Hermino ni skrb . . . dobim ji, če hočem, barona!«

Pa tudi Križajevim trem stotakom, dedščini po pokojnih roditeljih, se je bilo pridružilo z leti že precej tovarišev. Kakor oče, tako je tudi sin skoparil in hranil vsaki novčič. Ničesar nepotrebnega si ni kupil; jedva najpotrebnejše si je privoščil ter zbiral in spravljaj. — Ker je imel hrano in stanovanje brezplačno v domači hiši, ker si je znal pridobiti od firm, s katerimi je bil v zvezi, tudi obleko, obutal in še marsikako drugo darilo, mu je ostajala vedno vsa plača nedotaknjena. Trikrat je preobrnil vsaki svoj novc, predno ga je spustil z dlani, trikrat si je premislil, predno je kaj prodal, ter tuhtal in ugibal, kako in kje bi se dal učiniti večji dobiček, kje bi se kupilo ceneje, kje bi se dali opehariti na najpoštenejši, pa najizdatnejši način. Njegova bistra, lokava glava pa si je izmislila vedno novih pripomočkov.

Tako je minilo nekaj nad deset let, odkar je bil Križaj Mirtov posel.

Stari Mirt, ki je štel že sedem križev, pa je začel tedaj bolehati. Starost in naduha sta ga mučili, da je moral večkrat leči. Vendar je

vselej zopet za malo časa okreval, dokler ga ni znova podrla kaka sapica na ležišče, kjer je hropel, sopel in grčal, kakor bi hotel v tem hipu izdihniti dušo.

Ker so se mu taki popadki ponavljali vedno češče ter mu tudi zdravniki niso mogli kar nič pomagati, si je kar nanagloma vtepel v glavo, da mora na jug, kjer se mu pod milejšim, gorkejšim podnebjem znova povrne nekdanje zdravje. Zaman so mu odgovarjali zdravniki, češ, da je za daljnjo vožnjo preslab, ter da je domači zrak zdrav in ugoden njegovim pljučem; zaman ga je prosila tudi njegova hči Hermina, naj odloži potovanje vsaj do jeseni ali zime: njegov sklep je bil neomajen; proti otroški njegovi trmoglavosti so bili vsi ugovori bob ob steno.

Starec pa si je bil izmislil še drugo pametno. V svesti si, da mu je naraslo imetje do čistih osemdeset tisočakov, se mu je kar zadelo, da ima dovolj. Poklical je torej poslovodjo k sebi ter mu suhoparno naznanil, da kani ob novem letu zapreti svojo prodajalnico, jo prodati komu drugemu ter v kratkem odpotovati za stalno v Italijo.

Križaj je bil po tej vesti tako osupel, da je ni mogel niti verjeti. Potem pa je predlagal šefu, naj izroči prodajalnico z vsem blagom in z vsemi dovolitvami njemu. Obetal mu je za to, da mu povrne in poplača v petih letih z obrestmi vred vse v denarjih. Toda starec ni bil zadovoljen s tem predlogom ter se je izgovarjal, da je dobil od drugod boljše ponudbe.

Tolika nehvaležnost pa je silno užalila Križaja. Kar divjal je!

•Torej sedaj, skoraj po enajstih letih zvestega, marljivega in naporenega službovanja naj si grem iskat službe drugam? — Sedaj, ko ima dovolj, me hoče vreči na polje? — Kdo pa mu je pridobil vsaj polovino imetja? — Starokopitni trgovec brez energije in kupčijske podjetnosti bi barantari menda še dandanes samo z rešeti, škafi, žličniki, siti, palicami in kuhalnicami, da ga nisem dvignil jaz na prvo mesto med tukajšnjimi trgovci! In sedaj mi niti toliko ne upa, da bi mogel jaz pričeti odslej na svojo roko! — Čakaj, starec!«

Tako je razmišljal Križaj. Sklep njegov pa je bil storjen; izvršitve se je odločno lotil takoj, da ne bi bilo prepozno . . .

Mirt je imel tridesetletno hčer, Hermino, preklasto bitje koza-vega obraza, majhnih, škilastih, zoprno sivih oči, dolgih rok in nog, vdratih prsi, rdečih las in ogromnih uhljev. Vsled njene suhote in nelepote bi jo bil lahko smatral vsakdo za pravcato sestro glasovitega španskega ‚viteza žalostne postave‘. Dasi je bilo znano, da bo jako petična, dasi je zavijala svoje neokretne ude v svilo in baržun in ko-

žuho vino, dasi je obešala na-se največje in najsijajnejše bisere in drago kamenje ter si močila, gladila in barvala žolto kožo z najfinejšimi lepotili, esencami in barvili . . . navzlic temu, da je presedala vse večere v gledališču, pri koncertih in akademijah ter se vozila s parom konj, je doslej vendar ni maral živ krst. Lažniva bi bila trditev, da ni bilo baš v Hermininem mestu nobenega moderno-realističnega mladeniča ali samca, kateremu bi bila obilna mošnja zlatnikov prva interesantnost ženskega stvora — zakaj v resnici se ni manjkalo niti ondi takih, vsake sentimentalnosti in romanticizma oproščenih, vseh poetičnih muh in marenj očiščenih ‚prosvetljencev‘ brez črk, še več pa s črkami »dr.« in »c. kr.« . . . V njih čast pa bodi povedano, da se vendar niso bili povsem emancipovali ‚zastarelih nazorov o estetiki‘ ter so pri svojih nameranih snubitvah radi žrtvovali nekaj tisočakov, kačere bi dobili s Herminino loparsko ročico, zadovoljujoč se z manjšo ‚interesantnostjo‘ svojih nevest, pa tudi z manjšimi njih rokami in nogami in ravno zročimi očmi.

Tako je živela ta zlata Hermina že edenintrideseto leto svojega dolgočasnega, čim dlje intenzivnejše hrepenečega in čim dlje manj izbirčnega devišтва.

In ta ljubezniva deva se je približala s solzami v očeh svojemu »papa« ne dolgo potem, ko je odpovedal Mirt svojemu poslovodji službo, ter mu povedala, da se morajo njeni napolnjeni, že za potovanje pripravljeni kovčegi zopet izprazniti, da ne more nikamor z njimi, ker . . . ker . . .

Kakor blazen je tekal Mirt po skesani Herminini izpovedi iz kota v kot ter klel, psoval in zmerjal hčer in pretkanega komija, ki mu je tako naredil.

V nekolikih dneh pa se je pomiril in se udal v svojo usodo . . .

Dva meseca zatem je bila poroka interesantne Hermine z lepim, prebrisanim Mirtovim poslovodjo. Kmalu nato pa je izginila nad vrati Mirtove prodajalnice stara deska, in namesto nje se je pojavila nova z napisom: **A n t o n K r i ž a j**.

V hiši pa je ostalo vse pri starem. Hermina je tičala v svojem budoarju, preganjajoč si dolgčas s primerjevanjem novih toalet in s čitanjem romanov; starec Mirt je hropel sedaj na postelji, sedaj v naslanjaču ter sanjaril o italijanskem podnebjju. Križaj pa je gospodaril v svoji prodajalnici in koval nove načrte.

Ko pa je povila Hermina slabotno, bolešno deklico, se je pomnožila družina za dva posla: doviljo in pestunjo. Gospa Hermina pa je uživala samo štirinajst dni materinsko srečo, potem je umrla.

Mirt je jokal za njo, Križaj pa ni potočil niti solzice. Njegovo edino veselje je bila trgovina, trgovinsko spletkarstvo njegov glavni užitek.

Za hčerko Marijo se ni veliko brigal. Dojilji in tastu je prepustil vso skrb za deklico.

Ko je imela tri leta, ji je umrl tudi dedek. Pusto in dolgočasno, brez ljubezni je živela odtlej do sedmega leta v očetovi hiši; potem pa so jo odpeljali k nunam v Ljubljano. Ondu je ostala do sedemnajstega leta. Niti na počitnice ni prihajala domov; saj oče ni imel pri svojih poslih, podjetjih in načrtih za-njo prav nič časa; pa tudi sama je ostala rajša v samostanu, kjer so jo ljubili in negovali.

Z leti so vzgojile nune iz Marije tiho, mirno, blago in pobožno dekle, ki pa je ostalo pri tem povsem nevedno glede nazorov, želja posvetnih ljudi zunaj samostanskih sten in glede sredstev, s katerimi dosejajo svoje smotre. Kanarček v kletki, cvetice na vrtu, redkobe-sedne redovnice in naivne koleginje so bile njena družba; molitev, učenje, pletenje in vezenje njen edini posel. Že od rojstva bolehavo, se je razvilo dekletce v nežno, previtko plavolaso devico ozkih, slokih pleč in bokov, dolgega, bledega obrazka in velikih, lepih, vodenojasnih, a otožnih, sanjavih oči.

(Dalje prihodnjič.)

Narodna pesem.

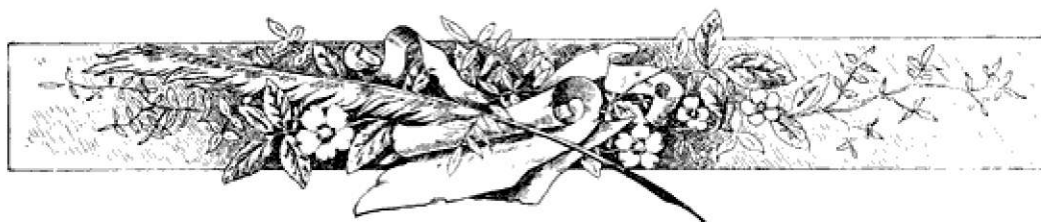
Da sem jaz ptičica, kam bi zletela?
Tja bi zletela na štajersko stran,
Ljubemu tam bi na okence sela,
Pa o zvestobi mu svoji bi pela,
Glasno mu pevala noč bi in dan.

Da sem jaz rožica, kje bi cvetela?
Ljubemu bila bi okenca kras;
On bi me trgal, na nedrih duhtela,
Ljubko duhtela bi, krasno žarela,
Da bi v nedeljo me zrla vsa vas.

Da sem jaz zvezdica, kam bi svetila?
Ljubemu sevala bi na obraz,
Lice bi zrla mu, radost bi pila,
K sebi v višave ga sinje vabila,
Potlej presrečna, oh, bila bi jaz!

Aleksij Nikolajev.

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

(Dalje.)

Doktor Karol Pajk je odprl svojo samostojno pisarnico. Kot začetnik v odvetništvu je potreboval najprej denarja, mnogo denarja. Da bi si ga pridobil na najlažji način in nanagloma kar največ, ga je bila prva skrb, da se — oženi čim preje in čim bogatejše. V to svrho je obiskoval vse družbe, si pridobil vstop v najboljše, najodličnejše rodovine, kjer so imeli kaj godnih hčera, ter pohajal vse elitne zabave.

Doktor Pajk je bil lep mož. Dolga črna brada mu je padala na široke prsi, ob čelu so mu krožili lepi, bujni črni kodri, izpod močnih obrvi so mu zrle žive, ostre, pa vendar prijazne oči; pod nedolгим, malce zakrivljenim nosom pa so robile mala usta lepo nasukane brke; obraza je bil zagorelega, podolgastega, rasti pa izredno visoke in krepke. Nosil se je vedno po najnovejšem kroju fino in elegantno, kretajoč se povsod lahko in varno, ter se je vedel naproti vsakomu prijazno in ljubeznivo.

Kakor povsod, je bilo tudi v njegovem mestu možitve željnih vdov in deklet na izbero; kakor povsod, je pa bilo tudi ondi kaj malo mladega ženstva, ki bi se odlikovalo s čednostjo, ki je najzapeljivejša za naše prozaično-praktično stoletje — z bogastvom. O, mnogokatera je bila lepa, duhovita, izobražena, gospodinjska, blaga, poštena i. t. d. — a ni imela nič, ali pa veliko premalo, da bi bila mogla očarati doktorja Pajka.

Brez denarja ni ugleda, brez ugleda ni zaupanja, brez zaupanja pa ni klientov: tako je sodil mladi odvetnik. Pajk pa je hotel postati prvi, največjavnejši in najimovitejši med mestnimi svojimi tovariši.

Dolgo je izbiral med meščankami, katerih večina bi se mu bila vdala brez uvetov z veseljem, osrečena. Matere in očetje so ga odlikovali vedno in povsod, kolikor so mogli in znali; hčerke pa so se mučile z vsemi sredstvi koketnosti in zapeljivosti, da bi omrežile njegovo srce. Dr. Pajk ljubeznivosti ni odklanjal; zabaval se je pri tem predobro in doživel marsikaj lepega in užil mnogokaj sladkega. Toda previden in oprezen v besedah in dejanjih, si je vendar-le vedel ohraniti svojo prostost in nezavisnost na veliko jezo in žalost marsikateri preljubeznivi, a premalo izkušeni malomeščanki.

Neko popoldne pa se je usula ploha dežja. Presenečeni pasantje so bežali na vse strani. In Pajk je koračil baš iz svoje pisarnice domov, po svoji navadi s cilindrom na glavi in v salonski obleki. Ko se je ulil dež, je došel baš do Križajeve prodajalnice. Hitro je stopil vanjo. Križaj ga je peljal takoj v svoj komptoar, ki je bil vkusno opravljen s fotelji, zofo, črno pisalno mizo in dvema stolicama za knjige in zapisnike. Po stenah je viselo nekaj fotografij in športnih slik ter majhna zemljevidna karta.

»No, no, veseli me . . . jako veseli, gospod doktor, da ste stopili vendar tudi pod moj krov!« ga je nagovoril Križaj, ko sta bila sedla. »Pa veste, da ni lepo, da vas je moral šele slučaj priritati k meni! — No, no, seveda, seveda, kaj bi imeli neki opraviti pri meni, kramarju, ki se ne tožari z nikomer, pa tudi ne prireja zabavnih večerov s čajem, godbo in drugimi užitki.«

»O, prosim, prosim, gospod Križaj« — se je branil odvetnik ter brisal z robcem zmočene krajce svojega cilindra — »nikar me ne morite z očitki, kateri niso niti umestni, niti upravičeni! Družba resnih, razumnih mož mi je vendar ljubša od tistih čajevih večerov, toda — saj veste —«

»V družbi resnih mož ni gospic in vdovic, s katerimi se more človek tako divno zabavati! — To je . . . No, no, gospod doktor, saj vem, vse vem, kaj počenjate! Zvrtoglavili ste že glavice vsem našim nadobudnim in nade goječim lepoticam, naposled pa jih zapuščate ‚brez upa zmage‘. Ha, ha! — Nikar preveč, gospod doktor, sicer se dvigne na vas črna ženska vojska, pomnožena s kompanijo ljubosumnih ljubimcev in soprogov. Potem pa — gorje vam!«

Odvetnik se je smejal tem trgovčevim besedam, Križaj pa je odprl buteljko vina ter natočil dve kupici. Trčila sta.

»Bog vas živi, gospod odvetnik! — Nadejam se, da me odslej posetite večkrat. Ako želite, vam pripravim imenitno nevesto!«

»Ha, ha — torej kupčujete celo z nevestami! — Koliko pa imate provizije od vsake? Ha, ha!«

»No, no, pazite, da vas kdo ne čuje! Sicer me naša dvomljivo slavna policija še zapre. Toda šalo v stran, gospod doktor; koliko zahtevate, da bodi težka? — Dvajset?«

»O, o, dvajset . . . dvajset! Kaj pa mislite!? Imel sem že štiri na ponudbo s tridesetimi tisočaki, a . . .«

»No, no, morda so bile grbave in neomikane, sicer . . .«

»Nikakor, gospod Križaj! Bile so čedne in zadostno razumne; na posebno lepoto in omiko itak ne tiščim. — Da le ni pregrda; samo denarja mora imeti, denarja, ker tega potrebujem sedaj tako nujno kakor vode riba, ki je padla na peščen breg.« —

»Razumem, gospod doktor, razumem; tudi meni se je pred sedemnajstimi leti godilo tako. Prav ravnate. Človek dandanes samo toliko velja, kolikor ima,« je dejal rejeni in rdečelični kupec. Nato je segel v predalce svoje mize ter vzel iz njega kabinetno fotografsko sliko.

»Poglejte to-le dekle!« — je rekel odvetniku. Ta je vzel sliko v roke ter jo, stopivši k oknu, ogledoval.

Gospica v beli, z obilimi čipkami nakičeni obleki, sloke rasti, šibkih bokov, brez oprsja, dolgega finega obraza, a velikih, sanjavo otožnih oči mu je zrla nasproti.

Odvetnik je skomizgnil z ramami, ter nemo vprašujoč, pogledal kupca. Križaj je sedel mirno za mizo ter, vrteč kupico vina med prsti, opazoval pozorno doktorjevo lice.

»Petdeset tisoč, gospod doktor!« — je izpregovoril potem kupec hladno in segel po sliko, da jo zopet spravi v miznico. —

»Petdeset?« — je ponovil odvetnik ter znova uprl oči v sliko, katero je že oddajal iz rok. »Videti je iz boljše hiše.«

»Iz hiše preprostega tukajšnjega meščana,« je odgovoril Križaj. »Uverjam vas pa, gospod doktor, da je ta-le plavolaska izobrazena in izomikana, kakor malokatera tukajšnjih gospic, in dobra je, tiha, blaga.«

Pajk se je vrnil od okna ter sedel zopet v fotelj; prijel je kupico, jo dvignil proti luči, pogledal skozi steklo ter jo na en dušek izpraznil. Potem pa se je vnovič nagnil čez podobo, si vihal brke in si gladil lepo dolgo brado. Nato je položil fotografijo na mizo ter, stisnivši trepalnice, uprl svoje ostre, rjave oči v kupico ter vprašal: »Petdeset ste rekli, kaj ne?«

»Da, petdeset, takoj — na roko.«

»In koliko je stara?«

»Sedemnajst let.«
 »Vaša sorodnica?«
 »Moja hči — edinka — Marija,« je odgovoril Križaj ter segel v ponujeno odvetnikovo desnico, katero je krepko stisnil . . .

VI.

»Ven, ven, nesramna vlačuga! — Ven, klada pijana! — Hajdi — takoj!«

In nekaj hripavih glasov se je odzvalo: »Ven, ven!« — potem glasen, surov krohot.

Vrata obcestne gostilnice konec Št. Pavelskega predmestja so se hipoma bučno odprla, in na temno ulico, ki jo je medli plin kaj slabo razsvetljeval, je priletela ženska, se lovila par hipov, mahajoč z rokami po zraku, ter padla zviška na obraz.

Med odprtimi durmi je stalo in zijalo nekaj razcapanih postopačev z zabuhlimi obrazi, rdečevišnjevimi nosovi in krvavo obrobjenimi očmi; na vse grlo so se krohotali, potem pa so se zopet obrnili ter zaloputnili vrata. Iz gostilnice pa se je kmalu začula poulična popevka.

Ženska, ki se je bila vzpričo padca onesvestila, je ležala nekaj minut nepremično na tleh — v umazani snežni brluzgi. Ko pa jo je prebudil mraz, je vzdihnila, sedla, se prijela za glavo, takoj nato pa za koleno in usta. Prebila si je bila ustnice, in kri ji je curela iz njih . . . Nekaj hipov je trajalo, predno se je zavedla, kje da je, in kaj se je zgodilo z njo. Potem pa se je dvignila, bolešno vzdihujoč, ter začela kričati, psovati in zmerjati gostilniške goste z grdimi priimki . . . Odzval se ji ni nihče. Iz krčme se je razlegala dalje ona popevka — kitica za kitico — pevcu se niso kar nič dali motiti. To pa je žensko razkačilo še bolj. Kakor besna je razsajala pred gostilnico, in psovke so se ji kar usipale iz ust, in od same togote se je tresla po vsem životu.

Ker pa le ni iz gostilnice bilo nobenega odgovora, je prišepala k vratom in, odprši jih nekoliko, je zakričala v sobo naglo nekaj psovk, potem pa zbežala . . . Iz krčme je steklo za njo nekaj gostov, toda le par korakov; vrgli so tudi par kep snega za njo, pa vpili in ji grozili. Ženska pa je zbežala skokoma po cesti, vodeči proti barju. Napadalci so se takoj vrnili zopet v svojo beznico.

Ženska se je menda svojih pivskih tovarišev jako bala, kajti tekla je, dokler je mogla. Končno pa se je usopla; dušilo jo je, srce ji je hotelo ulti, in nog ni skoro več čutila. Tik brzojavnega kola se je

zgrudila na kolena ter sopla in sopla. Kuštravi lasje so ji bili zlezli izpod robca ter se prejemali vratu in obraza, potnega od napornega bega, ustnice pa so ji še vedno krvavele. V glavi se ji je vse vrtelo . . . Pila je bila veliko več nego kdaj . . . Zakaj se je sprla z Grabljevečevim Pepetom in z Mohorjevim Žanijem, zakaj jo je začela kar na lepem zmerjati tista kozava Kljukčeva Roza ter se zaganjati vanjo, zakaj jo je udaril Pepe, a potem sta se stepla z Žanijem, kako je nastal nato splošen prepir in polom . . . nič ji ni bilo več jasno . . . Samo to je še vedela, da so jo vrgli na ulico, grozeč ji, da jo pobijejo . . .

Pa ne bodo je. Daleč jih je pustila za seboj. Le brzo zopet dalje, da je ne doidejo!

In vstala je ter se opotekala dalje, dasi jo je strašno bolelo desno koleno, katero si je bila hudo razbila. — Šla je mehanično, nič ne pomišljujoč, kam pride, instinktivno bežeč pred svojimi sovražniki, ki jo hote ubiti . . . Ubiti jo hote, in vendar so si bili včasih najboljši prijatelji! In Pepe! Žani! Kaj sta res na mah pozabila, kaj so si bili? — Ha, ta ljubosumna Roza ju je naščuvala in nadražila proti njej, in zdaj jo hočeta pobiti? Norca! — Ali ne bi bili lahko vsi trije prijatelji?

Ko je prišla do prvega postranskega pota, je zavila nanj. »Premotim jih,« si je mislila; »ne dobe me, ne!« — in šepala je dalje.

Z barja pa so se dvigale megle. Bila je gosta tema, da nisi videl skoro ni za stopinjo pred-se. Vse barje je bilo prepreženo in prevlečeno z mokrotno, nepredirno megleno temino.

Tedaj pa se je izgubila tudi pot, po kateri je bežala ženska, in na mah je stala na mehkih, grezastih tleh; jedva za dva prsta debela plast snega je ležala na njih. — Minilo je bilo že nekaj ur, odkar je bila začela bežati . . . sedaj pa se ji je začelo daniti in jasniti v glavi, in strah in mraz sta jo streznila polagoma popolnoma . . . »Kje sem li?« se je začela izpraševati, »kam sem zašla? — kod hodim?« — Groza jo je obšla . . . Povsem tuj kraj — ne vidi se nikamor — ni glasu ni slišati — in ona sama! — Robec, katerega je tiščala na skelečo rano na ustnici, je bil že do cela premočen, desna nogavica pa se je čutila kot bi bila zledenela; bila je pač polna zmrzle krvi! Začela je iskati pota ter tavati počasi nazaj. Ali temno je bilo popolnoma, in vsaki hip je zašla v stran ter zagazila v blato. S težavo se je izrinila vendar zopet na pot. Začela je na pomoč vpiti, a čul je ni nihče. Znova se je vlekla dalje, zopet zašla v jarek poln blatne vode in se zopet izkobacala iz mlakuže . . . dokler ni naposled one-

mogla. Sedaj se je plazila po kolenih in dlaneh dalje, obupno plakaje. »Pomagajte! Pomagajte! — Kje je kaka božja duša? — Zašla sem — oh, na pomoč — na pomoč!« — Zaman! Rila je dalje po blatu, snegu, po kamenju, da si je ogulila prste skoro do krvi . . . Naposled pa je omagala. Nič več se ni mogla ganiti. Telo je bilo brez moči, a duh ji je bil čil, zdrav. »Umrem, zmrznem — povsem zapuščena — v grehah, v velikih grehah!« — Grozen obup jo je objel. Tresla se je in jokala krčevito. Hipoma ji je bilo svetlo pred dušo vse njeno življenje; a zgražala se je, ko je je gledala . . . Jej-li more odpustiti Bog vse — vse? — On je neskončno pravičen, oster sodnik. Obsoditi jo mora v pekel! O, o! — Pa saj je tudi neskončno usmiljen in dobrotljiv. Samo pokore zahteva in resničnega kesanja . . .

In ženska je začela moliti. Že dolgo ni molila, sedaj pa je molila iskreno . . . Njena molitev pa niso bile samo besede, o katerih ne ve ničesar srce; njena molitev je bila kesanje, priznavanje in večnemu očetu izpoved vsega onega, kar se je bilo nagomililo v dolgi dobi mnogih let na njeno dušo . . .

Izpovedovala se je Vsevišnjemu uboga duša, nekdanj čista, jasna, vzorno lepa, potem pa propadla, oskrunjena, pogažena po ljudeh, katerim poljubljajo roko in suknjo, po ljudeh, katere spoštuje in časti vse kot najpoštenejše, najbolj npravne in v najfinejših krogih živeče može — po možeh, ki je sedaj, ko so jo pogubili, niti več poznati nočejo . . . Rafinirana zapeljivost teh mož, njih brutalnost, od njene strani njena — lakota, ničemurnost in zaničevanje prepohlevnega moža . . . vse to je bilo vzrok njene propasti.

In ženska je skesano ječala ter molila, goreče molila!

A pri tej iskreni molitvi jo je premagala slabost — zadremala je. — Izpod neba pa so začele padati poredke snežinke . . .

* * *

Dva dni po tem dogodku je bilo veliko govorjenja o čudni smrti znane loteristovke.

»Moj Bog, kako-li je zašla na barje? — Zmrznila je! — Neki kmet jo je našel ležečo na obrazu. Sneg jo je bil zametel. Hm, kakršno življenje, taka smrt. Bog nikomur ne ostane dolžan! — No, hvala mu, sedaj je naše mesto, že od nekdanj vzor moralnosti, zopet čisto. Uh, saj res, koliko pohujšanja je prizadela ta ženska! Prava pravcata sramota je bila. — Ta ubogi Vrhnik! Ko so mu pripeljali mrtvo ženo na dom, je plakal kakor dete. Ljubil jo je vse življenje, trpel in se mučil za-njo; ona pa je njegovo preproščino izkoriščala ter

ga prevarjala in vodila za nos . . . In naposled je od žalosti radi nje še obolel. — Bajе so ga že prevedeli. Starec ne okreva več, saj je tako le še živ okostnjak. — Naj bi počival skoro v miru! . . .

Tako se je govorilo po mestu. In resnico so pravili. Tretji dan po loteristovkinem pokopu je umrl tudi stari, ubogi Vrhnik. Prav lahko je izdihnil — prav tako, kot ugasne svetilka, kateri nedostaje svečave . . .

In pokopali so ga tik njegove ljubljene ženske Urške in pa tik Janezka. Ko so nesli njegovo krsto tja k sv. Pankraciju, sta ga spremenjla le sodni sluga Kovič in njegova žena in pa — Tončka.

Jokal pa se ni nihče . . .

Ko se je vrnila Tončka domov, jo je pričakovala prijateljica Alenka. Ravno je bila prišla iz tvornice.

»Veš, kaj sem si izmislila, Tončka?« je začela Alenka. »K meni pojdeš stanovat. Tu ne moreš ostati — groza te bi bilo. Pomisli, sama! Morda te bi hodila mati še strašit. Tako čudno je umrla — saj več — morda ti je imela še kaj povedati.«

»Kaj neki? — Z materjo nisem nikoli dosti govorila,« je odgovorila Tončka pa pristavila: »Zlasti v poslednjih letih ne.«

»Vem, vem, saj je bila tako — tako — sama za-se. — Pa vendar pojdeš k meni, kaj ne? Oh, to bo prijetno!«

Tončka je bila tega vabila prav vesela. Zmenili sta se, da bosta plačevali odslej stanovanje in hrano skupaj. — Še tisti večer se je preselila Tončka k Alenki.

Naslednje jutro — bila je nedelja — pa je oblekla Tončka svojo najlepšo obleko ter se šla zahvalit Pajkovki za dobrote, katere je naklanjala toliko let njej in starišem.

Prijazna gospa jo je sprejela prav ljubeznivo.

»Uboga Tončka«, ji je dejala, »sedaj si sirota. Kako boš živela odslej?«

»O gospa, ni me skrb!« ji je odgovorila Tončka. »Služim si že sedaj toliko, da sem zadovoljna; sčasoma pa mi plačo še povišajo.«

»Da, da — kdor je priden, nikoli ne strada; denar leži na ulici, samo videti ga je treba in pobrati znati,« ji je pritrdila odvetnica. — »Pa kje boš stanovala?«

»Pri prijateljici Alenki.«

V istem hipu je vstopil dr. Pajk.

»O, o, Tončka — izgubila si tako naglo očeta in mater! Žalostno, žalostno! — Prav rad sem imel Vrhnika, res — prav rad.

Priden delavec je bil, da mu ga nimam para sedaj. Hej, to je pa resnica: Vrhnik se ni nadelal v pisarnici nikoli.«

Sedel je nasproti Tončki, ne da bi se ozrl na soprogo.

»In kaj misliš sedaj?« je vprašal dalje dekle ter opazoval njeno gizdavo oblečeno ponosito telo, njeno kipno postavo.

»Delala bom,« je odgovorila Tončka. »Kaj naj li storim sicer?«

»Delala — delala — v fabriki? — cigare? — Brrr! To pač ni za-te. Prefina si za tak posel. In uniči te tisti smrad — tisti prah. Hm! Hm! — Koliko si pa že stara?«

»Sedemnajst let bom.«

»Sedemnajst šele!« se je začudil Pajk. »Hej, pa si že taka punca! — Pa ne bi li hotela zapustiti svoje službe ter se polotiti česa drugega?«

»Kaj menite, gospod doktor? — Ničesar ne znam — samo v fabriki . . .«

»No, no, mlado dekle se vsega naglo nauči. Zato pa mislim, da ostaneš odslej, ker nimaš starišev več, pri nas.«

»Pri — pri vas, gospod doktor!« se je začudila Tončka ter zardela.

»Glej, moja gospa je malo bolehnja; pomagala bi ji pri pospravljanju po sobah, delala bi ji družbo, pa v kuhinji bi šla na roko Marijani. — Saj veš, draga Mari,« se je obrnil tedaj k soprogi, ki je ves čas molčala, »da sem ti že često rekel, da nam treba še sobarice. Ti nisi hotela, ker nisi dobila pripravne osebe — evo, Tončka je kakor nalašč!«

»O, gospod doktor, bojim se, da milostiva ne bo zadovoljna z menoj!«

»Kakor hočeš, Karol,« je dejala odvetnica. »Tončko imam rada že od otroških let.«

»O, gospa, kako dobra, kako ljubezniva ste!« je vzkliknila Tončka in sramežljivo zrla v tla. »Toda — toda — ne morem — ne upam si — res, da ne — hvala!«

»Kaj? Ti nočeš — ti nočeš, Tončka?« se je začudil in se jezil Pajk. »Že iz hvaležnosti, Tončka — že iz hvaležnosti bi mi morala storiti to uslugo. Vraga, mnogo križev sem imel s tvojim očetom, in pozneje . . . saj vendar sama veš . . . Ti moraš, moraš!«

V Tončki pa sta se borila dva čuta, podili dve misli: »Delo v tvornici je težje, plača slabša, a — svobodna sem; tu bo posel igrača, plača dobra, stanovanje lepo, hrana izborna, a — odvisna bom, mogla ne bom nikamor brez dovoljenja! Svoboda in zabava pa je moje življenje.«

Tako je razmišljala Tončka ter iskala izgovora.

Tedaj je pristopil Pajk k njej. Prijemši jo za okroglo bradico, ji je dvignil obrazek ter, gledaje ji srepro naravnost v tiste velike, plave oči, dejal skoro proseč: »Tončka, bodi pametna! — Poslušaj in ostani pri nas v pomoč moji ženki! — Ali boš? — Da, da!«

Tončki pa je bilo čudno pri srcu. Gledajoč dr. Pajku v oči, je pozabila na vse; ničesar ni slišala, a čutila le eno, da ga mora poslušati. V pogledu njegovih oči je izgubila vso svobodo svoje volje; storila bi bila tačas vse.

Pristopila je torej omočena k Pajkovki ter ji poljubila roko, rekoč: »Milostiva, rada ostanem — bala sem se samo — imejte potrpljenje z menoj — hvaležna vam bom vedno — vedno.«

»Prav, prav je, Tončka,« je dejala odvetnica. »Bog blagoslovi tvoj vstop v našo hišo!«

In Tončka je ostala.

VII.

Doktor Pajk ni ljubil svoje soproge. Kar je čutil do Marije, bi smeli imenovati jedva hvaležnost. Z njenimi novci si je ustanovil ugodno in na mah ugledno socijalno stališče; njena dota je bila temelj njegovi karjeri.

Prva leta svojega zakona se je pečal vsaj nekoliko z njo. Ko pa je bil izgubil upanje, da dobi potomca od svoje prenežne, šibke žene, ki je začela malo mesecev po poroki še bolehati, jo je zanemaril popolnoma, a se tem bolj brigal za druge. —

Iz početka je mladi odvetnik Pajk, iščoč si klijentele, napravljajl skoro brezplačno ubožnejšim strankam različne prizive, tožbe in vtoke. Prevezmal je pravde, katerih se radi njih ničnosti ali pa očitne brezuspešnosti ni hotel lotiti nihče drug. Kot sin kmetiških starišev — v ljubljansko normalko je bil došel bos, svoje na kveder sešite črevlje oprtiv noseč, v hodnični srajci in irhastih hlačicah! — je poznal dr. Pajk vrlo dobro značaj, življenje in potrebe slovenskega kmeta ter umel zato v občevanju z njim ubrati vedno prave strune. Ker je bil razen tega še silno prijazen, priljuden in zgovoren, je postal v par letih poznan in priljubljen vsem okoličanskim kmetom posestnikom, pa tudi malim obrtnikom, delodavcem in delavcem. Ker si je znal s svojim samosvestnim, toda kulantnim nastopanjem pridobiti tudi srca in zupanje meščanov, kupcev, velikih obrtnikov in uradnikov, se mu je množila klijentela od dne do dne, in kmalu je imel med vsemi odvetniki največjo, najbolj razširjeno in najbogatejšo. Vzeti si je moral kmalu koncipijenta in še drugega diurnista; ko pa tudi ta dva nista

mogla z njim in Vrhnikom vred zmagovati vsega dela, je združil svojo pisarnico s pisarnico spretnega odvetnika, doktorja Strela.

Sedaj ni hotel že več sprejemati malenkostnih tožb; pečal se je le s pravnimi nalogami, ki so mu bile važne, imenitne ter so mu obetale — mnogo ekspenzarja. Kot izboren pravnik je vedel in pozvedel skoro v vsakem poedinem slučaju, kateri se mu je ponudil, da ga reši, že naprej, kakov bode konec. Ako je izprevidel, da bode rešitev skoro gotovo ugodna, ga je prevzel, sicer ne. Na ta način si je pridobil glas, da se z njegovo pomočjo reši vsaka pravdna reč le ugodno. Ko pa je izročil klijentu končni račun, tedaj se je klijent navadno obupno popraskal za ušesi, češ: »Bes te plentaj, Pajk jo zna vselej izvoziti, a zabeli jo pa tudi tako mastno, da ne vem, bi li ne bilo boljše, da sem pravdo izgubil!«

Premnogi mu računa sploh niso mogli plačati. Prosili so ga, naj potrpi. Pajk je tedaj nabral obraz v velikodušne gube ter zatrjeval, da on ni pijavka, da se za plačilo prav nič ne mudi, da pa se radi varnosti intabulira na posestvo.

In obresti in od obresti obresti so tekle včasih leto za letom po sedem, osem, deset, tudi dvanajst od sto. Prigodilo se je često, da je zadela njegove klijente kaka uima ali druga nesreča; tu se je pojavila prasičja kuga, ondi je pobila toča, tam je zamorila vse suša ali pa požrl črv, tu se je utrgal oblak, in nastala je povodenj, prihrumeli so hudourniki ter raztrgali njive, travnike in pašnike . . . Slednjič je prišlo to in ono posestvo, ki je bilo že nekaj let na šibkih nogah, na boben. Na dražbi je Pajk dražil posestva tako dolgo, da so pripadla zemljišča s hišo in živino vred njemu; na podrobni razprodaji pa je izkupil često dvakrat toliko, kolikor je izplačal sam kmetovim upnikom, ter spravil velikanski dobiček. — Mnogim kmetom in obrtnikom je posojal večje vsote, a vedel že naprej, da mu jih ne bodo mogli vrniti nikdar. In zopet so tekle leto za letom vprav oderuške obresti v Pajkovo listnico. Končno pa je stavil svojim obubožanim dolžnikom termin, do katerega more še čakati, da mu vrnejo posojilo; ko je pretekel rok, jih je neusmiljeno tožaril ter spravil večino njih na beraško palico. Kdo mu je mogel kaj očitati? Ni-li postopal po pravu? — Kot odvetniku so mu bile na razpolaganje tudi zemljiške knjige, iz katerih je zvedel, koliko realnega imetka ima ta ali oni, pa tudi koliko dolgov, intabulacij visi po onih posestvih. Večina intabulirancev je navadno jedva čakala, da pride do svojega deleža. Mnogi izmed njih so torej prišli sami od sebe k dr. Pajku — mnogo pa jih je tudi zvalil po svojih dovodnikih k sebi — s ponudbo, da jim

odkupi intabulirane vsote. Bogati odvetnik je pokupil vse deleže seveda za znatno nižje cene ter imel zopet pri tem izdatne dobičke. S tako kupljenimi dolgovi pa je pritiral dr. Pajk znova marsikaterega zadolženca do prodaje vsega imetka.

S takimi in drugimi špekulacijami in sredstvi je raslo Pajkovo bogastvo tako, da je postal naposled eden prvih bogatinov . . .

* * *

»Doktor Pajk je najlepši mož in najspretnější odvetnik našega mesta,« je pisal Marijin oče svoji hčerki inštitutki; »zato sem vprav ponosen, da si je izbral ravno tebe za soprogo. Marsikatera lepotica ga je že izkušala ujeti; no, ko je videl tvojo sliko, me je povprašal takoj, ali ne bi te hotel dati njemu. In zmenila sva se. Vse je v redu. Pridi le čim preje domov!«

Osupnila je Marija, prejemši iznenada to pismo. Zapusti naj tihe samostanske zidove, svoje blage, ljubeznive družice — pa naj gre med bučni svet ter postane takoj ugledna soproga imenitnega odvetnika . . . Kolika izpremena! — V glavi se ji je zavrtelo, kadarkoli je pomislila na to; vsa je bila vzburljena. Kmalu pa se je umirila: Oče zahteva, da vzame neznanega odvetnika za moža, torej ga mora vzeti. Oče ji gotovo najboljše hoče; njena prva dolžnost pa je pokorščina. — In zakaj bi se branila Pajka! Pajk je veljaven, lep, nadarjen mož s krasno bodočnostjo. Kako druge hrepene po njem! On pa hoče baš njo — Marijo! To je godilo njeni ženski ničemurnosti in samoljubnosti, katere ne mogo zatreti ni pobožnost, ponižnost in pohlevnost samostanske vzgoje. Prirojene, s krvjo podedovane lastnosti odgoja lahko le ublaži, zatreti pa jih ne more nikdar.

In ko se je seznanila Marija s svojim ženinom, ko je videla, kako lep in ponosen mož je, ko je čula njegove ljubeznive besede, se je zaljubilo njeno čisto, deviško srce v Pajka z vsem žarom in čarom prve ljubezni. Obožavala ga je. Ni se ga mogla nagledati, nikdar se ga ni naveličala poslušati, naj si je govoril z očetom še tako suhoparne trgovinske stvari. V svoji duši si je zgradila oltar, nanj je postavila podobo svojega ženina ter jo molila. Z odprtimi očmi je sanjala o krasni, divni, presrečni bodočnosti ob strani moža, katerega vse ceni in spoštuje, katerega pa sme ljubiti le ona, kateri ljubi samo njo. Blaženosti je drhtela, kadar ji je stisnil ročico, kadar ji je smehljaje pogladil lase, in same sreče se je onesveščala, če jo je rahlo pritisnil k sebi ter jo poljubil.

Ko pa je minila poroka, ko je minilo nekaj mesecev njiju zakona, so padle tudi nekdanj naivni inštitutki luskine raz oči, in spoznala je resnico — grozno resnico. Mahoma so se ji razpršili vsi gradovi domišljevane sreče v nič, in videla je, da je bila prodana človeku, ki ni ljubil nikoli nje, nego le njene novce, kateri so mu bili sredstvo, da doseže svoje namene čim preje. Obupana je bila iz početka; potem pa se je trudila in premišljevala, kako bi se omilila svojemu lepemu možu, katerega je ljubila iz vse duše. Iskala ga je, bila preljubezniva z njim, se mu dobrikala, mu vse rada storila, brez ugovora — samo, da bi si ga osvojila, da bi jo i on ljubil. Ko pa je izprevidela, da ume odgovarjati soprog na njene najnežnejše pojave ljubavile z vsakdanjostmi in včasih — celo s surovostmi; ko je videla, da se mož često le sili, da bi bil prijazen z njo, da mu je navadno ona nadležna, nedobrodošla: tedaj je bila njena prerahlo čuteča duša smrtno ranjena. Spoznavši, da jo soprogovi objemi le onečaščajo, se mu je odtegnila popolnoma; Pajk pa je — ni iskal.

Gospa odvetnica je živela torej pusto in dolgočasno le za-se in s svojimi solzami. Shajala sta se samo pri obedu, redkokdaj pri javnih zabavah, katerih odvetnica ni ljubila.

Obiskovala je često očeta, a oče je bil navadno čemerer, slabe volje, pa dela je imel vedno čez glavo, da ni utegnil mnogo govoriti z njo. — O, da bi dobila dete! — Kako bi je ljubila, kako negovala! In čas bi ji mineval hitreje, tako je mislila . . . Kako je bila tedaj vesela, ko ji je svetoval izpovednik sredstvo, ki bi ji uspešno pregnalo dolg čas, njeno dušo pa napolnjevalo z najlepšimi čustvi samozadovoljstva!

»Gospa, bogati ste,« ji je dejal stari pater; »spomnite se, s čim si pridobite najlažje sveta nebesa!«

Razumela ga je. Telesna dela usmiljenja so bila poslej njeno edino veselje.

Njeno največje razvedrilo so bili obiski takih sirot in siromakov, ki so se skrivali v svojih podstrešnih zaduhlih izbah lačni in bedni, ker se iz same sramežljivosti niso mogli odločiti, da bi prosjačili. Takih sramežljivih beračev je iztaknila gospa Marija premnogo, in njeno blago srce je občutilo največjo srečo, ako jim je mogla izdatno pomagati. Po dolgem trudu se ji je končno celo posrečilo, da je pridobila nekaj uglednejših pospej in gopic ter ustanovila društvo v podporo vdov in sirot. Izvoljena je bila za voditeljico društvu, ki je nabiralo milodarov po vseh stanovih ter podpiralo marsikaterega marljivega mladeniča, da se je mogel posvetiti svojemu poklicu, rešilo

premnogo siromašnih deklic preteče moralne propasti, katero prečesto provzroči beda in zapuščenost, ter preskrbovalo mnogo nadložnih vdov in osirotelih otrok . . . Neumorna je bila odvetnica v dobrotljivosti; zato pa je bilo njeno ime znano in spoštovano povsod, kjer so imeli srce in roko za siromaka . . .

V sedmem letu njenega zakona pa ji je umrl oče, zapustivši ji osemdeset tisočakov. Toda tudi njene telesne moči so bile skoro izčrpljene. Hud črv ji je glodal tiho, a neprestano v njenih ozkih prsih. Mesece in mesece je prebila po kopališčih, a zdravja ji ni moglo vrniti nobeno.

V tistem času pa je vzela v službo Vrhnikovo Tončko.

Iz početka je bila Tončka silo lahkomiselná in razposajena. Delo in red ji nista dišala. Najrajša bi se bila vedno lišpala in napravljala, pa letala po mestu kot vešča . . . Ko jo je celo parkrat zalotila gospa v prijaznem pomenku z vojaki, ji je zagrozila, da jo takoj odslovi, ako se ne poboljša, ter ji krepko in jasno razložila, v koliko škodo in nevarnost ji utegnejo biti taki sestanki. — Z ljubeznivimi besedami ji je obetala potem, da ji hoče, ako bode poštena in pridna, ustanoviti lepo prihodnjost. Vedoč, da je delo največji sovražnik slabim mislim, željam in dejanjem, je nalagala Tončki vedno toliko opravila, da ji ni preostajalo nikdar časa, v katerem bi mogla uganjati kakršnekoli nerodnosti . . .

Pač se je iz početka često stemnil Tončki lepi obrazek, češ, kolika sužnja je, niti minute nima proste, da bi se zabavala tako, kakor se zabavajo njene bivše tovarišice s svojimi ljubčki po plesiščih in šetališčih brez nadzorstva in brez ure, ki bi določevala konec veselju! Hudovala se je na tihem na odvetnico, ki ji je obljubila več prostosti, ko jo je vzela v službo, ter se jezila na usodo, ki ji je radi odvetničine dobrotljivosti proti njenim starišem in njej velevala, da je hvalježna in poslušna.

Gospa je dobro vedela, kaj se godi v Tončkini duši. Zato pa ni bila osorna z njo. Nasprotno. Navezala jo je počasi z ljubeznivostjo, materinsko skrbnostjo in pa z darili še bolj na-se. Jemala jo je vedno s seboj, kadar je šla na trg ali v prodajalnico, a nikdar je ni pustila iz oči. Na noč pa, kadar je legala odvetnica k počitku, je vselej poklicala k sebi staro kuharico Marijano pa Tončko v spalnico, kjer so molile večerno molitev. V tem je bila gospa skrajnje stroga. Določila je, da je vsaki večer molila Tončka ali pa Marijana del rožnega venca naprej. Po molitvi je pozvonila hišniku, ki je potem zaklenil vsa vrata in vse duri; tako ni mogel poslej nihče več na ulico . . .

Odvetničina bolezen pa se je hujšala od dne do dne. Že je morala prebivati večino dneva v postelji. Krčevit, brezkončen kašelj jo je mučil. Dolgega, upadlega obraza, globoko udrtih oči se je s težavo vlačila, oprta ob Tončkina ramena, ali pa ležala, podprta s štirimi, petimi blazinami, ter tožno trmila skozi okno na veliki vrt s cvetličnimi gredicami in košatim sadnim drevjem. Kadar je bilo vroče, je šla s Tončko tudi na vrt pod širokovejnato hruško, kjer je slonela v širokem naslanjaču ter poželjivo dihala vase topli zrak.

Tončka je morala sedeti vedno pri njej, ji podajati zdravila, popravljati blazine in paziti na-njo. Razen tega ji je morala čitati časnike, pripovedne in zanimive poučne knjige. Marsičesa ni razumela Tončka; to ji je odvetnica razložila s kratkimi, a jasnimi besedami. Kadar je bolnici odleglo, tedaj je rada kramljala o tem in onem, počevala Tončko ter jo opozarjala in svarila. Ker je bila Tončka bistre glave, si je vsako reč lahko in hitro zapomnila. Sčasoma se je naučila marsikaj lepega in koristnega; njeno vedenje je postalo bolj uglajeno, njena govorica bolj izbrana in njena zunanost gosposka. Postala je cela gospodična, tiha, molčeča, uslužna in prijazna; te lastnosti, četudi samo navidezne, pa so njeno telesno lepoto še povišale. —

Naposled pa ni mogla odvetnica nič več iz postelje. Telo ji je oslabeledo popolnoma. Niti ganiti se ni skoro več mogla. Sapa ji je zastajala, da je bil njen dih kratek in nagel. Strašno se je potila, in huda žeja jo je mučila noč in dan. Odmirala je počasi svetu ter si želela le še miru, miru . . . Veliko je molila; v molitvi pa je našla utehe in tolažbe v žalostnem spoznanju, da bo morala že tako mlada s sveta.

Dva meseca je bila že priklenjena dr. Pajka soproga na ležišče. Hrepeneč po samoti in tišini, se je preselila, ko se ji je najbolj shujšalo, v soproгово vilo, ki je stala ob robu zelenega, s smerekami in hojami porastenega hriba. Za vilo je šumel gozd, pred njo pa se je raztezala širna planjava z njivami, pašniki in raztresenimi logi.

Za gozdom onkraj hriba je bil trg T. z železnično postajo.

V tej, jedva uro od mesta oddaljeni vili je torej ležala na smrt bolna odvetnica. Le Tončka in kuharica Marijana sta bivali pri njej.

Soprog je ostal v mestu. Imel je vedno veliko posla. Razen tega se je bližal bolj in bolj čas, da razpiše vlada volitve za državni zbor. Kot veljak in bogataš je hotel doseči še državnozbornski mandat . . . Ker pa je bil med ljudstvom poznan kot sebičnež in oderuh, je hotel z navdušenimi članki in plamtečimi nagovori in pa s podkupovanjem pridobiti volilce. Četa prijateljev, dolžnikov in plačanih pristašev ga

je hvalisala ter priporočala, kolikor in komur je le mogla. Dr. Pajk pa se je vozaril od trga do trga, od vasi do vasi ter razkladal volilcem svoj politični in kulturni program. Imel je težko stališče. Večkrat so mu zadoneli med govorom, obetajočim vse, kar je kdo hotel, na uho porogljivi smehi in vzkliki, jasno izražajoč narodno nezaupanje v Pajkove medene besede, ki so bile v diametralnem nasprotju z njegovimi dejanji. Njegovi nasprotniki so postavili za kandidata trgovca Tirbiča iz trga T, ki je imel med obrtniki in kmeti jako veliko pristašev. Vendar dr. Pajk ni izgubil poguma. Bil je dober govornik, ki je umel z blestečimi publicami zabavljati protislovanskemu sistemu tedanje vlade, kapitalizmu in židovstvu, klerikalizmu in aristokratom. Izdal je tudi v posebni brošuri deseterico svojih bojevitih člankov, ponatisnjenih iz »Narodnega prijatelja«, ter jo dal brezplačno razdeliti med kmete, obrtnike in meščane. Na shodih pa je teklo vino in pivo na Pajkov račun.

Razumevno je, da poleg takega delovanja dr. Pajk ni imel kar nič časa za svojo bolno ženo. Obiskal jo je jedva enkrat na teden.

Skoro vsaki dan pa se je pripeljala v mesto Tončka sporočit gospodu o gospejinem zdravju, pa po razne potrebščine, bodisi po zdravila, perilo, jestvine ali kaj drugega, česar ni bilo dobiti v trgu T. . . Včasih je prišla z njo tudi stara Marijana, a tedaj je bila pri bolnici hišnica one vile. Navadno pa se je pripeljala Tončka sama.

In v tistem času sta se zapletala in se zapletla odvetnik Pajk in lepa Tončka v mrežo grešne ljubezni; saj sta bila svoja gospodarja brez nadzorstva in brez nevarnosti, da bi ju kdo opazoval.

Odvetnika je že davno mikalo zdravo, krepko in lepo dekle. Ve, ljuba nebesa, Tončka — odvetnica, kolik razloček! — Zalazoval jo je torej, se ji laskal in dobrikal, jo obsipal z darili ter jo zapeljeval; saj izkušen je bil v tem poslu.

Tončka pa se mu je znala odtegovati. Odbijala ga je dolgo časa odločno, nekoliko iz bojazni do odvetnice, najbolj pa iz gole koketnosti. Krepost, vest, sramežljivost, ta krasota vseh ženskih čarov, kateri brez onih nimajo prave veljave, niso vplivale na njeno vedenje prav nič. Vedela je, da je lepša, nego katerakoli druga v mestu, vedela torej, da ima v svoji lepoti neprecenljiv kapital. In da bi žrtvovala ta kapital zaljubljenim muham oženjenega in ne več mladega bogatinca, ne da bi imela za to kaj zadostila? — Ne, za to je bila Tončka prepraktična, pa tudi že preomikana. Vzgledi prijateljice Alenke, pokojne matere po eni strani, po drugi strani pa gospe odvetnice so se bili pri nji obnesli!

Prebila je torej najhujše boje s čim dlje silnejšim Pajkom . . . Ko pa ga je pritirala njena rafiniranost do skrajnosti, iz katere se ni mogel ganiti nikamor več, tedaj mu je nastavila nož na grlo, in Pajk je zinil odločilno besedo. Ko je dosegla to, so se odprla širom vrata vseh čarov in sladkob Tončkine ljubezni; odvetnikova zapeljiva možatost je triumfirala nad vsemi pomisleki. Častihlepnost, ničemurnost in prirojena ji poltnost so premagale vse!

In kmalu je osrečila srečna Tončka še srečnejšega Pajka z novico, kakršne je toliko in toliko let zaman čakal iz ust svoje soproge.

»Brr . . ! — še par tednov, in umakniti se mi mora njegova žena. Potem pa bom jaz — jaz milostljiva . . . jaz od vseh odlikovana odvetnica, soproga dr. Pajka!«

To je bil načrt in tolažba Vrhnikove Tončke, ki pa ju je znala skrivati tako premeteno in hinavsko, da ni slutil nihče, kaj se godi za njenim čelom, kaj vrši v njenem srcu. Njen obrazek je bil nabran vedno v najpoštenejše in najskromnejše izraze. Proti odvetnici se je delala najvdanejšo, najhvaležnejšo deklo in prebivala z njo večino časa. Kakor hčerka se je brigala za vsako malenkost, ki bi jo mogla razveseliti ali utolažiti vsaj za trenotek . . . vse ji je storila naglo in z navideznim veseljem ter pomagala, kjer in kar ji je le mogla. Na ta način pa se je obvarovala vsakega suma in bila svobodna vsakega opazovanja.

Tiho in postrežljivo Tončkino vedenje, ljubeznivo kramljanje in njen nedolžni smeh se je bil tako zelo omilil bolnici, da ni mogla živeti brez nje. Le Tončka ji je znala prav postlati, le Tončka jo je znala tako rahlo prijeti, prenašati in obračati, da je ni bolelo.

Kot sestra usmiljenka se je nagibala Tončka nad odvetnico, ji gladila lase s čela, če so ji zlezli izza čepice, ji brisala oči in usta ter jo ljubkujoče tolažila.

»O ljuba moja gospa, le nikar ne obupajte!« ji je dejala čestokrat. »Še vse bo boljše. Dobri Bog in premila mati božja vam morata pomagati; saj molim k njima vsaki dan!«

Doktorici so se ob takih besedah porosile velike tožne oči s solzami.

»O Tončka, meni ni več zdravila,« ji je odgovorila šepetaje, vdano. »Hvala ti za dobrohotne besede. Želim, da bi se ti na zemlji vedno dobro godilo, ker si tako blaga!«

»Oh gospa, kaj bom brez vas!« — je vzdihnila Tončka, »Vi ste skrbeli za-me že od malega, vi ste me vzeli v svojo odlično hišo,

me poučevali in likali, kakor bi bila vaša hči . . . o milostljiva, kako sem vam hvaležna!»

Prijela je koščeno ročico bolničino ter jo poljubila. Potem si je zakrila oči ter poskušala plakati — no, solz ni bilo . . .

Doktorica je užila tako malo ljubezni v življenju, je videla tako malo dokazov srčne, globoke vdanosti do sebe v vseh svojih zakonskih letih, da ni umela ločiti hinavstva od pristnega čuvstvovanja. Pač je kanila marsikatera solza siromakov in sirot na njeno dobrotljivo roko, a pri tem je smatrala sebe le za izvršilni organ podpornega društva in njegovih podpiralcev. Nje same — tako si je domišljevala — ni ljubil razen pokojne mamice nihče na svetu brez sebičnosti. Iz Tončke pa si je bila vzgojila v enem letu bitje, ki je hvaležno le njej za vse, kar je, in kakršno je . . . »Da, da — Tončka je pridno, pošteno in lepo dekle. Srečna bo, prav srečna, ako le ona, odvetnica, tako hoče. — In zakaj ne bi hotela!? Iz največjega uboštva, iz nevarnosti, da se pogrezne v smrdljivo blato nenravnosti, jo je dvignila polagoma na mesto svoje družabnice . . . Zakaj bi svojega započetega dela ne izvršila do konca! — Ona sama je prežila toliko tožnih let, prelila skrivoma toliko in toliko najgrenkejših solza, ker ji ni dala narava, da bi se omilila svojemu možu, ker ni bila ustvarjena, da bi zadostila poklicu soproge . . . naj bo srečna vsaj Tončka, ki ima razen novcev vse!» —

Tako je premišljevala često odvetnica ter v duhu že videla Tončko srečno omoženo, v krogu zdravih in lepih otrok, ki vedo vsi, da jim je ustvarila to srečo dobra rajnica, blaga gospa Pajkova . . . In ta obitelj se pomenkuje najraje in največ o svoji dobrotnici ter moli vsaki dan za večno blaginjo njene duše . . .

V tem pa je šlo z odvetnico čim dlje tem hitreje h koncu. Sapa ji je včasih skoro popolnoma prestala. Hropeč jo je lovila v svoje prazne prsi. Bile so jo že same kosti. Vsaki dan so pričakovali njene smrti. Tudi dr. Pajk se je bil preselil v vilo.

Neko popoldne je bilo odvetnici posebno slabo. Ukazala je torej poklicati vnovič duhovnika; po sv. opraviilu pa mu je povedala svoj sklep, da hoče, predno se loči s sveta, določiti pismeno svojo poslednjo voljo.

Duhovnik, star, blag gospod, ki je poznal bolnico že od mladih nog, ji je pritrnil ter na njeno željo in po njenem narekovanju sestavil oporoko.

Koga ima na svetu, komur more zapustiti kaj svojega imetka?
Soproga!

Soproga? Saj mu je donesla v hišo poleg bogate bale petdeset tisočakov. Gospodinjala mu je marno vsa leta njiju zakona ter mu bila verna in potrpežljiva družica. Soprog pa je ni ljubil — zanemarjal, preziral jo je popolnoma. Zahtevati ne more ničesar od nje. Vendar mu voli v znak, da mu odpušča, še dvajset tisoč in vse, kar je prinesla s seboj.

In ostalih šestdeset tisoč? —

Sorodnikov nima, otrok tudi ne. Otroci njeni so bili siromaki, sirote in vdove; njim torej zapušča dvajset tisoč za ustanove.

Tisoč goldinarjev voli cerkvi sv. Pavla, kjer se naj bero vsako leto maše za njeno in njenih starišev duši.

Devetintrideset tisočakov pa naj dobi — Tončka Vrhnikova! —

Ko sta podpisala oporoko še dva svedoka, se je duhovnik poslovil.

Zmračilo se je.

Odvetnika, kakor po navadi, ni bilo doma. Ko se je po polnoči vrnil, je spala že vsa hiša; le pri bolnici je brlela svetilka. Odšel je v svojo sobo, ne da bi pogledal do svoje soproge ali pa vsaj povprašal po njej.

Isto noč je stražila Tončka pri bolnici. Vrstila se je z Marijano in hišnico. Ležala je na naslanjaču v bolničini sobi, da je bila vsaki hip pri rokah.

Proti jutru pa je začela odvetnica ječati, hropeti in pojemati. Tončka se je začela bati, da bi ji umrla; šla je torej klicat kuharico. Ko je prišla Marijana k postelji, se je vila doktorica že v smrtnem boju. Urno je prižgala blagoslovljeno svečico s sv. Višarij, katero je imela že pripravljeno v predalčku pri postelji, ter začela, poklekivši ob vznožju, glasno moliti molitve za umirajoče.

Tončka pa je stekla med tem klicat odvetnika. Ko je prišla v odvetnikovo spalnico, ni razločila v temi ničesar.

Z vinskim duhom prenasičen zrak ji je udaril v nos, ko je odprla vrata. Pajk pa je glasno smrčal in prhal.

Stoječ med vrati, je zavpila:

»Gospod doktor! Vstanite! Milostljiva umira!«

Nobenega odziva. Odvetnik je grčal in smrčal dalje.

Znova in še glasneje je zaklicala:

»Gospod doktor — vstanite!«

Zopet nobenega odgovora.

Tedaj pa se je pritipala do njega in ga krepko zmajala, prijemši ga za ramo in glavo.

Odvetnik je hrknil, globoko vzdihnil, se prevrgel z desne na levo stran ter vprašal zaupno:

»Kdo pa je?«

»Jaz — Karol — vstani! — Ne morem te že vzbuditi,« je šepetala Tončka, da bi je ne čula Marijana, ker je bila pustila vsa vrata za seboj odprta.

»Tončka, ti, ti?!« —

Takoj je bil trezen.

»Vstani! — Mudi se — ženi tvoji je slabo — ah!«

»Tiho, tiho, golobče moje — srček moj — sreča moja!« —

Ko sta prispela Tončka in Pajk k bolničini postelji, je klečala Marijana že plakaje tik njenega vzglavja; ihteč je poljubljala suhe, mrzle roke gospej Mariji, preko katere voščeno bledega in globoko udrtega, upadlega obraza je bil razlit blažen nasmeh — odsev rajske, nadzemeljske sreče.

(Dalje prihodnjič.)

Ptici.

Zdrava, ptica, zdrava!
Spet si priletela,
Spet pod streho mojo
Gnezdo si pripela.

Mlade v gnezdu bodeš
— Kot nekdanj — gojila,
S petjem dušo bolno
Bodeš mi vedrila . . .

Carmen.

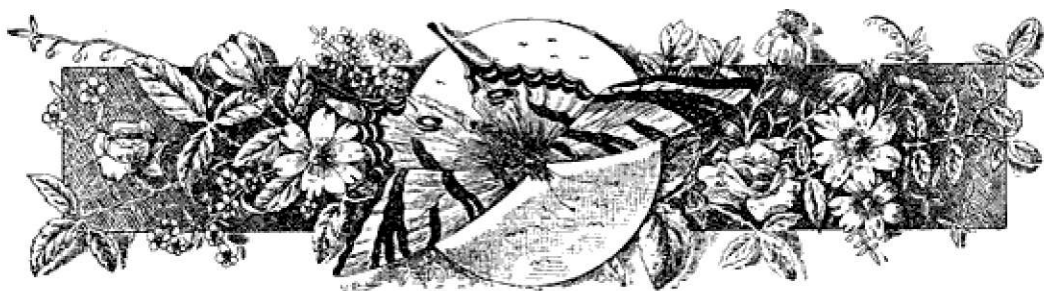
Planinski cvet.

V življenja dneve meni enolične
Naključje vpletlo je podobe mične.
Kjer moči Sava in sestrica Kokra svet,
Razvil se meni krasen je planinski cvet.

Razvil se cvet na nepristopni skali,
Da meni nedosežen, to me žali.
Čeprav srečnejše v šopek ga dobi dekle,
Na cvet planinski mi spomin nikdar ne vmre.

Breda.

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

(Dalje.)

VIII.

Grajščakinja Žuljanka je imela poset. Bile so prišle njene najintimnejše prijateljice: gospa sodnica, gospa notarka in gospica zdravnikova ter četrterica gospodov: Rihard Berčič, edinec bogatega tvorničarja, ritmojster pl. Jekler, slikar Tužen in profesor dr. Čeh.

»Entre nous povedano, ni-li to velik škandal . . . taka zoroča!? — On polumilijonar, ona pa beračica!«

Grajščakinja, lepa, visoka, bujna, jedva osemindvajsetletna vdova, črnolaska velikih, žarkogledih oči in krasnih belih zob je pričela s tem nov pogovor. Jezno so se ji svetile oči, in klasični obrazek se ji je silil v ogorčen izraz.

»Kdor mnogo ima, mnogo velja; kdor pa nič nima, ga tudi nihče ne pozna,« se je odzval profesor. »Dr. Pajk je bogatinec, zato ugleden mogotec, ki si more in sme privoščiti celo — ubogo, a lepo nevesto.«

»Tudi jaz vam moram ugovarjati, milostljiva prijateljica,« se je oglasil hohnjaje Berčič, mladenič nervozno elegantne in ekstremno moderne toalete ter z geometrično natančnostjo počesljanih redkih las in na obeh straneh nosu enako navihanih brkic. »Pardon . . . tisočkrat pardon, milostljiva, toda moj princip je: v ekstravaganci je užitek!«

»Kaj hočete reči s tem svojim principom, mon cher ami?« je vprašala Žuljanka.

»Pardon, ako sem bil nejasen! Moj princip je torej: sladoled z vročim čajem . . . salon in kravarica . . . Ganimed in Venera . . . eau de cologne in smrad hleva . . . eh, saj me razumete!«

»O fej, fej! Tak princip! Uh! Kolika nemorala . . . sram me je!« se je jezila navidezno sodnica, nežna plavolaska bledega, finega obrazka in sanjavih, hrepenečih oči.

»No, no, ma bell' amie,« jo je tešila grajščakinja, »ne bodi tako malomestna! Rekla sem že, da smo entre nous . . . zato se lahko pomenimo o vsem. Saj vendar nismo kratkokrile goske! Ni-li tako, mile moje prijateljice? — No, vidiš, ma petite! Sicer pa je gospoda Berčiča princip prav realen, in zdi se mi, da mi je pravil nekaj gospod doktor nekako isto načelo iz nekega filozofa . . .«

»Da, da, milostljiva . . . iz filozofa Schopenhauerja. Vsa čast vašemu spominu!« je pristavil naglo dr. Čeh.

»Quod erat demonstrandum, milostljiva! Mhe, ogenj in voda — Goljat in palčkovka — Helena in Terzit — i. t. d. — i. t. d.« se je oglasil še ritmojster, šepetajoč z gospico zdravnikovo, bohotno razcvelo brinetko na pragu mladosti. »Tudi jaz bi vam vedel povedati slučaj iz lastne ljubavne prakse, a . . . mhe!« . . .

». . . ne verjeli bi vam ga . . . ha, ha!« je pritaknila notarka, majhna, živa debeluška, sedeča tik Tužna, ki je bil zaljubljen v njene male noge in roke.

»Oho, ne verjeli! — Protestujem svečano, da dvomite o istinosti mojih besed . . . oficir sem, milostljiva!«

»Ah, ah, s tem argumentom me ne prepričate, gospod ritmojster! Med ženskimi ste le mož, galanten in ljubezniv in . . . in lažniv . . . ha, ha! — da, lažniv mož.«

»A vaš slučaj, gospod ritmojster?« je silila radovedna zdravnikova. »Jaz vam verujem vse, vse . . . ha, ha!«

»Da, da, vaš slučaj, monsieur chevalier!« je silila tudi Žuljanka. »A ta mora biti eklatanten dokaz, da je Berčičev princip dober!«

»O gotovo, gotovo, moja mila« . . . je odgovoril ritmojster ter, položivši svojo na temenu plešasto glavo na naslonilo stolovo, prižgal novo cigareto, zavihnil važno svoje junaške brke ter začel malomarno pripovedovati:

»Mhe — da, divizijske vaje smo imeli — mhe, da — pričetkom minole jeseni — tam okoli Studenca, Kremenice, tja do železnične postaje . . . no, postaje? — vrag, za imena imam tako slab spomin! — Ravno smo vrgli z energično atako dveh eskadronov celo levo sovražnikovo krilo. Nato smo dobili povelje, naj se umaknemo za gozdič,

ki se je razprostiral prav južnozahodno ob nizkem hribcu . . . da, da, južnozahodno — za kraje imam izvrsten spomin. Poskakali smo z utrujenih konj, da se malo izpočijejo in napasejo; moštvo in častništvo je posedlo po travi in parobkih. Nevarnosti nobene . . . povsod vedete — žeja strašna — vse stekleničice prazne. — Tu se spomnim, da sem opazil med vajo pred gozdičem malo, okusno zidano poslopje — mhe, da, vilo novorenesanškega sloga. Za to imam izvrsten spomin. Grmenje topov in prasketanje pušk se je oddaljevalo čim bolj v stran . . . Hitro prekoračim gozdič, vелеvši skrajnji vedeti, naj me poišče, če treba, ob vili. Še deset korakov in — evo vile z vrtom in logom! Na vrtu pa lopa. Grem mimo — mhe! — v lopi šiva krasno dekle . . . menda sobarica, z belim predpasnikom, v kratkem krilu, izpod katerega so se videle — ah! — male nožice, in — ah! — lepe fine ročice, gole preko komolca — mhe! — obrazek pa kot baš razcvel popek vrtnice. Mhe — skratka: dekle, da ni treba lepšega . . . a, mhe — sobarica, postrežkinja! — Salutiram . . . dekle zardi in povesi oči kot najsramežljivejša inštitutka . . . »Mhe — golobičica — žejen sem . . . malo vode, mhe . . .« Nič odgovora. Samo pogleda me — ah, tisti pogled! — pa steče iz lope . . . Torej nič? — Mhe, evo je — za hip se zopet vrne s kupo vode. Izpijem. »Hvala, golobičica! — kako ti je ime?« — Ne pove. — »Čigava si?« — Ne pove — Mhe! Sedem na široko klop, ovijem obe roki okoli njenega pasu — eh, ta stas! — posadim jo poleg sebe . . . branila se je — mhe, vrag, močna je bila! — a preprosim jo, pa hvalim njene jamice v licih, njene krasne modre oči, njene zobke, ročice, nožice. In konec? — Polagoma jo je minevala plahota, in v četrti ure je bila že pogumna tako, da me je hotela zadušiti — ah! — s poljubi! — Mhe, faktum, faktum! — A poljubi tiste sobarice . . . mhe, še nikdar takih! — Da, da, princip gospoda Berčiča je pravi . . . sobarica in aristokrat . . . mhe! Quod erat demonstrandum!«

»Ha, ha, zakaj pa je zopet ne poiščete — pikantne sobarice, vi stari grešnik?« je vprašala zdravnikova malo pikirano.

»Iskal sem jo. Žal, vila je prazna . . . golobičica je izletela — kdo ve kam.«

»Bien, tres bien! Imejte torej svoje principe, nam pa pustite svoje!« — je odgovorila Žuljanka ter nadaljevala: »A naše bodoče razmerje do gospe odvetnice Pajkove št. II.? Tu treba novega principa! — Ona je vendar otrok razvpite loteristovke, ki je bila — pardon, gospoda! — tout simplement prijateljica pokojnega finančnega kontrolorja!«

»Kaj? — kaj? Je-li res!? — Škandal!« — je vikala lepa notarka in sklepala indignirano roke na svojih bujnih prsah.

»Da, javna tajnost je to, za katero samo njen mož ni vedel,« je pristavil dr. Čeh.

»Tak izrodek človeštva!« se je togotila zdravnikova.

»Bivša dekla — odvetnica!« se je zajezila sodnica.

»Tobačna delavka!« je dostavila Žuljanka. »Vojaška ljuba!«

»In s tako naj se pajdašimo? Nikdar!« se je hudovala sodnica.

»In zakaj ne, milostljiva?« je zinil hohnjaje Berčič. »Pardon! Moj princip je: ženska je ženska — da je le bogata ali pa lepa, fina, temperamentna . . .!«

»Mon cher ami, vi ste grozen človek! — Molčite vendar s svojimi principi!« ga je zavrnila grajščakinja nevoljno.

»Pardon, milostljiva — pa to je moj princip!«

»A kaj menite vi, gospod ritmojster?« — je vprašala notarka.

»Jaz? — mhe, jaz? — mhe, jaz se seveda popolnoma strinjam s tem, kar menite vi, milostljiva!« je odgovoril ritmojster.

Tu se odpro duri in sluga javi — odvetnika Pajka z nevesto.

Družba je kar onemela, ne vedoč, kaj storiti. In še predno je mogla Žuljanka kaj slugi odgovoriti, se je pojavila med vrati junaška postava Pajkova in njegove dražestne sedemnajstletne neveste Tončke. Oblečena je bila okusno, drago in elegantno.

»Oprostite, milostljiva, da sem vas tako iznenada napadel!« je nagovoril odvetnik domačico. »No, smatral sem za dolžnost, da se vam prvi poklonim kot ženin ter vam predstavim svojo nevesto.«

»Ah, ah, koliko presenečenje! — Torej jaz naj vama prva čestitam? — Vso srečo — vso srečo, gospica!«

Žuljanka se je ljubeznivo naklonila Tončki ter ji ponudila roko. Potem jo je predstavil Pajk še ostalim gostom skupaj. Prepustivši Tončko damam, se je zapletel v pogovor z gospodi.

»Torej z volitvami se ne pečate več?« je vprašal odvetnika Tužen. »Škoda!«

»Saj ste čitali mojo izjavo — ali ne? Umaknil sem svojo kandiduro že pred štirinajstimi dnevi. Kdo se bo ruval za tako nehvaležen posel, ako ga ljudje nočejo razumeti! Da bi stiskal vsakemu umazanemu volilcu smrdljivo roko, pa moledoval okoli zabitih kmetavzov, domišljavih ‚purgarjev‘ in revolucionarnih obrtnikov za glasove, pa prosil, obetal in mazal . . . o, tega pa že ne! Moj program je bil jasen; razložil sem ga na shodih ustno, potem v ‚Prijatelju‘ in še v posebni brošuri. Pa da bi ga razlagal vnovič in vnovič v vsaki kme-

tiški bajti posebej — za to nimam niti časa, niti volje. Storil sem vse — žrtvoval veliko za dobro stvar . . . no, naš narod je še vedno neveden. Bodi! Saj mi tega ni treba! Naj volijo torej prihodnji teden reakcionarca sami sebi v sramoto!« —

Jezno je govoril Pajk te besede, a se delal, kakor da mu ne bi bilo za mandat prav nič. V istini pa ga je grizel poraz v dno duše. Umakniti se je moral s pozorišča pred poštenim Tirbičem, ki je bil priljubljen vsem nižjim in srednjim slojem narodovim.

Tirbič je prijazno občeval z vsakom ter rad kramljaj bodisi s kmetom, delavcem, obrtnikom ali pa meščanom. Poznal je temeljito želje in potrebe vseh svojih volilcev. Saj je živel vedno med njimi! — Tirbič ni bil sicer sijajen govornik, a beseda mu je šla od srca ter segla zopet poslušalcem v srce. Bil je miren človek; nikdar mu ni ušla jezna psovka, niti tedaj, ko so se posluževali agitatorji njegovega protikandidata vseh, tudi najpodlejših sredstev. Bil je resen, vztrajen in ljubezniv mož čistega značaja in najčistejših namenov. Sebičnosti, častilakomnosti mu ni mogel očitati niti njegov sovražnik. — Dočim je menil dr. Pajk, da se že ponižuje, ako izpregovori z okornim, a poštenim kmetom prijazno besedo, ter je smatral za veliko narodno delo svoje govore, katere je imel po mestnih dvoranah in nekaterih okoličanskih gostilnicah navadno le pred peščico svojih inteligentnih pristašev, je hodil Tirbič tudi med najpreprostejše ljudstvo ter mu govoril domače, jasno in trezno.

Ljudstvo ga je umelo, saj mu je govoril iz duše, ter ga je ljubilo. Zato pa so bile brezuspešne vse agitacije Pajkovih pristašev.

»Tega gospoda ne poznamo,« so rekali nekateri. »Doslej ga ni bilo še nikdar v naše kroge . . . kako more torej vedeti, kaj nas boli! In še sedaj ne kaže volje, da bi se seznanil z našimi težnjami neposredno. Zakaj ne pride v našo družbo, da mu povemo iz lica v lice svoje želje in svoje zahteve, če hoče biti naš zastopnik, naš zgovornik v svetli prestolici? Moško sedi z notarjem, adjunktom, nadučiteljem in bogatini . . . nas pa jedva pogleda. Morda ga je sram nas bornih kmetov, trpinov delavcev, obrtnikov? Pa dobro! Tirbič je drugačen človek. — On je naš mož, on pozna našo dušo in naše telo! Njega bomo volili.« —

Drugi pa so dejali: »Pajk je hinavec in lažnivec! On da bode deloval na to, da se razbremeni kmetovstvo, da se zajezi konkurenca veliki industriji z malimi obrtniki — pa on?! Ta človek, ki nima srca do obubožancev, kateremu se ne smili ni beraški kmetič, ni stradajoči rokodelec, temveč jima proda iz hleva zadnjo kravico in zarubi po-

sledujo postelj! — Pajk se je doslej vedno kazal pravega, krvoločno izsesavajočega — pajka našega ljudstva. Odkod'pa ima svoje velikansko premoženje? Od kmetiških in obrtniških žuljev! — In da bi volili takega oderuha in neusmiljenca!?» —

Tretji pa so pili Pajkovo vino. »Zakaj bi se ga pa branili, če lahko plača! Saj je skoro milijonar! — Le pijmo ga! Bog ga živi! — Volili bomo pa navzlic temu vendar-le Tirbiča.« —

Dr. Pajk in njegovi agitatorji so kmalu spoznali, da bo zaman ves trud. Propadli bi gotovo z veliko manjšino. Čemu bi se blamovali?! — Na svojo veliko jezo in žalost se je torej odpovedal Pajk svoji kandidaturi, objavivši v svojem glasilu: »da se zahvaljuje vsem svojim mnogobrojnim pristašem za dobro voljo in preodlikujoči namen; da pa prosi, naj se pridružijo volilcem kandidata Tirbiča v znamenju sloge in ljubezni do milega naroda.« —

Na tak neodkritosrčen način se je rešil Pajk blamaže, katero bi mu bil brez dvombe priredil ogorčeni narod, ki vsekdar instinktivno slutí, kdo mu je res prijatelj . . .

Tončke se ni polotila v družbi grajščakinje, sodnice in notarke niti za trenotek zadrega. Pač je čutila njih prezirljive poglede in prisiljeno prijazni naglas govorice, pa to je ni motilo kar nič.

»Najlepša in najbogatejša sem med vami . . . menda pa tudi še najpoštenejša,« si je mislila, a se laskala vsaki posebej, govorila odločno in pogumno ter odbila naglo še tako prikrit napad hladno se držečih dam. Kretajoč se povsem neprisiljeno v bogati svoji toaleti, je imponovala počasi vendar-le damam, pričakujoč im, da vidijo v nji neokretno dekle, ki se izda vsaki hip kot bivša delavka. Ker je bila razen tega preljubezniva, a ponosna Tončka še izredna krasotica, si končno niso vedele drugače pomagati, nego z veliko prijaznostjo . . .

Potem sta se zaročenca poslovila, ponavljajoč svoje povabilo na poroko.

Ko pa se je približal tudi pl. Jekler, ki je stal dotlej v mraku tik debelega zastora, da se poslovi od Tončke, se je stresnila zaročenka, kakor bi bila stopila baš na mrzlo kačo. A le za hip! — Potem pa ga je pogledala s polnim očesom, v katerem je bilo izraženo rotenje: »Molči!« —

Ritmojster ji je stisnil krepko ponujeno ročico ter dejal nerazločno mrmraje: »Svojo kavalirsko besedo — milostljiva gospica!«

Samo Tončka ga je razumela ter, ljubeznivo se smehljuje, odšla s Pajkom in Žuljanko, ki ju je spremila do vrat.

»Evo je! — Deus ex machina! — Sedaj smo v pasti,« je izpregovorila domačica, vrnivši se v sobo. »Kaj naj storimo? Ali obolimo?«

»Čemu, milostljiva! — Meni gospica nevesta ugaja izredno!« — je ugovarjal Tužen. »Malo takih lepotic.«

»Cela dama . . . niti sledu, da je bila kdaj dekla! Pardon! — Moj princip se je obnesel!« je triumfoval Berčič.

»In ta toaleta! — To sigurno kretanje!« — se je čudila notarka.

»Pokojna odvetnica ji je bila dobra učiteljica,« — je razlagal dr. Čeh. »Razen tega je bila ravnokar na Dunaju skoro šest tednov v nekem inštitutu za neveste!«

»Pa bogata je tudi!« je dostavil pl. Jekler.

»Bogata?! — In prej niste . . .«

»Povedal nam je ravnokar Pajk sam: — čistih devetintrideset tisoč goldinarjev bo imela!« je nadaljeval pl. Jekler.

»In pri njeni lepoti je ta dota velika — za malomestne odnošaje jako velika!« je pristavil Čeh.

»Pa odkod ima tako premoženje, mère de Dieu!« je vpraševala strmeč Žuljanka.

»Podedovala je je po pokojni odvetnici! — Mhe! Kaj, čudno?!« je odgovoril ritmojster.

»Morebiti je torej že blaga rajnica želela to zvezo! Čudno, neverjetno!« je ugibala sodnica.

»Vse mogoče,« je dejala notarka. »Izredno jo je ljubila. Vzgajala jo je in pazila na-njo, kot bi bila njena hči.«

»Vsekakor . . . mhe, gospoda! se treba iznebiti malomestnih nazorov,« je izpregovoril ritmojster. »Jaz mislim . . . mhe — in upam, da se strinjate z menoj — da je treba vedno, posebno pa v tem slučaju uvaževati individuvalnost in vzgojo bolj, nego rojstvo in vse druge razmere gospice Tončke. Ona je lepa, bogata, fina — kaj hočemo še več!? — Ugledna bo tudi. More-li ona kaj za svojo mater? — Ergo! Koliko poznamo gospic iz boljših . . . mhe! da — iz najboljših krogov, katerim ni nedostajalo ničesar, in vendar . . . mhe, kakšne so bodisi po omiki, bodisi po zunanosti! — Bodimo torej pravični in ne devajmo grehov njene že pokojne matere na rovaš gospice neveste Pajkove!«

»Bien, tres bien, mon cher ami! Tudi jaz se zlagam z vašimi nazori. Ne bodimo preostri!« je pritrjevala Žuljanka. »Koliko vzgledov imamo, da so se poročili ugledni možje z ženskimi iz najnižjih slojev! Državni pravdnik dr. Jug ima kmetico za ženo, sodni svetnik Grdinič

mesarjevo hčer, profesor Kraljič trafikantinjo, profesor Žolna natakario i. t. d. i. t. d. Vse te so sedaj čestite salonske dame!« —

In tako so bili zopet vsi složni v priznanju, da uboštvo ni sramota, in da je storil dr. Pajk popolnoma prav, ker se je zaročil s Tončko. — Lepota, denar, odlikovanje uglednega odvetnika, laskanje ljubeznive krasotice . . . vse to je vplivalo v hipu na nazore Žuljanke in njenih gostov.

Vox populi . . .!

In še dolgo so se pomenkovali o lepem paru, hvalili Pajkovo značajnost, nesebičnost in ljubeznivost, pa Tončkino krasno zunanost in dobro vzgojo.

IX.

Novoizvoljeni poslanec Tirbič je sklical v T., predno odide v državni zbor, svoj prvi veliki volilni shod, da razloži vsem volilcem skupaj svoj kulturni in politični program ter se domeni z narodom neposredno o njega najnujnejših željah.

Shod je bil sklican za četrto uro popoldne v največji trški gostilnici »Pri labodu«. A že kmalu po tretji uri so bili natlačeno polni vsi prostori do zadnjega kota. In še vedno so dohajali ljudje. Gostilničar je postavil precej miz in stolov še v obširni veži; ko so bili zasedeni tudi ti, so morali ostati oni, ki so prekasno došli, zunaj na vrtu.

Vsem prihodnikom pa je sijala z obraza samozadovoljnost, radost in zmagovitost. Smehi, vzkliki, kriki, glasno govorjenje, trkanje kupic in nazdravki so odmevali po prostorih.

Tudi dr. Karol Pajk je prišel s svojimi pičlimi pristaši na shod.

Moško je sedel blizu nizkega govorniškega podija, se z zaničljivim smehom oziral po narodu ter le včasih in izjemno naklonil milostno svojo pomadizovano glavo v jedva znaten pozdrav.

Zavist in silna jeza sta ga mučili.

Zakaj ne slavi danes on tega uspeha? — Zakaj ne more reči o n: evo, vsi ti so moji somišljeniki — vsi ti mi v ljubezni in spoštovanju zaupajo varstvo svoje blaginje? — Zakaj je moral o n sramotno zapustiti s tolikim ognjem zapričeti, s tolikimi žrtvami podpirani in s tolikim samozatajevanjem nadaljevani boj ter se umakniti človeku, ki ni niti bogataš, niti izučen jurist.

In s silnim sovraštvom je meril Tirbičeve volilce. V srcu pa je sklenil osveto narodu, ki se drzne odtegniti čast in zaupanje njemu, mogočnemu bogatinu in najuglednejšemu odvetniku.

»Hm, radoveden sem na to kramarsko politiko,« je ziniil zasmehljivo napram sosedu, doktorju Strelu.

»Tudi jaz«, se je odzval Strel, Pajkov sodružnik. »Človek, ki nima vseučiliške izobrazbe — človek, ki ni niti pogledal preko ograje svoje filistrske domovine, tak naj igra važno ulogo v parlamentu, sredi samih izobražencev! Ha! kurijozno!«

»Da, da, kurijozno, gospod doktor!« je hitel uslužno urednik »Narodnega prijatelja«; »kolikokrat sem že dokazal tudi jaz, da imajo poklic za poslance edino le izobraženci, v prvi vrsti pravniki . . . zaman. Naš kmet in obrtnik na deželi sta še prezabita, da bi mogla umeti to.«

»Hvala Bogu, da imamo vsaj v mestih povsod še mi prvo, odločilno besedo,« je dodal zadovoljno Strel ter si pogladil svojo plešo. Bil je mlajši od Pajka, gigrsko eleganten, zraven pa kmetiško ošaben.

»Res je, res je, gospod doktor!« je pritrjeval suženjsko urednik. »Naša naloga bodi zato poslej, da raztegnemo svojo hegemonijo še na narod. Ako dosežemo to, se bo vršilo v domovini vse po naši, le po naši volji!«

»Tedaj pa pride tudi vaša ura, gospod doktor!« je pristavil mlad koncipijent. »Tedaj spozna narod, kako slep je bil, ko ni videl poklicanega svojega zastopnika, ki bi s svojo duhovitostjo, pravno temeljitostjo in velikim svojim ugledom dosegal nova ter branil stara njegova prava. In tedaj vas bodo še prosili, gospod doktor, da sprejmete kak mandat!«

»Ha, ha, možno . . . možno,« je odgovoril Pajk. Strašno mu je ugajalo laskanje njegovih prijateljev. Kri mu je silila v obraz; napihnil se je parkrat zapored, potegoval svoj prekratki telovnik preko naraščajočega trebuha ter si gladil brado.

Tedaj pa so se začeli hipoma vzkliki: »Živel, gospod poslanec! Živio! Živio!« — in prisotniki so začeli ploskati.

Na podiju pa se je pojavil vitek, simpatičen mož plavih las in rdečkaste brade, poslanec Tirbič. Z ljubeznivim nasmehom se naklonivši, se je zahvalil za pozdrav ter izpregovoril z mirnim, sonornim glasom:

»Gospoda!

Predstavljač se Vam, Vas najpreje zahvaljujem za izkazano mi zaupanje in odlikovanje. Pri kandidaturi moji me ni vodila častiželjnost, nego vroča želja, da koristim Vam, svojim volilcem, in celemu slovenskemu narodu.

Že opetovano sem imel priliko, vsaj na kratko razjasniti cenjeni gospodi svoje misli o pravi politiki slovenskega državnega poslanca. Da ste istih misli tudi Vi, za to mi je dokaz moja skoro soglasna izvolitev. Danes pa mi dovolite, gospoda, da se izrečem malo obširnejše o svojih nazorih glede na avstrijsko-ogrsko politiko sploh in na sedanjo in bodočo politiko avstro-ogrskih Slovanov posebej. S tem načinom, menim, Vam podam povsem jasno sliko svojega programa, ki bi naj bil program vsakega značajnega in resnega slovenskega poslanca!«

»Domišljavi tepec!« je siknil Pajk v svoje brke.

»Kakor da bi naša stranka ne imela že jasnega programa!« se je togotil Strel; urednik pa je sporazumljivo prikimal.

»Gospoda!« je začel znova Tirbič, položivši pred-se nekaj listov z beležkami.

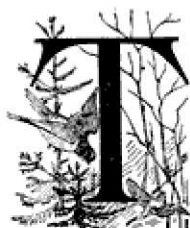
»Pravo politiko na vse odločilne strani more ukreniti in hoditi le tak narodni državni poslanec cislitvanske polovine, ki uvaža vedno in povsod bodočnost Avstro-Ogrske in njenih narodov. Usoda narodov je tesno združena z usodo Avstro-Ogrske. Vprašanje je, kaka bode njih usoda v daljnji — bodočnosti. In ta usoda, ta bodočnost narodov je zavisna že od sedanjega tira zunanje in notranje politike.«

(Dalje prihodnjič.)

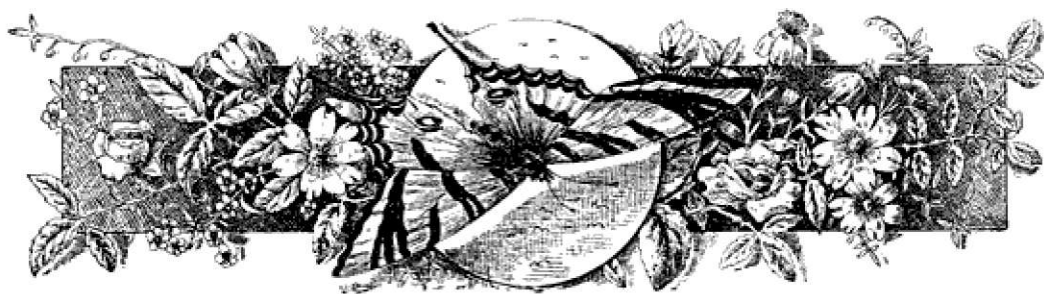
Dunajska pisma.

Konec!

To pismo je naravnost namenjeno Vam, gospod urednik; vendar bo dobro, če mu daste prostora v svojem listu, v nekako opravičenje svoje in moje; saj bi se vendar utegnilo zgoditi, da bi kak blagovoljen, ali pa tudi kak zlovoljen bralec ali čitatelj vprašal: Kje so pa zdaj tista »Dunajska pisma«, ki jih ni več?

Sokrat je imel, kakor je pravil sam, svoj »daimónion«, nekak notranji glas, ki ga je vselej svaril, ko je modri mož nameraval kako nerodnost: Tega ne! Jaz čutim, da sem kaj malo podoben glasovitemu atenskemu modrijanu, ali nekaj podobnega, kakor je bil tisti njegov notranji glas, imam tudi jaz. In kadar ga nisem poslušal, vselej je bilo napak. Tako se mi je ta, rekel bi, božji glas tudi oglasil prav o pravem času ter mi dejal: Zdaj pa bodi pameten: odloži tisto svoje

V krvi.

Spisal **Fran Govekar.**

(Dalje.)

IX.

In Tirbič je govoril svojim vdanim volilcem mirno, trezno, brez fraz in pretiravanja, vedno umljivo, a vendar temeljito o zunanjih in notranjih činiteljih, pri vladajočem sistemu vztrajno vplivajočih na škodo slovanskih narodov v Avstriji. Dokazoval je, da deluje na državo že davno zasnovani in umetno utrjeni program velike Nemčije i v gospodarskem i v političnem pogledu. Baš Nemčija je podpirala toli usodni zasnutek avstroogrškega dualizma ter podpira še sedaj in vzdržuje ta kleti razkol, ki razjeda monarhijo in slabi slovanske narode v njej. Dokazoval je, da je ravno zveza z Nemčijo naše največje zlo, ker vpliva na dualizem najmogočnejše ter ga utrjuje v naši državi; ta zveza da je tudi kriva, da se vsiljuje nemščina v vse urade in v armado, in da se zabranjuje naravnost izvršenje historičnega prava slovanskih narodov. Pobijati to zvezo bodi torej slovenskemu državnemu poslancu osobita naloga ter sveta dolžnost delati z vsemi sredstvi na to, da se zaobrne pravec sedanje, le nekaterim narodom prijajoče zunanje politike, in da se odstrani gospodarsko in politično kvarni dualizem. Le kadar se odstrani ali vsaj oslabi ta dualizem, se bodo mogli obojestranski Slovani potezati uspešno za to, da se izvrši cerkveno in narodno svobodo zagotavljajoča ustava obeh državnih polovin ter izvede historično državno pravo Čehov, Hrvatov in Malorusov.

Kot prvo, najvažnejšo in najnujnejšo točko svojega programa pa je imenoval poslanec Tirbič uresničenje narodne enakopravnosti. Vsaki narod naj si določuje po svojem avtonomnem organu jezik ter njega obstanek in razvoj po šolah in javnih uradih. Svobodo za to pa bi dobili Slovani z narodno avtonomijo, kakršno so imeli v mislih Slovenci že l. 1848., naglašujoči potrebo »Zedinjene Slovenije«.

»Zedinjeno Slovenijo« in druge zedinjene slovanske celote v tem smislu pa je možno doseči le, če to zahtevajo skupno slovanske državnozborske skupine. Koalicija vseh slovanskih državnih poslancev je torej ideal, po katerega najhitrejšem in najboljšem uresničenju mora hrepeneti vsaki pravi Slovan.

V gospodarskem pogledu se mora potezati slovenski državni poslanec za pravično razdelitev pomoči, katero mora dajati skupna — avstroogrška — banka. Take pomoči treba pridobivati zlasti slovenskim posojilnicam. Slovenci potrebujejo ljudskih, obrtnih, trgovskih in višjedekliških šol; za te je hotel torej zastaviti Tirbič z jekleno vztrajnostjo svoj vpliv. Za delavce treba pridobiti svobodo združevanja od dežele do dežele. Le tako bi mogli delavski generalni štrajki koristiti občemu gospodarstvu — tudi domačemu podjetništvu —.

Dotaknivši se še okrajnih potreb, je končal Tirbič z zagotovilom, da mu bo čast in korist preljubljenega naroda vedno edino vodilo.

Gromovito ploskanje in viharo vzklikanje je vprav glušno napolnilo gostilniške prostore. Ljudje so silili ter rinili k poslancu, mu stiskali roke, nasmihajoč se mu ali pa s spoštovanjem zroč v Tirbičevo odprto, prijazno, ljubeznivo lice. Nastalo je veliko prerivanje. Tirbič pa je hodil od mize do mize, nagovarjal in povpraševal tržane, kmete in delavce — brez razločka vse enako prijateljsko. In ljudem je nepopisno ugajalo poslančevo vedenje. Spoznali so, da Tirbič ni hinavec, ki se laska ljudstvu le toliko časa, dokler ga potrebuje, da doseže, kar želi; prepričali so se, da ima srce in razum za njih male in velike težnje, da je njih poslanec — cel mož. Ni sledu mogočnosti ali ošabnosti, zato pa tem bolj žaljive milosti ni bilo na Tirbiču; zato ga narod ni le spoštoval ter mu zaupal, nego ga je tudi ljubil. Vsega tega pa je bilo treba po Tirbičevem prepričanju državnemu poslancu, ki hoče biti resnično zastopnik in govornik svojih volilcev.

Za svojo mizo pa je sedel bled dr. Pajk. Rad bi bil glasno zabavljajal svojemu zmagovitemu tekmeču, rad bi bil osmešil njegov program ter ga blamiral vpričo vseh, a — ni mogel. Z jezo v srcu je moral priznati sam sebi, da je »kramarska« politika Tirbičeva edino prava, poštena in častna. Priznati je moral, da je Tirbič — »filister«

— kos konjekturalni visoki politiki — in da Tirbičev politični program ne velja le »za sedaj«, nego za nedogledno bodočnost . . . Vedel je, da je njegovo in njegovih prijateljev stališče nerazmerno omejeno in tesno, malenkostno in strankarsko; zavedal se je, da je idealno poštenu narodnjak in rodoljub Tirbič resnično vreden zaupanja volilcev in visokega odlikovanja; zavedal pa se je tudi, da je on — dr. Pajk — poleg Tirbiča s svojimi le iz častihlepnosti izvirajočimi, a hinavsko lažnivimi domoljubnimi frazami nizek — strašno nizek. A prirojena mu trma in ošabnost sta mu branili, da bi priznal svoje misli, svoje čute. Ne, podati se ne sme, osmešiti se noče — kazati mora še nadalje, da je uverjen, da le on ve in zna vse, da le on more in razume vse, drugi pa nihče nič. Le česar se loti on, je dobro in pametno, vse drugo ni nič — nič ; . .

Porinil je torej obe pesti v hlačna žepa, dvignil rameni ter, izpačivši obraz v odurno hudoben izraz, zinil z brezprimernim zaničevanjem skozi nos:

»Ba . . . to vam je politika! Ha, zares vredna nezrelega študenta.«

»Sanjar!«

»Idealist!«

»Prismoda!«

Drug za drugim so pritrjevali Pajku njegovi prijatelji, kosajoč se, kdo blekne krepkejšo psovko.

V istem hipu je prišel mimo Tirbič sam. Čul je vsako besedo. Naglo je pristopil k Pajku ter dejal mirno, poudarjaje vsako besedo:

»Gospod doktor! Da je moje rodoljubje idealno, na to sem ponosen. Da pa realizujem svoj »študentovsko nezreli« program vsaj nekoliko, v to zastavim vse svoje duševne sile. Če se mi ne posreči vse, zato ne zadene krivda mene. — Klanjam se, gospodje!«

In obrnil se je ter ogovoril starega kmeta z vprašanjem:

»Nu, oče, in vaša lepa snaha? — Je-li zopet zdrava?«

»Hvala za vprašanje, gospod; Cila je zdrava in Jožek tudi!« je odgovoril starec, in oči so se mu svetile sreče.

»Bog vam daj doživeti še veliko veselje z vnučkom! — Z Bogom, oče! Pozdravite mi vse domače!« je dejal Tirbič, nudeč kmetu desnico, ter se izgubil med veselim narodom.

* * *

Tisto noč pa je vladalo v stanovanju doktorja Pajka divje šumno veselje. Čulo se je igranje na klavirju, petje, vikanje in klicanje, krohotanje in smejanje.

Dr. Pajk je bil povabil svoje somišljenike in — vazale na opulentno večerjo, ki se je zavlekla pozno v noč.

V širokem fotelju je sedel za preobloženo mizo sredi povablencev. Obraz mu je bil zabuhel in zalit s krvjo. Hoteč utopiti svoj gnev radi Tirbičevih uspehov, je pil nocoj izredno veliko. Mežeče je gledal s svojimi zardelimi očmi, cmakal z ustnicami, prikimoval s težko glavo ter jecljaje zinil včasih nekaj stavkov.

»Strel, pij, pij! — Saj premore moja klet še nekaj stotin takih-le buteljč. — Urednik, točite vendar — eh, vrag, včasih ste bili vrlejši fiškuš! — Pijmo, pijmo!« je silil goste.

In zvrnili so duškoma svoje kupice; urednik »Narodnega prijatelja« jih je zopet natočil, in znova je počilo nekaj buteljč, čakajočih v ledu svoje usode. In pili so kakor brez dna . . . Ko pa so posušili legijo šampanjskih steklenic, so se lotili »jeruzalemca«, zatem so načeli nekaj buteljč »lacrimae Christi«, potem so pili grško »Maphrodaphne«, naposled izbor žganic in likerjev.

Vsaki hip pa so se dvignili ter trkali s Pajkom, ki se ni premaknil s stola, ter mu nazdravljali.

»Vzor značaja — vzor domoljuba — vzor poštenjaka in človekoljuba — vzor pravnika in prijatelja — ponos našega mesta in dika slovenskega razumništva: gospod dr. Pajk naj živi!« je govoril mlad koncipijent, tovariši so pa zagrmeli: »Živio, živio, živio!«

In vedno znova je vstal kdo ter slavil in poveličeval Pajka, našteval neštnevilne njegove zasluge za drago domovino in mili slovenski narod ter mu izražal svoje brezmejno spoštovanje.

Pajku pa so se bila od samozadovoljstva razlezla zabrekla lica; milostno je naklanjal svojo pomadizovano glavo, si gladil trebuh, hrkal in prhal kakor žrebec na paši ter pil in pil . . .

Ko pa je vstal še dr. Strel ter z najstrupenejšimi besedami smešil, grdil in blatil narod, ki v svoji zabitosti in nezrelosti ni hotel voliti ženijalnega politika dr. Pajka, tedaj je bilo izbito sodu dno. Kakor besni so kričali in vikali:

»Pereat Tirbič! — Živel dr. Pajk!« —

In potem se je dvignil dr. Pajk sam — počasi — omahujoč — oprijemljno se za mizo in naslanjalo svojega stola, ter začel jecljaje govoriti, kako žarko ljubi svojo domovino, kako gorko čuti za narod, in kako svete namene je imel s svojo kandidaturo. In oči so se mu zalile s solzami, ko je tožil o črni nehvaležnosti svoje domovine . . . Potem pa je izlil ves svoj žolč na volilce svojega okraja ter psoval in zmerjal Tirbiča z nedostojnimi izrazi. Vse, kar se mu je nakopičilo

zavisti, sovraštva in osvetljivosti, vse je razkril svojim somišljenikom ter končal:

»Ako narod ne mara moje pomoči . . . dobro! — Tudi jaz ga, hvala Bogu, ne potrebujem! Doktor Pajk pa ostane navzlic vsemu še vedno najbogatejši in najvplivnejši gospod . . .«

»In vino veritas,« so nekdam dejali . . .

Dolgo je še trajalo popivanje, popevanje in nazdravljanje v Pajkovem stanovanju.

Ko pa je posijalo jutranje solnce v jedilnico, je oblilo s svojim zlatim sevom velik kup praznih in ubitih buteljke; a njih dragocena vsebina je stala toliko vsoto, da bi si bil mogel za njo kupiti kmetič molzno, dobro rejeno kravo s teličkom vred, borni delavec pa bi bil mogel z izkupičkom plačati celoletno stanarino, pa še sebi, ženi in svojim črvičem bi bil nakupil dostojnega oblačila.

Nu, ostale so le prazne in ubite buteljke, katere vržejo za plot, na smetišče . . .

* * *

Doktor Pajk je bil še v postelji, dasi je šla ura že na enajst dopoldne, ko je vstopil majhen, grbast zlatar škilavega pogleda, širokih, škrbastih ust in zamorsko debelih ustnic.

»Najponižnejši sluga, gospod doktor!« je pozdravil zlatar ter se priklonil skoro do tal. »Predrznil sem se prinesiti vašemu blagorodju naročeni lišp za milostljivo gospico nevesto.«

Pajk je zazeval, se preobrnil z ene plati na drugo, si podprl z levico glavo ter dejal, gladeč si brado: »Pokažite!«

Zlatar je ponižno pristopil, rahlo držeč v rokah črno mahagonovo šatuljo z vloženimi zlatimi arabeskami. Stisnivši klobuk med kolena, je odprl šatuljo s srebrnim ključkom. Na črnih baržunastih blazinicah je ležal biseren zavratni lanec najfinejšega dela, dve zapestnici z velikimi dragulji in krasen prstan z demantom, ki se je iskril kakor kaplje jutranje rose.

»Lišp sem naročil pri največjem dunajskem zlatarju, gospod doktor, samo, da vam povsem ustrezem. Takega nakita nima niti ena tukajšnjih dam.«

»Tudi gospa Žuljanka ne?« je vprašal odvetnik ter otipaval in obračal zlatnino.

»Tudi gospa grajščakinja ne, gospod doktor!«, se je odzval zlatar. »Gospod Berčič ji je kupil pač tudi demanten prstan in zavratnico . . .«

»Pri vas?«

»Da, pri meni, gospod doktor . . . a plačal je za oboje le šeststo forintov.«

»In koliko staneta ta?«

»Osemsto, gospod doktor . . . evo vam račun dunajskega založnika.« — Ponudil mu je papir, na katerem je čital Pajk račun za dvanajststo forintov.

»Lišp vam prodam prav za svojo ceno, gospod doktor, z nado, da ostanete moj stalni naročnik. Le poštnino vam zaračunim.«

»Torej dvanajststo pravite? — Dobro! — Prosim, dajte mi oni-le šlafrok . . . hvala!«

Pajk se je ogrnil, nataknil na bose noge cipele ter šel k železni blagajnici in jo odprl s tremi ključki; naštel mu je kup desetakov in nekaj stotakov ter zaklenil skrinjico.

»Sluga ponižen, gospod doktor! Priporočam se! Z Bogom! Čast mi je!«

Zlatar se je neštetokrat zgrbil ter izginil skozi vrata.

Jedva pa jih je zaprl zlatar za seboj, že je potrkal zopet nekdo na-nja.

Vstopil je majhen, debelušen, kosmat mož surovega obraza z velikanskim višnjevordečim in bradavičastim nosom. Na povodcu je peljal vitkonogega, slokega hrta lepo sive barve, dolgega pa silno tankega gobca in pametno zročih oči.

»A, vi ste? — Torej to je vaš Muki? — No, no, zares, lepa žival je, in ne čudim se, da je tako ugajal gospici Vrhnikovi,« je dejal Pajk in božal psa po gladki koži. — Pes je zadovoljno in laskajoče cvilil, skakljjal, stiskaje rep med zadnje noge, ter lizal odvetniku roko.

»Prav prijazen pes je Muki, gospod doktor, in pameten pa olikan,« je hvalil žival konjederec. »Moja šola vzgaja najbolj olikane pse. Ta pa je vzor vseh mojih drugih psov.«

»In koliko zahtevate zanj?« je vprašal odvetnik.

»Trideset,« je dejal dedec.

»Kaj ste nori?!« se je zadril Pajk.

»Gospod pl. Jekler mi je ponujal za psa že petindvajset goldinarjev, da bi ga podaril svoji gospodični nevesti; a nisem mu ga hotel dati, ker mi je obljubila gospodična Vrhnikova, da ga kupite gotovo vi, gospod doktor.«

»Ona vam je to gotovo obljubila?« se je čudil Pajk smehljaje.

»Da, gospod doktor! Rekla je: »Psa ne smete prodati nikomur; ako ga ne kupi doktor Pajk, ga kupim jaz sama.« In dala mi je goldinar.«

Pajk se ni branil več. Znova je odprl svojo verthajmovko ter izplačal zahtevano vsoto.

Konjederec je zopet odšel, hrt pa je ostal pri Pajku, ki se je umil in naglo oblekel. Ko pa se je bil opravil, je nataknil psu lično zavratno verižico s pasjo znamko, katero je imel že nekaj dni pripravljeno. Potem je peljal Mukija v kuhinjo, kjer mu je dala kuharica Marijana lep kos mesa. Ko se je pes nasitil, se je vrnil z njim Pajk v svojo spalnico, oblekel svetel površnik, si nataknil rumenkaste rokavice, nasadil cilinder, prižgal fino smodko, vzel palico s srebrnim držajem in umetno zverženim monogramom v roko, stisnil šatuljo pod levo pazduho, poklical Mukija in — šla sta.

Ko pa je korakal mimo svoje pisarnice, je zaslišal iz nje glasen ženski jok pa osorni glas doktorja Strela, ki je kričal:

»Ven, pravim! — Ne tulite, ko vam ne pomaga nič! — Ali čujete? — Ven, baba, ven!«

Ženska pa je jokaje milo prosila:

»Gospod doktor, lepo vas prosim — na kolenih vas prosim — usmilite se me! Ne pogubite radi treh stotakov mene in mojih ubogih otrok!«

»Čakamo vas že dve leti — niti obresti ne morete plačati več — vse beračenje vaše je zaman — doktor Pajk mi je ukazal, da prodam vaše zadolženo posestvo in s tem — konec besedi! Hodite!«

Ženska je začela silno, krčevito plakati, Strel pa je odprl vrata ter jo s svojimi rokami porinil iz sobe. Borno oblečena kmetica suhih, upadlih lic, od skrbi in dela sključenega telesa je priletela ravno pred Pajka. Ugledavši ga, je padla na kolena predenj, mu objela noge ter ječala:

Usmiljenje! — Vdova sem — beračica postanem jaz z otroki vred. Potrpite, gospod doktor — kakor se Bog prosi, tako vas prosim — potrpite samo še tri mesece — vse vam poplačam . . .«

Pajk pa je hladnokrvno skomizgnil z rameni, siloma se oprostil njenih rok ter nemo odšel doli po stopnicah. Kmetica je hitela za njim, lomila roke ter plakala, ga rotila in prosila — zaman.

Pajk se še ozrl ni, ko se je zgrudila za njim, tik vrat obupana reva ter plakala in plakala, da bi se bila smilila kamenu, ko bi imel srce . . .

Malo hipov kasneje pa je stopal po stopnicah sosednje hiše doktor Pajk zopet navzgor. Pred belo pobarvanimi vrati v prvem nadstropju je potrkal na lahko s prstom, in takoj so se mu odprla. Prikazala se je rdečelična, bujnorasla sobarica z veliko pentljo v visoko zravnanih

laseh. Z ljubkim nasmehom in globokim priklonom ga je pozdravila, pa tiho rekla:

»Gospica še spi.«

»Oj, ti lenoba! — Poldne je, pa še spi,« se je jezil smehljaje Pajk ter poklical za seboj hrta Mukija.

»Obdrži psa tu, pa ne hodi v sobo, dokler te ne pokličem; ali si razumela?«

Uščipnil jo je v napeto lice ter jo rahlo lopil po vznesenih bokih pa stopical v stanovanje svoje neveste Tončke. Prehodivši tiho dve bogato in elegantno opravljeni sobi, je dospel do Tončkine spalnice, do katere je bil vhod zaprt s težko preprogo. Varno, na lahko jo je dvignil ter pogledal v spalnico. Na beli, široki postelji med svilo, belino in čipkami, zakopana v blazine in odejo, je ležala vznak njegova lepa Tončka. Desnico je držala nad glavo, rahla rdečica ji je oblivala obrazek, belé prsi pa so se ji dvigale ob mirnem, rednem dihanju. Bila je res lepa, čarobna, dražestna. Zadivljen je pristopil Pajk k nevesti ter jo opazoval dolgo ves srečen in blažen.

»Ti, krasno dekle, si moje — vse in edino le moje!« si je mislil, sloneč ob postelji. »Ti me napraviš za najsrečnejšega človeka; zato sem ti hvaležen, da bi žrtvoval za-te vse. O, kaki dnevi, kaki časi naju čakajo . . . časi, kakršnih si doslej nisem mogel ustvariti z vsem svojim bogastvom in vsem svojim ugledom . . . O, ti lepa, sladka moja ljubica!«

In sklonil se je črez-njo ter jo poljubil. Tončkine trepalnice so se naglo odprle, prestrašeno je izpregledala; zagledavši pa nad seboj lepo Pajkovo glavo, ga je objela z obema rokama okoli vratu in, sklenivši svoje prste za njegovim tilnikom, je pritisnila njegova na svoja usta ter šepetala:

»Ti moj dragec — ljubček — srček!«

In poljubila ga je, mu božala lica, rila s prsti po gostih laseh, mu gladila lepo, dolgo, polno brado ter ga gledala žareče, pa se mu smehljala, blaženo, zapeljivo.

Pajk je sedel ob njej; naslanjaje se s komolcem ob blazino, si je podpiral glavo, ter se z levico poigraval z njenimi bujnimi zlatimi kodri.

»Vse je pripravljeno, dušica,« ji je govoril . . . »še jutri, in moja boš!«

»Še samo jutri!« je ponovila ona, ljubko se nasmihajoč. »O, da bi le že bilo jutri, potem, oh, potem sem tvoja ženka!«

Znova ga je privila k sebi ter ga obsipala s poljubi.

Potem pa se je sklonil Pajk ter vzel odloženo šatuljo z bližnjega fotelja. In položil jo je sebi na kolena, vzel iz nje biserni lanec ter ga del strmeči Tončki okoli krasnega labodjega vratu. Potem ji je nataknil obe zapestnici . . . naposled pa še prstan. Potem je vzel z bližnje toaletne mizice zrcalo in, pred obrazek ji je držeč, je dejal:

»Glej, Tončka, kako lepa, kako divna je bodoča doktorica Pajkova!«

Tončka pa se je smejala, objemala svojega ženina ter, nepopisno srečna, se ogledovala v prebogatem lišpu.

Za nekaj hipcev pa je zaklical Pajk: »Ana!«

Odrple so se duri, in v spalnico je priteknel veselo lajajoč lepi, prijazni, pametni, najbolj olikani hrt, vzor vsem konjederčevim učencem, on — Muki . . .

»Tudi ta je tvoj, mucika!« je dejal Pajk ter položil od vznemirjenosti trepetajočega Mukija Tončki v naročje.

(Dalje prihodujič.)

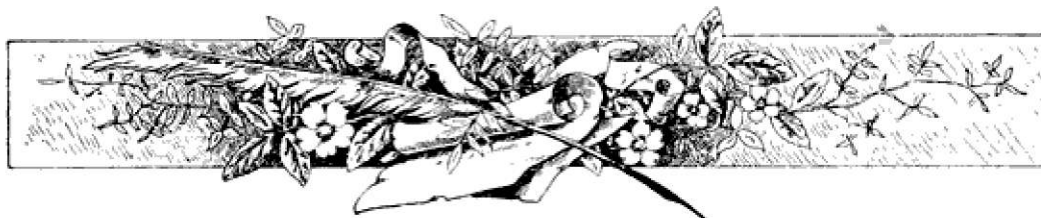
Upori gorenjskih kmetov v 17. in 18. stoletju.

Po arhivnih virih spisal Vladimir Levec.

kmetiških uporih na slovenski zemlji in njih vzrokih se je pisalo že precej tudi v našem jeziku. Pred nekaj leti (1891, str. 202. i. n.) je v tem listu narisal prof. Kaspret razmere gorenjskih kmetov okrog l. 1500., in Parapat je priobčil v »Letopisu M. Sl. za l. 1869.« članek o kmetiških »puntih« od l. 1513. do l. 1635. Nekako nadaljevanje obeh teh spisov naj bodo naslednje vrstice. Virov nisem navajal podrobno, večino gradiva sem vzel iz grajskega arhiva v Smledniku na Gorenjskem; natančnejše citate pa navajam v svoji razpravi »Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain«, katera izhaja ravno zdaj v nemških publikacijah muzejskega društva za Kranjsko.

Razmere kmetov, ki so bile še v 13. in 14. stoletju jako ugodne, so se slabšale v 15. in 16. stoletju bolj in bolj; postale so polagoma tako neznosne, da so prijeli kmetje za orožje. Toda izid kmetiških

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

(Dalje.)

X.

Skozi presledek med težkima, pisanima jutovima zastorama ob oknu se je ukradel v sobo solnčen žarek. Skočil je na širok fotelj ter obsijal ondi nagomiljeno, v vidni naglici zmetano žensko obleko. Ljubkujoče je božal vse predmete, trepetal in skakal z enega na drugega, potem pa švignil na tik stoječo postelj. In zopet je švigal med damastom, svilo, čipkami in ružem, pa obstal na krasnem, snežnobelem komolcu ter ga poljubljal. Objemljoč in poljubljač ta lepi komolec, pa je zaželel žarek poljubiti vso roko; objel in poljubil je torej še belo ramo, skočil za labodji vrat, švignil na fino bradico ter se utopil v par bujnih, sladkih, živordečih ustnic. Ko pa se je nasitil poredni nagaivec tudi teh, se je začel igrati okoli lepega, ravnega noska in ščegetati zaprti veki. In ni se mu bilo treba dolgo truditi. Nenadoma sta se širom odprli obe veki, in žarek je osupel odskočil na obilico zlatih, po vzglavju razprostrtih las. In ležeče bitje se je prevrglo na levo stran . . . iztegnilo obe roki kvišku in trlo prste . . . pa zazdehalo. Tedaj pa je začela biti na visoki omari lepa pozlačena ura.

»Ah, že deset! — Kako naglo so minile ure!« je vzdihnila ženska. »Še dve uri — in končano bo vse. Vse? — Ah Bog, ko bi bilo že vse! — Jedva se iznebim ene skrbi, loteva se me že druga.«

In znova je legla vznak, položila obe roki pod glavo ter zrla v strop.

»Gospa Tončka dr. Pajk!« je govorila poluglasno sama s seboj. »Doktorica Pajk — milostljiva gospa Pajk — odvetnica Pajk! — Ha! ha! Kako lepo se čuje to! — Vse me bo moralo častiti, vse se mi klanjati; saj bom najbogatejša in najuglednejša dama. Ah, kako čudne reči se gode na svetu! Nikdar ne bi bila niti sanjala kaj takega. In vendar bo res — je res! — Vrtnikova Tončka bo čez dve uri prva gospa v tem mestu — v istem mestu, v katerem sem hodila bosa, raztrgana, lačna, zaničevana beračica, živeča o milosti drugih — v mestu, kjer sem bila uboga delavka, plačana dekla. In poslej bom hodila v svili, z vlečko po salonih — po plesiščih — po glediščih — ob roki moža, katerega se boji vse . . . Oh, Bog, kolika izprememba! — Pa s čim sem si prislužila to nenavadno srečo? — s čim sem dosegla to mesto? — S čim?«

Zopet se je prevrgla na levo stran ter si zakrila obrazek v odejo. Rdečica jo je oblila od srama. Zamizala je, majala z glavo ter se kremžila. Kmalu pa se je umirila.

»Veliko sem dosegla,« je razmišljala — »zato sem pa tudi vse, vse žrtvovala. Darovano mi ne bo nič. — In ne bi li storila vsaka isto? Ali naj bi ga bila odbijala, ko sem videla, da mi ponuja zlat zaslužek? Norica bi bila! — Da se nisem vedla tako, bi bila danes morda kmetica, ali pa — ali pa tovarišica Grumove Alenke. Kmetica . . . žena Toporiševa! Ha, ha! Da bi plazila po kolenih za krompirjem, korenjem in repo . . . ha, ha! — kako lepo bi bilo to! In krave in vole in teličke bi krmila, skrbela za kokoši in piščeta . . . pa otepala žgance in močnik, pa svojega Toneta bi božkala . . . Joj, to bi bilo življenje za-me! Toporiš je sicer lep in ljubezniv fant, a bebec je pa vendar-le, ker je mislil, da pojdem z njim na kmete. Strašno grdo se je držal, ko nisem hotela več v njegovo družbo. Revež, rada bi mu bila pomagala, ko bi bila mogla! — O, prav pametna sem bila, da sem se vdala Pajku ter ga navezala stalno, trajno na-se! Ah, da bi le ne bil že tako star! — Res, da je še močan in čvrst, a vendar postaja — star, siv, debelušen . . . jaz pa še dvajsetega leta nisem dopolnila . . .«

Znova je legla vznak ter zrla topo v strop. Misli so ji tako naglo švigale po glavi, da jim je jedva sledila. Končno pa se je zasmejala na glas.

»Ta dr. Strel je pa vsekakor pameten mož. Kako lepo je govoril sinoči o zakonski sreči in zakonski zvestobi! Ha, ha! A ko sem ga na tihem vprašala: Ali mi morda svetuje, naj ga v zakonski zvestobi posnemam? — je kar ostrmel. Mislil je, da živa duša ne ve,

kako lepo stanovanje je naročil Grumovi Alenki, in kako bogato jo oblači. No, obljubila sem mu prav rada, da ga ne izdam njegovi milostljivi . . . Koliko bi moral človek govoriti, če bi hotel izdajati vse take zveste možičke in ženice! Ah! Sicer menda sama ne bom nikoli potrebovala njih molka. Toda vzglede imam lepe. Gospa Žuljanka in Berčič . . . sodnica in dr. Čeh . . . notarka in Tužen . . . zdravnikova in Jekler . . . Ah, ta Jekler! — Da bi le njega ne bilo! Grozno sem na trnju v njegovi družbi. — No, privadim se kmalu vsemu; poslej pa bom takisto častita, poštena, največjega spoštovanja vredna dama, kakor so one. Ah, ko bom znala tako nedolžno zardevati in tako nevedno pogledovati, kakor te gospe, pa ko bom znala tako teatralsko vikati in javkati o velikomestni nemoralnosti, kakor one — potlej bom mogla storiti takisto vse. In nihče ne bo zinil besede! — Da, da, še marsičesa se naučim v tej odlični družbi . . . Danes pa začnem svojo ulogo s tistim pogumom, ki mi je koristil največ v življenju. Da, da, s pogumom, z odvažnostjo se doseže vse. . . »

In Tončka je vrgla odejo raz sebe ter sedla na posteljni rob. Znova je zazevala, si otirala oči, pa pozvonila. Ana je pritekla.

»Ali si pripravila kopel?« jo je vprašala; Ana pa ji je ogrnila jutranjo haljo ter ji nateknila na noge majhne cipele.

»Vse sem pripravila, milostljiva gospica,« je odgovorila pohlevno.

»Dobro, takoj pridem . . . Med tem pa mi pripravi sveže perilo, najboljše seveda! — Kdaj pa pride frizerka?«

Ob enajstih, milostljiva . . . šivilja pa ob poldvanajstih. Točno ob dvanajstih bo čakal voz.«

»Že dobro . . . pojdi!«

»A zajutrek, milostljiva?«

»Prinesi ga v kopalnico . . . lačna nisem.«

Ana je odšla; Tončka pa je stopila k omari ter jo odprla. Kakor sneg in črešnjevo cvetje belo in lahko je viselo v njej krasno poročno oblačilo. Elegantno princesno krilo je bilo iz najfinejšega grenadina. Kratka, do komolcev segajoča rokava, ovalna naprsna vstavka in zavratna nabornica so bili iz pliševanega gazeja slonokostene barve. Umetni mirtovi šopki so se vili od levega spodnjega roba naokolo ob krilu navzgor tja do vstavka. Poleg pa je stalo dvoje kakor igračice majhnih čreveljčkov iz belega atlasa.

»Ah, kako bom lepa!« je vzdihnila Tončka, zaljubljeno gladeč in tipajoč dragoceno toaleta. Karol se me ne bo mogel nagledati. Ah, vsaki dan je bolj zaljubljen vame!« —

In zaprla je omaro ter šla v kopalnico.

Ko se je vrnila, ji je pomagala Ana, da se je preoblekla. Takoj nato pa je prišla frizerka. Tončka je morala sestiti pred veliko zrcalo, in frizerka ji je česala lase, počasi in preišljuječ, kakor bi reševala najtežavnejši problem. V pol ure sta bili gotovi. Nazaj tja preko ušes počesani in s škarjami zvalovljeni lasje so bili zviti zadaj v lep umeten voz; le na vratu in ob sencih je sililo na prosto nekaj zlatih, nasvedranih kodrčkov.

Jedva pa je odšla frizerka, že je prisopla šivilja s torbico, polno zaponk, šivank, bodic in koncev.

In začelo se je najbolj vznemirljivo opravilo na svetu — toaletovanje neveste. Šivilja in Ana sta tekali po sobi semtertja, da sta se potili nalik ženjicam o sv. Jakobu; Tončka pa je bila sitna kot najbolj razvajena dama.

Končno pa je bilo zvršeno tudi to.

Kakor majski sen, kakor velik cvet je bila videti Tončka v lahni, vonjivi obleki. Krilo se je tesno prilegalo krasnemu oprsju ter kakor ulito objemalo Tončki vitke ude. Pod boki pa se je širilo bolj in bolj ter se končalo zadaj v dolgo, težko vlečko. Bele glase-rokavice so segale do komolcev, kjer sta bila lično zadragnjena balonska rokava. Kakor nežna megla pa je pokrival vso Tončko najfnejši bruseljski pajčolan, ki je bil z briljantno zaponko na lase pritrjen in vrhu glave zavozlan v dražestno pentljo, okoli katere je bilo pripetih nekaj mirtovih cvetov.

»Ah, kako ste krasna, milostljiva!«

»Še nikdar nisem videla tako lepe neveste.«

»Kakor angelj iz nebes se mi zdite.«

»Kakor svetopisemska nevesta, ko je čakala svojega ženina.«

Ana in šivilja nista mogli najti pravih besed, da bi jo bili dovolj pohvalili. No, bila je pa tudi v istini krasna, česar se je Tončka sama zavedala najbolj. Smehljaje, iskrečih se oči in lahno zardelih lic, se je vrtela pred velikim zrcalom, ogledujoč se od vseh strani.

In baš je zazvonilo poldne v Št. Pavelski cerkvi, ko se je ustavila spodaj kočija. Hipec pozneje pa je vstopil v novem fraku, v belih rokavicah, z belo kravato in v lakovih šolnih dr. Strel. V levici je držal zaprt klak, v desnici pa je nosil velik svež šopek.

»Klanjam se vam, krasna gospica nevesta, ter vam sporočam najpristrčnejši pozdrav gospoda ženina, v čigar imenu vam podajam ta šopek!«

Tako je dejal dr. Strel ter se ji prav globoko priklonil.

»Hvala lepa!« je odvrnila Tončka ter sprejela dragoceno darilo.

»Sedaj pa pojdiva, milostljiva . . . svatje že vsi čakajo!«

In šla sta. Šivilja je nosila Tončki vlečko, Strel pa je prevzel zopet šopek ter ga izročil nevesti, ko je sedla poleg njega v kočijo.

»Z Bogom, milostljiva!«

»Bog vas blagoslovi!«

Ana in šivilja sta se začeli hkrati nehote solziti. Tončka pa jima je veselo pokimala, in kočijaž je pognal.

Z azurnomodrega neba je sijalo toplo solnce, in ves zrak je bil poln vonja dehtečega španskega bezga iz sosednjega parka.

* * *

V salonu doktorja Pajka so bili zbrani vsi svatje ter čakali neveste.

V majhnih skupinah so stali gospodje, oblečeni v črne, globoko izrezane frake, da se je videla svetlobela srajca in bela kravata, v črnih hlačah in lakovih črevljih. V rokah, odičenih z belimi rokavicami, so držali klake. Nekateri so kramljali z damami, drugi so sloneli pri oknih ter zrl na ulico, nekateri pa so promenirali počasi po salonu, vsaki hip postajajoč.

»Ah, milostljiva,« je vpraševal dr. Čeh svojo prijateljico, plavolaso sodnico, »ah, milostljiva, ali ste videli krasno pohištje gospice neveste, razstavljeno v izložbah dvornega založnika?«

»Ah, da, videla sem je . . . kaj tako lepega ne premore nihče v našem mestu. In celo v četverih slogih . . . za vsako sobo drugačno. Niti gospa Žuljanka nima . . .«

»Mon dieu, kaj li govorite, ma petite! Moje in ono pohištvo! — Moj pokojni soprog je je bil kupil še tedaj, ko se je prvič oženil, torej petnajst let pred naju poroko. Živela sva dve leti skupaj, dve leti sem pa že vdova. Kako star in izmoden je torej že ves moj meublement!«

Tako je govorila grajščakinja ter skrivaj udarila s pahljačo Berčiča po prstih, ki je, naslonivši se rahlo na naslonilo njenega fotelja, strmel v bujno razcvetlo tejo na trikotnem naprsnem izrezku njene globoko dekoltirane toalete.

»Pardon, ne jezi se!« je šepetal Berčič Žuljanki na uho, a zrl navidezno pozorno svojo malo nogo; »toda ukradeno vse bolj mika.«

»Norček! Vedeš se že prebedasto. Pazi vendar, da me ne kompromitiraš! Glej, kako korektno hladno se pomenkujeta sodnica in Čeh o stolih in zofah, o zrcalih in zagrinjalih, katera je razstavil ta bahavi Pajk! Nihče ne bi niti slutil, kaj sta si; nihče ne bi verjel, da

sem baš sinoči videla Čeha, ko jo je šel tolažit radi slabih vesti, ktere je prejela o soprogovem zdravju iz Gleichenberga . . . Čeh ti bodi vzgled; pa ne sili tako očitno vame!»

»Odpusti, Hilda; toda nepopisno hrepenenje se me je bilo polastilo, da te poljubim na to-le krasno belo ramo!»

»Ah, Bog, ti si cel divjak!»

»V tej želji pa sem pozabil na vse . . . na vsako dostojnost!» je šepetal Berčič ter si nervozno gladil nasvedrane brčice. »Odpusti, zlatka . . . ali si huda?»

Tedaj ga je udarila vnovič Žuljanka kot nehote po roki ter ga pogledala z očmi, polnimi strastne, neutešene ljubezni . . .

Notarka in slikar Tužen sta sedela v kotu salona poleg mahalaste palme, zeleneče v pisani posodi na lični mizici s fotografijami.

»Ne, tega ti ne odpustim nikdar!» je govorila debeluška ter listala v debelem albumu. »Tega nisem zaslužila.»

»Bodi pametna!» jo je tolažil slikar ter ogledoval Gounodovo sohico. »Premisli vendar, da slikarju ni možno ustvariti brez modela ničesar resničnega, naravnega, realističnega! Kakor so povesti po resničnih dogodkih, po živih tipih in znanih značajih najboljše, tako so tudi slike po naravi, po modelih . . .»

»Vem, vse vem,« mu je ugovarjala notarka ter jezno premetavala liste, »pa zakaj si vzameš baš tak model? — zakaj slikaš baš tak predmet? — Slikaj madone, slikaj idile, prizore iz narave . . . kar hočeš, slikaj, samo tega nikar!»

»Ti zahtevaš torej, da preneham z »Ljubeznijo«? — ti zahtevaš to?»

»Da, če hočeš, da sva si dobra,« je odgovorila živo notarka ter ga presunljivo pogledala. »Pa njo — model — takoj odslovi!»

»Brez vzroka si ljubosumna . . . veruj mi, da sem ostal napram oni tudi vzlic nevarni pozi hladen do dna srca!»

»Morda . . . nadzorovala te nisem!»

»Veruj mi, da sem ti ostal zvest! Vendar — zgodi se tvoja volja! Že jutri jo plačam. Potem skončam portret tvojega soproga ter se lotim tvojega. Ali ti je prav, zlatka?»

Slikarjeva desnica je našla notarkino fino, nežno, idealno ročico ter jo ljubkujoče stiskala.

»Da, hvala ti, dragec! O priliki te obiščem, da si ogledam vnovič Josipovo sliko.»

»Skoro bude zvršena.»

Notar, zdravnik, urednik »Narodovega prijatelja«, državni pravdnik dr. Jug, sodni svetnik Grdinič in Pajk so stali sredi salona ter politikovali.

»Tirbič je radikalec, ki ne doseže nikdar ničesar,« je govoril urednik. »Njegove politične utopije so vprav kuriozne.«

»A vendar ima veliko naroda za seboj,« je pristavil dr. Jug.

»V svojem okraju, a drugod?« je ugovarjal Grdinič.

»Drugod je narod konservativnejši, ker ima duhovništvo večji vpliv,« je razlagal notar, majhen, trebušat, nadušljiv starec.

»Da, konservativnejših, praktičnejših nazorov,« je poprijel naglo urednik. »Tega pa se nam je treba držati. Zato menim, da bi si pridobil gospod dr. Pajk neminljivih zaslug, če nam ustanovi, poznajoč konservativnost, vernost naroda in vplivnost duhovništva, stranko z odločno katoliško-narodnim programom, in te stranke naloga bodi: izpodbijati tla Tirbičevi radikalni stranki ter delovati pod starim praporjem z geslom: Vse za vero, dom, cesarja.«

»O, o, velikanska misel! — Premišljevati treba o tem. Zares, ni napačna ta ideja,« je pritrjeval Pajk. »Vsekakor bi se dal vpliv organizovanega klerusa izrabiti politično z izrednim uspehom. — O, o, to je ideja!«

In razgovarjali so se dalje o uživotvorjenju katoliško-narodne stranke . . .

Blizu zdravnikove hčere Helene, kramljajoče s pl. Jeklerjem, ki se je košatil v svetlovišnjevi atili z zlatimi »vitez-kötösi«, v črnih hlačah in v svetlih črevljih s srebrnimi ostrogami, sta sedela dva mlada človeka, sedemnajstletna Minka Kastelčeva, učiteljska pripravnica, in devetnajstletni osmošolec Vid Golob.

»Res, prav vsaki dan vas vidim, gospica,« je pravil plavolasi gimnazijec svoji družici. »In navadno po štirikrat celo!«

»Ah, ali je možno, da vas nisem doslej zapazila!« se je čudila kodrava plavolaska ter upirala zvedavo svoje sinje, modre, male, ponižne oči v Golobovo gladko, skoro dekliško lice.

»Točno ob polosmih greste z doma . . .«

»Vi to natanko veste?«

»Natanko, gospica, saj grem tudi jaz takrat; stanujeva namreč skoro vis-a-vis in oba se menda ravna po samostanski uri.«

»Da, prav pravite, ravnam se po samostanski uri,« je pritrčila Minka, dolenjski zavijaje.

»In potem vam sledim v cerkev sv. Pavla, kamor hodite s svojimi tovarišicami molit k oltarju ‚preljube Gospe‘ . . .«

»Ah, vi veste vsa moja pota!« je rdelo Minka ter sramežljivo odpirala in zapirala svojo belo pahljačo.

»Točno ob treh četrtih na osem greste zopet iz cerkve. Jaz se veda tudi.«

»In . . . in . . . ali tudi vi molite?«

»Molim? — Zdi se mi, da molim, dasi moram gledati vedno tja, kjer klečite vi.«

»O, vidite, to je greh! Ne hodite več za mano, sicer ne bom mogla odslej niti sama več moliti.«

»Ker boste vedeli, da vas opazujem, gospica? — Vi mi prepo-vedujete? — Poslušal bi vas ne, ker . . . ker sem že tako navajen, da . . .«

»Samo navajeni ste? — O, o, mislila sem . . .«

»Ne, ne, to ni bila prava beseda! — Hotel sem reči, ker . . . ker . . . Ah, povem vam drugi pot, gospica!«

»Kdaj? — Pri svatbi? — Dobro, pa nikar ne pozabite! — Po-vedati mi morate vse, prav vse, pa obljubiti, da ne boste hodili več za mano.«

Plavolaska ga je pogledala koketno po strani, a zapazivši njegov hrepeneči, občudujoči, sreče in ljubezni polni pogled ter njegovo zardelo lice, je zardela še sama. Jezila pa se je sama nad seboj, da je skoro nevedoma zinila neresnico, ko je dejala Golobu, da ni zapazila doslej njegove tihe, obožujoče ljubezni. O, že prvi teden, ko je srečavala tega golobradega, vitkoraslega, vojaško-ponosno vzravnano korakajočega mladeniča, je začutila njegove občudovalne poglede. Iz početka jo je to celo jezilo. Ko pa je videla, da je Vidovo občudovanje trajno, a vedno enako tiho, mirno in dostojno, se je začela zanimati zanj. In zvedela je, da je sirota, brez očeta, edini sin profsorske vdove, da je marljiv in značajan mladenič, in da je navdušen, ceio fanatičen narodnjak. Potem je doznala, da je celo pesnik. O, kako ji je laskala ta ljubezen! Ona je ideal pesniku! Izvestno jo opeva. Moj Bog, če bi mogla dobiti vsaj eno njegovih pesmic! Spravila bi jo med svoje najljubše stvari . . . nikomur ne bi je pokazala . . . shranila bi jo varno za vedno, do svoje smrti. Ko pa je čitala v slovenskem časopisu strastno, a vendar solnčnočiste ljubezni prekipevajočo pesem, posvečeno »Minki« in podpisano s črkama V. G., tedaj ji je planila vsa kri v srce. Njegova pesem — njej! In čitala jo je mrzlično trepetajoč, blede, smehljajoč se, pa plakajoč vedno in vedno znova. Zнала jo je že davno na izust, a vendar jo je še vedno čitala. Kadar pa je videla, da stopa za njo, se je gibalo in treslo vse v

njenem telesu. »Zakaj se mi ne približa?« si je mislila. »Zakaj ne poišče prilike, da bi govoril z menoj? — O, zakaj je tako boječ!« —

Golob pa je ostal vedno isti sanjar, idealist, ki je bil že presrečen, ako je mogel iz dalje slediti Minki ter občudovati njen kipni, stasiti život; ako je mogel iz dalje gledati njen fini, rožnobeli obrazek. Kadar jo je videl, kako je krepko, ponosno, a vendar lahno in gibko stopala pred njim; kadar jo je videl pred seboj z zlato kodrasto glavico, rahlo na desno nagnjeno: tedaj je bil blažen tako, da si ni želel ničesar več. Da bi govoril z njo ter ji povedal, da jo ljubi . . . ljubi Bog, kaj takega si ni upal niti misliti. Zardel je gori preko ušes, če se je le spomnil na to. Ne, kakor Dante svojo Beatriko, tako je hotel ljubiti, spoštovati, oboževati in opevati svojo Minko iz — daljave . . .

Dr. Pajk je bil njegov stric. Redkokdaj je zašel v odvetnikovo hišo; na svatbo pa je bil povabljen. Golob ni simpatiziral s svojim stricem, ker ga je poznal ter ga v srcu skoro da zaničeval. Vendar se je z veseljem odzval povabilu, ne toliko, ker ga je odlikovalo, kakor iz želje, da pride v odlično slovensko družbo. In tako je prišel med svate, kjer mu je bila odločena za družico — Minka Kastelčeva, sestrična doktorja Strela. Povabil je bil tudi njo dr. Pajk, hoteč imeti na svoji svatbi kolikor možno veliko lepih družic.

»Vidva sodita skupaj,« jima je dejala Žuljanka,« predstavljajoč ju in izpolnjujoč ulogo domačice na prošnjo ženinovo. »Oba mlada — oba lepa.«

In ostala sta skupaj . . .

Sedaj pa je planil od okna pl. Jekler, da je zarožljala kakor čisto srebro se lesketajoča sablja, ter dejal: »Gospica, nevesta prihaja!«

Vse je pohitelo iz salona na hodnik; najprej pa Žuljanka in dr. Pajk.

(Dalje prihodnjič.)

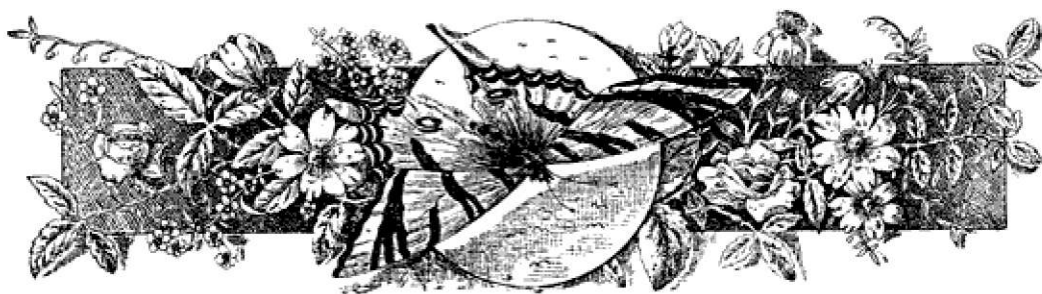
Tja na križec.

Tja na križec deve moje
Poljska ptica priletela,
Priletela, zažolela
Drobne pesmice je svoje,

Kvišku ptica se vzdignila,
Z njo pa prošnje moje vroče
K Tebi vro, preljubi Oče!
Čuj me, vsliši, daj tešila!

Milenko.

V krvi.

Spisal **Fran Govekar.**

X.

(Dalje.)

Kmalu nato se je začela pomikati izpred dra. Pajka hiše dolga vrsta dvovprežnih kočij. Konjska oprava, železje in jermenje, kolesa, osi, pesta, ojesa, svetilke, vozna vratca z debelimi stekli, vse je bilo očiščeno, zbrisano in zlikano, da se je svetilo v solčnih žarkih ter slepilo gledalcem oči. Zgoraj na visokih 'kozlih' so široko sedeli kočijaži v bogatih livrejah ter z nedosežnim, hladnomogočnim in milostno se smehlajočim izrazom v tolstih, karminastordečih, gladko obritih obrazih s štrlečimi, namazanimi, debelimi brkami tleskali izpodbujevalno z jeziki, se poigravali z vajeti, pobožkavali z dolgimi, mehkiimi, fino pletenimi biči gladko, svetlo, široko ozadje lepo rejenih konj ter jim tiho govorili. Konji pa so jih umeli. S koketnim, plešočim, poskakujočim, pritrkujočim korakom so speli počasi drug za drugim, ustavljaje se in malo po malo dirjaje, a z nova so polagoma stopali dalje, kopita pretirano visoko privzdigujoč. Danes jih je bila sama ničemurnost, samozadovoljnost in veselje. Velike rjave oči so se jim iskriale in kresale v tajnem ognju; nosnice so se jim, kakor v zatajevani strasti trepetaje, naglo zapirale in široko odpirale. Nemirno in neprestano so pogrizavali med zobe jim vtaknjeno uzdno železo, krivili gladki, polni, gibčni vrat, stresali bujno, s svilenimi trakovi prepletano in s šopkom na vsaki strani nališpano grivo, strigli

z ušesi, klanjali glavo skoro tja doli med kolena, pa jo zopet metali kvišku, hrkali, prhali in lahko porezgetavali.

Na ulici pa se je zbiralo ljudstvo ter strmelo. Toliko voz še ni imela nobena svatba. Vse je postajalo, ženstvo in otroci pa so hiteli pred izprevodom in za njim, da vidijo poroko, ženina, nevesto in vse družice z drugovi. V hipu je stala na trgu pred cerkvijo sv. Pavla glava pri glavi radovednih, prerivajočih se in kritikujočih gledalcev, čakajočih izprevod, ki se je počasi bližal.

K cerkvi sv. Pavla so vodile do vrat široke, precej strme kamenite stopnice. Danes so bile pokrite preko sredine s pisano preprogo, ki se je vlekla tja gori do vhoda in odondod prav do velikega oltarja.

Ko se je ustavil prvi voz, je skočil iz njega slikar Tužen; takoj za njim se je prikazala štirioglata plešasta glava kratkovidnega notarja, za njo pa njegovo okorno, zavaljeno, mesnato telo na prekratkih, čokatih nogah velikanskih stopal; v loparsko širokih rokah je držal notar staromodni cilinder. Silno se je potil; bele rokavice so bile že vse prepotene in konci prstov črno zamazane. Segši s težavo v ozadnji žep svojega fraka po robec, si je začel tretji vrat in čelo, pri tem pa sopihal in dihal po stopnicah navzgor. Povsem je bil pozabil na svojo soprogo.

Mala, živahna debeluška pa se je nalik krogli zavalila iz kočije, oprši se z obema rokama ob Tužna. Oblečena je bila v svetlovijoličasto toaleta iz merveilleuxja. Po najnovejši modi ukrojeno krilo se je širilo pri tleh liki pahljača ter bilo pošito z belimi iriš-čipkami in vijoličastim trakom iz baržuna. Okrog vratu in v laseh so se šeperile temnordeče vrtnice.

Naglo se je prijela slikarjeve desnice ter z zaripljenim obrazkom plezala po stopnicah za soprogom, ki se je počasi tipaje dalje pomikal.

Za notarjevo pa se je ustavila kočija doktorja Juga, ki je dvignil iz nje svojo staro, suho ženico. Tudi njena toaleta je bila kričeče nevkusna; nje krilo je bilo iz živordečega plisse-crepona, a život je bil iz temnordečega baržuna in plisovanega crêpe de China ter prebogato odičen s svilenim, moderno cvetnatim trakom. V laseh je nosila iz nojevih, čapljinih in kolibrijevih peres sestavljeno aigretto. Na dolgem, brezmesnem, žilavem vratu in na rokah, brezmesnih kot trske, so se bleščali veliki granati. Boječe se je ozirala s svojimi ribjimi očmi po ljudeh, ki so zijali vanjo, ter ponižno stopicala za svojim možem, ki je resnega obraza hitel za notarko.

Za vozom državnega pravdnika se je ustavil landaver s sodnico in doktorjem Čehom, z učiteljsko pripravnico Minko in z Vidom Golobom.

Elegantna sodnica je bila v svilnatem peluchu temnordeče barve s finimi crême-čipkami po životu. V laseh se ji je zibal metuljček iz smaragdov. Minka pa je bila v preprosti, gladki, precej ozko se prilgajoči, prav svetli, rožnati toaleti s kratkimi, jedva do laktov segajočimi rokavi in z malim trikotnim izrezkom pod vratom in na hrbtu. Okoli vratu je imela drobno, zlato verižico, na desnici vrhu snežno-belih rokavic pa zlat obroček z vkovanim briljantom. V plavih kodrih se ji je skrivala ena sama jedva napol razcvetla teja.

In ustavil se je voz za vozom — nedogledna vrsta kočij in konj. Kar je premoglo mesto boljšega občinstva, vse je bilo povabljeno, in vse se je udeležilo Pajkove poroke. Toliko bogatih, vkusnih, elegantnih, navlečenih in našemarjenih oblek se že dolgo ni videlo skupaj.

Ljudje pa so se prerivali in suvali semtertja, da bi boljše videli vsako družico, vsakega tovariša, vsako frizuro, vsako vlečko, vsako petljo in vsaki frak. In jeziki so jim tekli kakor za stavo . . .

V predzadnjem vozu pa se je peljal ženin dr. Pajk z gospico Hildo; vis-à-vis jima je sedel pl. Jekler. Družica je bila v svetlomodri svili, pošiti z biserčki iste barve, z mirtovim cvetjem na prsih in z velikim šopkom v roki.

Zadnja sta se vozila nevesta in dr. Strel.

Ko se je ustavil njiju voz, je nastalo med gledalci vprav opasno pehanje; vse je sililo naprej, se rilo, suvalo, ščipalo in se psovalo. Vsakdo je hotel videti iz bližine današnjo nevesto.

Ko pa se je pojavila njena glavica med kočijskimi vratci, tedaj so vzdihnili gledalci kakor z enim glasom:

»Oh, kako je lepa!«

Nekdo pa je takoj pristavil:

»In kako bleda je! — Kakor sam vosek. — Oh, kako je ne-spametna, da se tako boji zakona! Blagor ji! Kakor v nebesih bo živela.«

Neka ženica je pa dejala:

»Pod srečno zvezdo je bila rojena. Beračica je prišla na svet, sedaj bo pa gospodinjala v najbogatejši hiši. — Da le ne bi pozabila revežev, ter da bi posnemala rajno Pajkovko. — Bog ji daj dobro!«

»O, le pogledjte jo, v tem snežnobelem krilu se mi zdi kakor angelj!« je hvalil tretji. »Kako krasna, kako sramežljiva, kako nedolžna je! Vsa trepeče. O ti ubožica, sedaj celo plaka!«

Rahlo, kakor bi bila iz sladkorja, je pomagal dr. Strel nevesti Tončki iz voza. Videč njeno blede lice in čuteč, kako se ji trese roka, je napravil slab dovtip, katerega pa Tončka niti čula ni. Postala je silno vznemirjena. Neka tesnoba ji je legla na dušo, da je jedva dihala.

Ko pa je stopila ob Strelovi roki čez cerkveni prag, so zadonele nad njo veličastno, v mogočnih, silnih, počasi se izpreminjajočih akordih velike orgle. In že itak ganjena in presunjena, se je naslanjala s težka, napol v nezavesti, počasi stopaje, ob Strelovo desnico ter plakala in plakala . . .

Skozi živopisane slike na gotiških visokih oknih je posijalo solnce, in morje žarkov se je razlilo po cerkvi, trepetalo in objemalo svilene, baržunaste, raznobojne toalete dam in črne obleke gospodov.

Po obširni cerkvi je šumelo in šušnjalo kakor v gozdu, kadar vrši skozi vrhove lahen veter. Drsajoči koraki so odmevali po belem tlaku, vmes pa se je čulo tiho smejanje dam in poluglasno govorjenje gospodov, toda le malo; kajti veličastno orgljanje je napolnilo vse ter se poigravalo s plahimi srci z nerazumno, tajno, a mogočno silo.

Svatje so sedli v prve klopi blizu velikega oltarja, ki je bil z zelenjem in s cveticami ozaljšan, a gledalci so v hipu napolnili skoro vse zadnje klopi do poslednjega prostorčka.

Pajk in Tončka pa sta pokleknila na malo klopico z rdeče pokritim sprednjim naslonilom. Tončka je tiščala svoj batistni robec, ki je bil že ves premočen, na oči ter ihtela; Pajk pa je zrl resno pred-se.

»Zakaj neki plaka tako obupno?« je premišljeval. »Ali se boji bodočnosti? Ali mi ne zaupa povsem, da jo osrečim? — O, ljubil jo bom sveto, zvesto, iz vse duše! Njo edino!«

Kar pa se je spomnil svoje rajne soproge, uboge Marije.

Tudi ona je plakala pred leti tako . . . in baš na tem-le mestu. A on? — On ni bil občutil tedaj ničesar . . . le nekoliko usmiljenja, sočutja je imel do prenežne, bledikaste inštitutke s tistimi otožnojasnimi, vedno vprašujočimi očmi. — Ubožica! —

Pajk se je ozrl. Zdelo se mu je, da je Tončka nehala plakati. In res se je srečal njegov pogled z njenimi očmi, ki so se še kopale v biserni rosi, a odsevale žarke sreče in blaženstva. Tončka se mu je smehljala, in Pajk je v istem hipu pozabil vso minolost . . . tudi vest mu je umolknila . . .

Tedaj so se odprla vratca iz zakristije, in pristopil je župnik s strežnikoma. Silno je bil trebušat in rdeč kakor kuhan rak. S težavo

je racal pred oltar, pokimal svatom v pozdrav ter nagnil malo svoje levo koleno — saj za poklek se je odločil vselej le v najhujši sili. In stopivši pred nevesto in ženina, ki sta bila vstala s klečala, je zasopel globoko, pomaknil naočnike na konec nosa, odprl dolgo, drobno knjižico »Rituale Romanum« ter začel z enoličnim, mrtvičnim glasom govoriti:

»Ljuba ženin in nevesta! Pred božjim oltarjem stojita, da sprejmeta vpričo krščanske družbe sveti zakrament zakona. Ta zakrament je pa, kakor govori apostol, velika skrivnost v Kristusu in v cerkvi...«

Pl. Jekler se je tedaj nagnil k sodnici ter je pošepetal s porogljivim nasmehom okoli ust:

»Kolika ironija, razlagati Pajku ‚skrivnost‘ zakona!«

»Zakaj, gospod ritmojster?«

»Ej, moja mila, dr. Pajk je bil svoje dni špecialist v ‚skrivnostih‘ drugih zakonov . . . Nu, ‚skrivnost‘ lastnega prvega zakona pa mu je pomagala razreševati tudi gospica nevesta.«

»In kdo jo bo razreševal bodoči gospej Pajkovi? — Morda celo vi?!«

»Ne branil bi se storiti te usluge niti — vam, milostljiva!«

»Grdoba! — Na tako svetem kraju . . .!«

Župnik se je bil useknil, in njegov nos je zapel kakor mogočna tromba skozi cerkveno tišino; a potem je nadaljeval:

»Kakor se je neskončno dobrotljivi odrešenik zedinil s svojo cerkvijo ter ne odstopi nikoli več od nje — ravno tako edini danes tudi vaju sam božji ženin z nerazvezljivo zavezo ter vama deli svojo milost, ki naj ostane pri vaju. On vaju hoče posvetiti v krščanske zakonske ljudi — on vaju hoče potrditi v vsem dobrem, da le v Bogu živita, da po Bogu v sebi in v svoji družini najdeta srečo . . .«

»A ne za dolgo,« je pristavil Tužen. »Poslej bosta iskala in najdeta srečo tudi drugod. Ali ne, dušica?«

Notarka, ki je sedela poleg slikarja, rahlo se pritiskaje z vznesenimi boki k svojemu ljubimcu, je sklonila glavico ter ga po strani pogledala, napol ogorčeno, napol ljubeznivo se smehljaje. Tužen pa je poiskal, delajoč se pazljivega poslušalca župnikove pridige, njeno drobno ročico ter jo ljubkujoče gladil in stiskal.

Berčič in Strel sta stala za poročencema, se dolgočasila ter željno pogledovala po klopeh, kjer so se zabavali, šepetali, dražili in ljubimkali svatje in družice, ne meneč se za svetost kraja, kakor da so v frivolnem salonu gospe Žuljanke.

Le tam zadaj sta sedela tiho, mirno, zatopljena v misli in polna nežnih, čistih čutov mladenca: Minka in Vid. Sloneč drug ob drugem,

sta zrla z blaženim nasmehom tja pred oltar. Vse se jima je zdelo tako veličastno, vzvišeno, krasno, sveto! Zdelo se jima je, da nista čula še nikdar tako divnega, srce in dušo pretresujočega igranja na cerkvene orgle, da gore debele sveče na oltarju z nekim posebnim svitom, da duhte in diše razpostavljene cvetlice nenavadno opojno, sladko. Zdelo se jima je, da je današnji dan tako svetel in vesel, kakršen še ni bil noben v njiju življenju.

Župnik pa je govoril dalje:

»Ljuba ženin in nevesta! Skrbno se varujta, da ne oskrunita z nespodobnim življenjem svetosti zakona ter s tem ne postaneta nevredna njega milosti! Ogibajta se vsake priložnosti h grehu, postavita se v bran izkušnjavi takoj s prva, varujta se greha celo v mislih, ker vesta, kar je rekel Jezus . . .«

Svatje so se začeli dolgočasiti ob dolgi pridigi, ki so jo že često čuli. Polagoma so se jeli zabavati vsi med seboj, nepotrpežljivo čakajoč konca.

Župnik pa je učil poročenca, naj nikar ne mislita, da sta storila že vso zakonsko dolžnost, če skrbita za lastno »časno srečo,« temveč morata iskati tudi večne sreče, prizadevajoč si, da boljšata drug drugega, se napeljujeta k svetosti ter sebe in svojo celo hišo zveličata.

Potem je spominjal ženina, naj ne zabi, da je mož sicer glava družini, da pa mu Bog ni dal žene kakor deklo, ampak za pomočnico. Žena naj bo možu podložna iz ljubezni ter iz srca vdana, kakor je cerkev Kristusu.

»Ljubezen, mir in edinstvo naj bodo vedno med vama! Enega srca in ene misli ostanita oba!«

Opozarjal ju je, da ju modri oče v sreči zakona obišče tudi z nadlogami. Naj ne bosta torej prevzeta v sreči, pa naj ne mrmrata v nesreči! Veselje in žalost naj uživata skupaj, naj si v trpljenju pomagata ter tolažita. — Naj ne zabita, da ima vsaki človek svoje napake in slabosti.

»Ne jemljita za zlo vsake besede, ne sodita prenašlo, ne govorita, ako vaju premaga nevolja. Ne razodevajta nikomur napak drugega! Ako se kdaj sporečeta, naj tega ne ve nihče drugi! Potemtakem ohranita mir v svoji hiši ter zaslužita zmeraj blagoslov božji.«

Omenjajoč, da jima podari Bog morda tudi potomcev, jima je zabičeval, naj skrbita tedaj za telo in neumrljivo dušo svojih otrok, vzgajajoč jih v strahu do zapovedi božjih in v pokorščini do starišev.

»Sklepajta ljubezen z oostrostjo ter molita za-nje!« —

»Ohranita Jezusovo vero kakor najdražjo iglo! Vera vama bodi varuh, ljubezen in pobožnost naj vaju navdajata v vsem dejanju! . . . Ne pozabita nikdar današnjega dne! Spomnita se vselej obljube, ki jo storita Bogu! — Potem ne bosta zapuščena nikdar od Boga. Za veliko let se bodeta še tako ljubila, kakor se danes ljubita, in vekomaj bodeta to uro blagoslavljalna, ko sta bila sklenjena v zavezo sv. zakona.«

Tedaj pa so se oddahnili svatje. Župnik je prenehal ter začel z obredom. Vse oči so se sedaj pozorno obrnile k oltarju. Zlasti ženske so nestrpnost čakale trenutka, ko ju vpraša župnik: »Ali je vaša rešnična volja vzeti v zakon pričujočo nevesto Antonijo« . . . in . . . »ženina Karola?«

In tudi ta želja se jim je izpolnila. Poročenca sta odgovorila na župnikovo vprašanje krepko, razločno, brez strahu:

»Da! — Da!«

Neka vesela vznemirjenost se je polastila vseh prisotnih, ko sta izročila ženin in nevesta svoja prstana, da se položita na oltar, ko sta si podala desni roki, in ko jima je poročevalec obvil sklenjeni roki s štolo ter dejal, položivši svojo desnico na Pajkovo, s svečanim glasom: »Jaz vaju zvežem v zakon v imenu očeta in sina in svetega duha. Amen«, in pokropil ju je z blagoslovljeno vodo.

Ko jima je vrnil blagoslovljena prstana, je nataknil Pajk Tončki in Tončka Pajku prstan na prstanec leve roke. — S tem pa je bil ves obred skončan.

Župnik je odšel v zakristijo, da se preobleče, svatje in družice pa so hiteli iz svojih klopi ter obsuli poročenca, čestitajoč in poljublajoč ju.

Potem sta šla nevesta in ženin z Berčičem in dr. Strelom za župnikom; s kora pa je donela svečanostna pesem, katero je zložil baš za Pajkovo slavje slovenski skladatelj . . .

Kmalu zatem sta se vrnila poročenca z drugoma.

Pajk je podaril cerkvi petdesetak; zato ju je v prekipevajoči hvaležnosti spremil župnik prav do cerkvenega izhoda. Ondi se je ponižno-prijazno poslovil od vsakega posebej. —

V prvo kočijo sta sedla sedaj poročenca, v vozu za njima pa so se vozili Hilda, dr. Strel in Berčič.

Ostale kočije so se polagoma zvrstile za tema.

Občinstva se je bilo nabralo med cerkvenim opravilom ogromno. Vse se je odkrivalo, ko se je mimo peljal Pajk s svojo v krilo ne-

dolžnosti in neoskrunjene čistosti zavito nevesto. Nekateri dečki pa so začeli teči tik Pajkove kočije, vriskati, mahati s klobuki ter kričati:

»Živio, živio, živio!«

A v tistem hipu je priletelo iz voza prgišče desetic med dečke. Kričači so se prestrašili, ostrmeli, potem pa planili po novcih ter se borili za desetice, po prahu in blatu se pehaje, ruvaje, metaje.

Pajk pa je vrgel še parkrat iz kočije med občinstvo novcev; občinstvo se je smejalo bojujočim se otročajem, ploskalo ter vpilo:

»Bravo! — Živio! — Slava!« —

Tri ure pozneje je izšla številka »Narodnega prijatelja«, v kateri je bila do pičice natanko popisana Pajkova poroka. Popisana je bila od temena do pete vsa Tončka: vsaki okrasek, vsaka rožica, vsaki lasek; imenovani in popisani so bili vsi svatje; pozabljena ni bila nobena sveča na oltarju, noben »živio« iz sredine »ogromne večine prebivalstva našega mesta, ki je pokazalo danes glasno in jasno, kako ljubi in spoštuje vzor - moža, veljaka - narodnjaka, narodnega prvaka, preblagorodnega gospoda doktorja Karola Pajka.«

Na uvodnem prostoru pa je bil tiskan še cel članek, v katerem je bila z ginljivo občudujočimi besedami naslikana, pravzaprav opevana, »brezprimerna dobrotljivost in ljudomilost doktorja Pajka, ki je obsipal z milodari na potu od poroke počestne reveže; poklonil cerkvi sv. Pavla cel petdesetak ter mestnemu magistratu tudi petdesetak, da ga razdeli med deseterico sirot . . .«

V istem času pa, ko so čitali ginjeni meščani o »zlatem srcu« odvetnika Pajka, se je končalo svatbeno gostovanje v ženinovi hiši. Govorile so se že poslednje napitnice narodnemu ženstvu in — domovini.

Ker sta se hotela poročenca odpeljati že zvečer proti Benetkam, je aranžirala Žuljanka naglo še ples. In v hipu se je razvilo veselo rajanje . . . Tudi dr. Pajk in Tončka sta zaplesala. A kmalu sta se poslovila od gostov, da se opravita za pot. Dr. Strel in Žuljanka sta prevzela mesto gospodarja in domačice.

In svatje so plesali pozno v noč. Nu, plesali niso vedno, pa tudi ne vsi. Nekateri so se kmalu porazgubili po mnogoštevilnih odvetnikovih sobah ter se zabavali po svoje. Večina pa je postala glasna in prav razposajeno dobre volje.

Le dva sta bila resna, molčeča: Vid in Minka. Veliko sta plesala, veliko sta si imela povedati, vendar sta si le pogledovala v oči, rdela, bledela, vztrepetavala ali pa zinila dve tri besedice o soparici v dvo-

rani, o maturi na gimnaziji in pripravnici in pa o svoji bodočnosti. Govora o ljubezni pa sta se izogibala kakor ognja.

Ko pa je naznanil dr. Strel okoli polnoči premor, sta šla tudi Vid in Minka v stransko sobo, da se ohladita. Sedla sta na fotelja, drug poleg drugega. Minka si je pahljala žareča lica ter poslušala Vida, ki ji je pravil, kako nenadno — v hipcu — mu je ugrabila kruta smrt dobrega otca, s katerim sta se ljubila ne kot oče in sin, ampak kot prijatelja, kot brata.

Sklonil je med pripovedovanjem glavo — oči so se mu zalile s solzami — a sram ga je bilo, da bi ga videla ona plakajočega.

Minka pa je že zapazila njegove solze. V dnu srca je bila ginjena po tej krasni sinovski ljubezni . . . še njej so se zarosile oči . . . instinktivno je segla po njegovi roki ter dejala skoro ihtoč:

»Z vami sočuvstvujem, gospod Golob . . . ah, saj sem izgubila tudi sama dragega očeta, toda ko sem bila še otrok.«

Mahoma pa se je spomnila, da ni storila prav, ker ga je prijela za roko.

Hitro jo je izpustila, naglo vstala ter stopila v zadregi pred zrcalo, popravljajoč si lase.

Tedaj pa ji je padla iz zlatorumenih kit vela teja na tla. Ni se brigala več za-njo.

Vid pa se je sklonil, pobral cvetko, jo poljubil ter jo hotel skriti v naprsni žep. V istem trenutku se je obrnila Minka. Videla je Vidovo namero, zardela kot vrtnica o kresu, se nasmehnila ter hitela iz sobe . . .

Kakor omamljen je zrl Vid za njo . . . Potem pa je pritisnil tejo, vonjajočo tudi po njenih laseh, na svoje trepetajoče ustnice ter jo poljubljal in poljubljal . . .

XII.

Pri Pajkovih so imeli zabavni večer. Prišla je Žuljanka s svojimi prijateljicami, soproga sodnega svetovalca Grdiniča, državni pravdnik dr. Jug s soprogo, ritmojster pl. Jekler, tvorničar Berčič, dr. Čeh, dr. Strel, slikar Tužen, uradniki, profesorji in drugi.

Pred sedmimi tedni je bil krščen Božidar, Tončkin sin. Nocoj so ga vezovali . . .

Ker ga je povila Tončka že šesti mesec po poroki, so stikali nekateri meščani glave: »Ah, ah! — Torej tako? — Škandal! Kdo bi si bil mislil! — Ljubila sta se že za življenja rajne doktorice! — Zato se jima je torej tako mudilo s poroko . . .«

Hitro so pa drugi vtaknili jezike vmes: »Kaj za to! — Pomi-slite, da je bila gospa Marija vedno bolna! Žalosten zakon je bil.

Toliko bogastvo, pa nič potomcev. In ljubezen! — Ni je gore, katere ne bi prestopila, ni ga brezdna, katerega ne bi preskočila. Umakniti se ji mora vse . . . Le ne bodimo malomestni nazadnjaki ter priznajmo pravico ljubezni!« —

V Pajkovi hiši pa je kraljevala sreča in nepopisna radost. — Odvetniku se je bila izpolnila največja želja — dobil je sina, dediča, po katerem je hrepenel vse življenje. Božidar reši očetovo ime pozabljenja, v Božidaru bo živel dalje njegov rod. Koliko novih vzorov se je rodilo dr. Pajku z Božidarom! Vzgojiti ga hoče kar najboljše, izobraziti in izomikati ga po najvrlejših učiteljih, potem pa mu prepušči vse svoje velikansko imetje, da bo zidal ter se dvigal na tej podstavi višje, še višje nego on, oče, ki je moral začeti prav od konca. Ugled, veljava in imetek očetov bodi lestva sinu . . . bodočnost njegova bodi sijajna in srečna! —

Z rojstvom sinovim pa se je še pomnožila Pajkova ljubezen, Pajkova pristrčnost do soproge Tončke; hvaležen ji je bil za največjo srečo, katera more izpolniti srce možu — čut očetovstva! — Tistega dne, ko so krstili v stolni cerkvi sinka Božidara, je dobila lepa mamica v dar velike, briljantne uhane, krasno toaleta in faeton z dvema ponijema.

Mesec dni potem so se raznašala vabila na nocojšnji zabavni večer v Pajkovi vili. Gospa odvetnica je bila že zdrava. Bila je še vedno najlepša med vsemi damami. Toliko ljubeznivosti in dokazov globokega spoštovanja ni užila niti na dan svoje sijajne poroke.

»Mila moja prijateljica,« ji je dejala Žuljanka, »odbor društva za podporo mestnih vdov in sirot je po smrti gospe Marije Pajkove brez predsednice. Članice smo sklenile, da poprosimo vas, da prevzamete ta težavni, a tudi častni posel.«

»Oh, koliko odlikovanje!« je vzkliknila počesčena Tončka. »Z veseljem prevzamem ponujeno mi predsedništvo, a prosim vas, da me podpirate kot nezvedenko.«

»Gotovo . . . rade . . . kolikor možno!« sta ji zatrjevali notarka in sodnica.

Tončka je hitela nato k svojemu soprogu ter mu povedala, koliko čast so ji ponudile najodličnejše mestne gospe. Tudi Pajk je bil vesel tega odlikovanja. Vzradoščen je pošepetal soprogi nekaj na uho, in ona je prikimala . . . Ko se je za nekaj hipov vrnila v družbo dam, je očitno izročila notarki kot blagajničarki podpornega društva stotak . . .

Po izredno fino prirejeni pojedini, pri kateri so se nudile gostom najbolj izbrane jedi, najdražje delikatese in najboljša vina, se je aranžiral v salonu ples za mlajše goste, a svetnik Grdinič, državni pravdnik dr. Jug, dr. Strel in dr. Pajk so šli v pušilnico.

Tudi soproga Pajkova je plesala kadriljo; njen plesalec je bil ritmojster Jekler, nasprotni par pa mlada svetnica Grdinička in dr. Čeh. Vsi štirji so bili izredno dobre volje; Tončka je bila šaljiva in živahna kot veverica.

»Gospod ritmojster,« je dejala že blizu finala Tončka svojemu vitezu, »veste, danes sem vesela tudi radi vas! Ali mi verujete?«

»Mhe — milostljiva — mhe, kako naj vas razumem?« se je čudil ritmojster.

»Gospod Berčič mi je ravnokar povedal, da bode prestavljen vaš eskadron v Pešto.«

»In kaj za to?« se je čudil še bolj ritmojster. Hipoma pa se je nečesa domislil ter, krohotaje se, vzkliknil: »A — a, razumem — mhe, razumem! Milostljiva, neusmiljena egoistka ste. A vendar . . . mhe . . .«

». . . se z vašim eskadronom iznebim tudi svoje utelešene slabe vesti, gospod ritmojster!« mu je pošepetala lepa Tončka ter ga koketno pogledala.

»Ha, ha, čestitam vam . . . iz dna srca čestitam!« je odvrnil cinično ritmojster. — V istem hipu je zaigral najeti igravec na klavirju za finale četvorke hitro polko. Ritmojster je objel strastno svojo plesalko okoli vitkega pasu ter, stisnivši jo kar najtesneje k sebi, se zavrtel z njo po dvorani, šepetajoč ji v ušesce: »Milostljiva, največjo srečo sem našel pri tej vili — v vaših rokah . . . ah zares, v vašem objetju . . .«

»Tiho, tiho . . . ostanite mož beseda! — obljubili ste mi — saj veste!« mu je odgovorila Tončka ter nehala prva plesati. — Odhitela je iz salona v pušilnico, da poišče soproga. Ko pa je šla skozi majhno predsobo, je zapazila za zastorom ob oknu doktorja Čeha, ob njem pa je slonela — svetovalka Grdinička . . .

»O, morala . . . morala je redka čednost med nižjim ljudstvom!« je vzdihnil ravno državni pravdnik, ko je vstopila smehljajoča se odvetnica v zadimljeno pušilnico.

»Beda, vzgoja, slab vzgled so krivi vsemu,« je odvrnil dr. Strel ter si delal novo smodko.

»Morda pa lenoba,« je pritaknil dr. Pajk.

»Kri, gospoda, kri!« je dostavil prepričevalno svetovalec, o katerem je bilo znano, da se v svobodnih urah peča z velikim veseljem z medicinskimi vedami.

»O, o, gospod svetovalec, izvestno nam morete zopet kaj o svoji medicinski teoriji povedati!« se je šalil Strel.

»Ata vizem — hereditarnost fizičnih in psihičnih lastnosti — kaj?« je vpraševal Pajk.

»Ej, čujmo, čujmo! — Izvestno nekaj zanimivega, gospod svetovalec,« je dejala Pajkovka ter sedla poleg soproga na usnjato zofo.

(Dalje prihodnjič.)

Sibirska železnica.

Spisal Simon Rutar.

Zgodovina še ne pozna tako velikanskega podjetja, kakor je graditev sibirske železnice, ki bode najdaljša na celém svetu. Res je bila neizmerne važnosti prva pacifiška železnica (5315 *km*), in pri nje otvoritvi l. 1869. je vladalo tako veselje, da je na kolodvoru v Sanfrancisku zažvižgal brž 101. železniški stroj ter s tem naznanil, kolikega pomena je taka železnica, ki veže Atlantiški ocean s Tihim morjem. Sedaj že drče štiri pacifiške železnice od oceana do oceana, dokaz, da takšno delo ni tako silno težavno. Toda pomisliti je treba, da je severna Amerika mnogo bolj ljudnata, nego Sibirija. Tako velikansko podjetje more izvesti le ogromna Rusija s tisto železno vztrajnostjo in slepo pokorščino, po kateri se odlikuje ta država. Glede napravljanja cest, železnic in brzojavov se morejo Rusi z vso pravico primerjati starim Rimljanom, ki so imeli načelo: »Ubi Romanus vincit, etiam habitat,« t. j. vsako podjarmljeno deželo so si tako uravnali, da so mogli sami v njej zložno živeti. Tako so Rusi takoj po osvojitvi Hive zgradili zakaspiško železnico, in iz istih, pa tudi trgovinskih vzrokov delajo sedaj velikansko sibirsko železnico, ker je Ledeno morje večji del leta zamrzlo.

Groza obhaja marsikoga, in mrazčalice ga izprehajajo, če le sliši ali čita ime Sibirija. Pred oči mu stopijo vse tiste pomilovanja vredne žrtve, ki so morale po nedolžnem, le zaradi izprememb na prestolu ali pa iz prevelicega rodoljubja potovati v mrzlo Sibirijo in

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

XII.

(Dalje.)

Vsaj za me, milostljiva, ki opazujem in zasledujem upravičenost teorije o atavizmu, t. j. dedičnosti telesnih in duševnih lastnosti pradedov, dedov in očetov pri pravnukih, vnukih in otrocih — teorije, katero so zagovarjali ter jo še zagovarjajo slavni zdravniki in naravoslovci, kakor Chr. Darwin, Galton, Lucas, Weissmann, Lombroso in Ribot — vsaj za-me kot sodnika je ta medicinska teorija jako zanimiva in važna«, je odgovoril svetovalec resno, zroč zamišljeno v konec svoje havane.

Svetovalec je bil mož, ki je v svoji pravniški praksi polagal vselej največjo važnost na izjavo sodnega zdravnika glede dušne in telesne razpoložitve obtožencev in hudodelcev. Poleg tega se je z veliko vnemo pečal v prostih urah tudi sam z modernimi prirodoslovci, ki zanikujejo svobodno voljo, in ne smatrajo nraivitosti, čednosti, greha za pojave nravnosti ali nenravnosti, nego se jim vidijo človeški nraivi le fizijološke posledice, izvirajoče iz kakovosti in kolikosti človeške krvi in človeških živcev. Vsaki duševni pojav se rodi po tisti teoriji iz molekularnih izprememb v centralnem živčevju, t. j. iz delovanja možganov in hrbtnega mozga. Ako je torej živčevje bolno, je bolno tudi vse mišljenje in čuvstvovanje, vsled tega pa tudi vse delovanje dotičnega nesrečnega bitja, ki zato za svoja slaba dela ne more biti odgovorno . . . Kjer ne dostaje svobodne volje in namena, ondi ni krivde, niti zasluge. Radi tega — tako uče omenjeni prirodoslovci

slovci — hudodelci ne sodijo na vešala ali v mnogoletne, morda celo dosmrtno, demoralizujoče ječe, nego le v poboljševalnice, ali pa v — blaznice . . .

»Pojem atavizma«, je nadaljeval svetovalec, »je zaslediti že v stari bibliji, v povesti o grehu, podedovanem po Adamu in Evi, o grehu, radi katerega mora trpeti vse človeštvo. Mojzesove postave strogo prepovedujejo ženitve med krvnimi sorodniki, s katerimi bi se slabe telesne ali duševne lastnosti še pomnožile in okrepile. Modri Likurg je velel v Sparti uničevati, ugonabljeti slabotne, zanikarne in pohabljene otroke, želeč ohraniti svoj narod lep in čvrst po telesu in umu. V srednjem veku pa čujemo o strogih družinskih zakonih med plemstvom, ki ni dovoljevalo, da bi se njegova finejša modra kri pomešala ter omadeževala z gosto in težko krvjo zaničevanih okornežev in nevednežev plebejskih, s krvjo, s katero bi izgubili plemenitaši svojo prirojeno, oziroma podedovano okretnost, nežnost in elegantno prožnost svojega telesa ter svežost in gibčnost svojega duha . . . Že iz teh zgledov, katere bi mogel pomnožiti »in infinitum«, vam je milostljiva, lahko jasno, da je človeštvo že od nekdanj slutilo izredno važnost podedljivosti, važnost, ki se bo čim dalje tem resnejše in pozornejše upoštevala, zlasti pa pri sklepanju zakonov. Jabolko ne pade daleč od drevesa' — 'Oče tat, sin tatič' — 'Kar se v luži izleže, rado v lužo leze' — 'Zgodaj začne žgati, komur je kopriva mati' — 'Kar mačka rodi, vse miši lovi' — 'Chassez le naturel, il revient au galop' — 'Naturam expellas furca, tamen usque recurret' . . . i. t. d. — vsi ti reki starih in današnjih narodov dokazujejo, da je ljudstvo po nekem prirojenem čustvu instinktivno preverjeno o resnici atavizma, kakor pravijo učenjaki, ali podedljivosti, kakor bi lahko po domače rekli.«

»Kaj pa domača vzgoja, šola, cerkev in država? Ali je njih trud za človeštvo povsem zaman?« je vprašala Pajkovka.

»Nikakor ne, milostljiva,« je ugovarjal svetovalec; »vpliv omenjenih faktorjev je vsekakor vedno in povsod blažilen, pomirljiv in omiljevalen! Toda krvi izpremeniti, jo zameniti z boljšo, zdravo — tega ne more nihče.«

»V enem in istem bitju, priznam, da ne — toda v celi rodbini?« je podvomil dr. Pajk. »Z doslednim mešanjem slabe krvi z dobro, z ženitvami in možitvami različnih rodbin med seboj se vendarle utegnejo doseči čim ugodnejši rezultati . . . ali ne?«

»O, seveda, seveda,« je pritrdil svetovalec. »Tu se vrši prav tisti proces, kakor pri oplemenitvi sadnega drevja, cvetlic in živali: vsaka nadaljnja vrsta in pasma je krepkejša in lepša, dasi se vsaj nekaj

znakov prvotne vrste povsem ne da nikdar zatajiti . . . Ako opazujemo vnuka, čigar deda smo poznali do jeter in obisti, vnuka, ki je dandanes n. pr. popoln gigerl, kavalir, čigar ded pa je svoje dni v hodnični srajci in irhastih hlačicah pasel krave in teleta po hribovskih tokavah, ali pa je krošnjariil kot piskrovezec ali kramar po svetu, tedaj zapazimo vendarle na njegovi od kulture in politure oblizani in namazani vnanjščini skoro vse — bolj ali manj prikrite — lastnosti deda pastirja, piskrovezca ali krošnjarja . . . Dedičnost se raztega tako daleč, da se ponavljajo često povsem neznatne posebnosti, n. pr. kaka znamenja ali telesne posebnosti, bradavice, mimika, kretanje in gibanje rok, nog in života, navade in razvade prav do malenkosti. Prav ta konservativna dedičnost je tista moč, ki vzdržuje organske tipe, vrste, pasme, narodnosti v svojih značilnih mejah. Ako naštejemo še nekaj glavnih, važnejših bolezni, ki se širijo med človeštvom ponajveč ravno vsled podedljivosti, bi moral zlasti imenovati vse prsne bolezni, tuberkulozo, rahitido, daltonizem, živčne bolezni, histerijo, nimfomanijo, epilepsijo, hemikramijo, progresivno paralizo . . . Atavistična je tudi: bicarija, kleptomanija, samomorska manija, nagnjenje k blaznosti, k brezsrčni krvoločnosti in neusmiljenju, in pa k — nemoralnosti.«

»Boga mi, torej precej vse, kar nas mori in trapi!« se je rogala dr. Jug. »Morda trpiš tudi ti, prijatelj, na atavistični maniji, ki se imenuje lahkovernost v romantične teorije kurioznih medicincev.«

»Nu, le se rogaj, le . . .!« se je branil svetovalec — družba pa se je nepristransko smehljala — ter dostavil: »Tisočero in tisočero zgledov podpira in dokazuje teorijo o atavizmu; da pa se najdejo pogosto tudi izjeme, ki dokazujejo zopet le resnico reka: 'nulla regula sine exceptione', to je naravno . . . Moje nazore glede podedljivosti hudodelskega in nenravnega nagnjenja že tako poznaš; saj sva se o tem že često prepirala tudi v sodišču. Nu, zmagala sva vedno oba, ali pa nobeden naju.«

»A razkačena sva bila vedno oba; kaj ne da? Ha, ha! — Zato ti pa tudi ne ugovarjam več,« se je šalil državni pravnik, ki je veliko molčal ter najraje le poslušal, pušoč strastno smodko za smodko.

»Dobro je tako — tudi meni je najljubše,« je dejal dobrodušni svetovalec ter si smehljaje gladil melirane brke navzdol po črnogorsko. Obrnivši se pa k Pajkovki, je še dostavil:

»To je torej, milostljiva, tista zanimiva medicinska teorija, ki pridobiva tudi med pravniki čim dalje več somišljenikov . . .«

». . . in ki bo menda kmalu bistveno vplivala celo na nekatere določbe kazenskega zakonika,« je pritaknil dr. Strel ter odšel v plesno dvorano.

»Da, tako je . . . brez dvoma,« mu je veselo pritegnil Grdinič, videč, da ima novega pristaša. »Dokler pa država ne upošteva atavizma, dotlej naj skrbi vsakdo sam, da ohrani svojo kri čisto, ali pa naj posnema umnega vrtnarja, ki plemeniti slabo ovočje s cepiči plemenitega drevja! — Kdor moži svojo hčer, naj poizve prej pri zdravnikih o telesnih in duševnih lastnostih njenih snubačev; kdor se pa ženi, vprašaj prej, kako so živeli, za čim so umrli pradedje, dedje, očetje onega dekleta, katero hoče snubiti! In če najde v rodbini, katere član hoče postati sam, katere kri naj teče tudi po žilah njegovih otrok — če najde v tisti obitelji sledove atavističnih bolezni in nagnenj, naj zaduši svoja rastoča čutila, pa naj se obrne drugam — k zdravju! Tako si ustanovi in utrdi pravo srečo . . . tako nakloni državi in domovini lepih, pametnih in odpornih sinov in hčerk! — Ako bi tako ravnali vsi, bi polagoma osameli oni člani človeštva, ki so vdani dedičnim nadlogam, ter bi izmrli. Samo s tem bi se omejilo in zmanjšalo število bolezni na svetu.« —

Tako se je razvil v pušilnici zanimiv razgovor. Navajali so različne zglede atavističnih prikazni pri rodbinah, ki so jih poznali osebno, ali pa so o njih samo čuli in čitali. Imenovale so se obitelji, ki so izmirale skoro brezizjemno na istih ali zelo sorodnih boleznih, obitelji, v katerih so bile dedične umazana skopost in brezobzirna grabežljivost, obitelji, katerih člani se odlikujejo s hipohondrsko bojazljivostjo in osamelostjo, ter končno še obitelji, v katerih je bila dedična genijalnost in dovzetnost za umetnosti ali vede. In zgodovina in literatura jim je podajala velik izbor zgledov, s katerimi so podpirali, pa tudi pobijali teorijo o atavizmu . . .

V plesni dvorani pa se je neumorno nadaljevalo veselo rajanje in — flirtovanje.

Kakor bohotno razcvetla in sladko-mamljivo vonjajoča roža je sedela Žuljanka, na pol zakrita od pahljačaste palme, v kotu dvorane na ozki chaiselongui. Oblečena v bledorumeno svilo, posuta z dragulji po bujnih laseh in krasnem tilniku, je zrla s svojimi kakor oglje črnimi, vedno solzno se iskrečimi očmi v razžarjeno lice Riharda Berčiča, z nepopisno očarljivim in vablјivim nasmehljajem na divnih, kakor le za poljub in uživanje nalašč ustvarjenih, na pol odprtih ustnicah.

»Ne, ne — res ne, moj dragi Hardi!« mu je dejala ravnokar, a njene oči so ravno nasprotno govorile.

»Ah, Hilda, Hilda, kako si kruta, kako neusmiljena!« je tožil Berčič z resničnim izrazom bolesti in strasti. »Glej, že štirinajst mesecev hlepim . . . ah! . . .«

»Potrpi samo še en mesec! — Potem pa . . . ah, Hardi, nikar! Saj mi stareš prste!«

Berčič pa ji je stiskal ročice, kakor alabaster bele, motno se sveteče, ter ji brez prestanka poljubljal rožnate prstke, razburjeno hiteč: »Moja Hilda, kako te ljubim!« —

Ravno nocoj ji je bil prinesel notarsko pismo, v katerem je čitala, da izroča Berčič, povsem ohromel, siv starec, svojemu sinu Rihardu vso tvornico, izgovarjajoč sebi samo letnih desettisoč goldinarjev. S tem pismom je postal Rihard, ki je bil dotlej v komptoarju svojega očeta le navadno plačan uradnik, samostojen in neodvisen bogatin. Ravnokar pa sta se dogovorjela tudi Žuljanka in Rihard, da se poročita čez mesec dni.

Tedaj pa se je vrnila v dvorano doktorica Pajkovka. Krasna je bila. Njene nekdanj nežne dekličje oblike so bile sedaj močnejše in bujnejše, njene nekdanj iskrece se oči so bile dobile sanjav, globočji izraz, njeno kretanje pa je bilo bolj umerjeno elegantno, dostojanstveno. Z očarljivim nasmehom na malih, rubinastih ustecih je stopala ponosito med gosti ter imela za vsakoga ljubeznivo besedo, kakor rojena salónska dama. In vendar, kadar se je tako bučno, od srca zasmejala, da so se zableščali njeni gosti, beli zobje, in kadar je govorila, ne da bi se opazovala, se je moral, kdor jo je preje in sedaj dobro poznal, nehote spomniti na tisti brutalni smeh in tisti surovi izgovor Tončke, delavke v tobačni tvornici . . .

Pl. Jekler, ki se je očitno dolgočasil z zdravnikovo Heleno, starikavo, usiljivo koketno devico, je naglo vstal ter zapustil svojo družico. Kakor orel na svojo žrtev se je spustil proti doktorici, ki je bila ravnokar vstopila, in stopivši tik nje, ji je pošepetal:

»Govoriti moram z vami, gospa!«

Doktorica ga je čudeč se pogledala, a videč njegove oči, razkrivajoče vso podlo umazanost njegove duše, je instinktivno povescila zardeli obrazek, in poigravajoč se s pahljačo iz nojevih peres, je vprašala tiho:

»Česa želite, gospod ritmojster?«

Tedaj se je sklonil pl. Jekler k doktoričnemu ušesu ter zinil dve, tri besede . . . Doktorica je kar pobledela, a naglo ji je zopet kri zalila obraz . . . Brzo je stopila par korakov od njega, plašno zroč, kakor bi hotela zbežati.

Pl. Jekler pa, vihajoč si junaške brke z obema rokama, je zinil znova — bled, a miren, zmagonosen . . . S povešeno glavo je stala pred njim doktorica kakor grešnica, kakor sužnja, ter je molčala. Ko

pa je za hip dvignila zlatolaso glavico, je puhtelo iz njenih ravnokar milo zročih oči — sovraštvo in zaničevanje.

»In vaša kavalirska beseda?« je vprašala ostro.

»Dal sem jo le vam, ženski, in brez priče — da je ne prelomim, to je le od vas zavisno, milostljiva?«

»To se pravi, vi se ne sramujete, prelomiti kavalirsko besedo!«

»Na vašo željo — da,« je odgovoril cinično ritmojster.

Tedaj je stopila ona trdo k njemu ter mu hušknila par besed.

»To je umevno, gospa,« je siknil pl. Jekler; »saj bom v Pešti.«

»Dobro torej. Po odhodu družbe me počakajte.«

Izgovorivši to, mu je obrnila hrbet, pl. Jekler pa se ji je globoko naklonil, se pridružil sodnici ter jo poprosil mazurke.

Plesali so veselo dalje. Gospodje v stranskih sobah so praznili Pajkove butelje in pušili njegove smodke, vmes pa politikovali, módrovali in ugibali, kako bi najbolje blamirali stranko poslanca Tirbiča, čigar odlični govori v dunajski zbornici so že jeli širiti njegovo ime.

Pajk se je bil začel dogovarjati z nekaterimi odličnimi duhovniki, ki so želeli vplivati tudi na slovensko politiko ter zavzemati mesta strankarskih voditeljev. Izrabljajoč narodovo vernost in spoštovanje do duhovnikov, so hoteli sestaviti le po slepilni obliki nov program slovenske politike, s katerim bi izpodbijali tla Tirbiču in njega tovarišem.

Častihlepni Pajk si je bil zaprisegel, da mora igrati ulogo važnega prvaka. V dosego tega svojega vzora pa je hotel storiti in žrtvovati vse.

Ozki krog njegovih političnih somišljenikov se je bil z agitacijo njegovih mestnih prijateljev in s pomočjo njegovih vazalov po deželi začel polagoma širiti. »Narodni prijatelj«, čigar poglavita naloga je bila, smešiti radikalno, vsestransko politiko poslanca Tirbiča ter čim najglasnejše in najdrznejše vikati o brezuspešnosti Tirbičevega delovanja, pa demonstrativno kazati na velike uspehe klerikalno-narodnih frakcij, ta list si je bil ustanovil s Pajkovimi in njega pristašev novci jako ceneni listič, namenjen najpreprostejšemu občinstvu. Listič »Katoliški narodnjak« je širil naravnost nazore Pajkove stranke ter uglajal tla novim poslancem. Pajkova hiša je bila tako središče samopašne, konfuzne, pa tem bolj častihlepne stranke . . .

V dvorani pa je pel klavir najrazkošnejše valčke poleg zaspanih polk in počasnih mazurk, ki pa so tako čudovito pripravne za nepažano flirtovanje. Vonj najrazličnejših, finih, rahlih, mamečih, pa vsiljivih, nosne sleze šegetajocih parfumov in esenc je napolnjeval dvorano

in se družil z dišavo venočih cvetlic po vazah in rastlin po krasno barvanih loncih.

Ko pa je minila polnoč, so se gostje začeli poslavlјati. Treba se je bilo odpeljati na kolodvor v trgu T., odkoder je odhajal vlak proti eni čez polnoč.

Gospodje so hiteli donašati svojim damam toaleta; dr. Pajk in soproga Tončka pa sta jim stiskala roke, vabeč jih, da ju posetijo, kadar jim bode zopet drago.

Potem so gostje sedli v kočije ter se odpeljali.

Ko pa se je približala tudi Pajkova kočija, s katero sta se bila pripeljala dr. Strel in njegova pobožnjaška žena, je omahnila Tončka soprogu na ramo kakor na pol onesveščena ter šepetala:

»Ah, Karol, pusti me tukaj — v vili! Strašno me boli glava — jedva sem se doslej vzdržala!«

Rahlo jo je objel Pajk, jo božal po zlatih laseh ter dejal:

»Ubožica! Nocoj si imela veliko posla, katerega še nisi vajena. Verujem ti, da si izmučena. — Pa naj se peljeta Strelova sama domov! Midva ostaneva čez noč v vili, a jutri dojde voz po naju.«

»Ne, ne, Karol, ti moraš domov!« se je branila odvetnica. »Božidara ne smeva pustiti vso noč samega. Dojnica utegne zaspati — ah, saj veš, kakšni so ti posli!«

»Da, da, prav imaš, dragica. Božidara ne smeva prepustiti ves dan in vso noč tujim rokam. Dobro torej. Odpeljem se domov, a jutri zjutraj ti pošljem voz.«

»Sedaj pa me še spremi v mojo sobo,« je prosila Tončka, težko viseč ob Pajkovi rami.

»Le pojdiva!« je dejal Pajk, rahlo podpiraje svojo nežno soprogo. Obrnivši se k dr. Strelu, ki je bil baš tedaj pripeljal po stopnicah navzdol svojo ženo, ju je prosil, naj ga počakata. Potem pa je skoro nesel Tončko v njeno spalnico.

»Ah, kako sem trudna!« je vzdihnila ondi odvetnica ter kakor brez moči omahnila v najbližnji naslanjač. »Lepo te prosim, daj mi kupico vode!«

In Pajk je hitel iz sobe ter ji prinesel zaželjeno kupico mrzle vode.

»Hvala ti, dragec!« je rekla, ko je pila počasi v dolgih požirkih. »Pokrepčalo me je . . . Ah, sedaj pa bom spala . . . spala . . . in sanjala o svojem Karolu in o svojem Božidarčku!«

Pajk je položil kupico na mizico ob postelji, pokleknil pred sedečo Tončko, jo objel z obema rokama ter dejal, položivši svojo lepo, bradato glavo na njeno srce:

»Tončka. kako te ljubim! Umreti bi hotel za te, ki si me storila najsrečnejšega človeka. Tončka, vse moje je tvoje . . . Kar želiš, ti dam . . . vsako prošnjo ti takoj izpolnim . . . zvesto te bom ljubil večno, večno . . . samo ljubi me, pa najinega Božidaral!«

»Tudi jaz te ljubim . . . žarko, strastno, nepopisno te ljubim, Karol moj!« je šepetala Tončka, pritiskajoč soprogovo čelo na svoje ustnice. »Pa pomagaj mi — mudi se ti!«

Pajk je vstal ter pomagal Tončki, ko se je spravljala spat. Skrbno jo odevši, jo je vroče poljubil na usta, pa se poslovil z najnežnejšim voščilom:

»Sladko spančkaj, zlata moja ženka!« . . .

Minuto pozneje je oddrdrala Pajkova kočija izpred vile, vozeč spečo Strelovko in veselo se razgovarjajoča odvetnika . . .

Polna luna je sevala z vedrega neba. Lahen veterc je šušnjal po obcestnem grmičju, iz jarka je zajavkal včasih melanholično kak publič, iz dalje pa je odmevalo ubrano popevanje kmetiških vasovalcev . . .

Jedva pa je bil odžvižgal vlak iz T. s Pajkom in njega družbo, ko se je približal zapuščeni vili, v kateri se je še malo poprej razlegal prešerni smeh, ritmojster pl. Jekler na konju, ki je stopal varno, korakoma. Dva streljaja pred vilo je skočil raz konja ter ga privezal k smrekovi veji v obcestnem logu; potem pa je stisnil sabljo pod pazduho, da ni rožljala, ter je prispel oprezno se ozirajoč, počasi do vrtne lope za vilo. Znana mu je bila. Naglo je odprl vratca, prestopil visoki prag in, pušoč cigareto, čakal, čakal — pa res pričakal . . .

In luna je sevala, veterc je šušnjal, javkali so publiči in pevali vasovalci; vlak v mestu pa se je ustavil, in Pajkovi gosti so se razšli. —

Dr. Pajk je hitel k zibeli svojega sinčka. Mirno je ležal mali, okroglolični debelušček, držal rubinasta ustca na smehljaj, cmokal z ustnicami, kakor bi sesal, pa jedva vidno sopel. Kratke, debele ročice je imel vrhu svetlovišnjeve odeje, prstke pa je bil skrčil v pesti.

Poleg zibeli je bila dojničina postelja, tik te pa je stala mizica, obložena s sesalkami, lončki, samovarom, steklenico mleka, škatlo redilne moke in drugimi potrebščinami za otroke.

Presrečen je zrl Pajk na svoje nepopisno ljubljeno dete. Varno se je sklonil nad njim ter mu poljubil ročico.

»O, Božidarček, kako si lep!« si je mislil. »In priden! Še nobenega fantka nisem poznal, ki bi bil tako priden, kakor ti, moj Božidarček!« —

Tja proti Gosposkim ulicam pa sta počasi stopala, roko v roki držeč, Vid in Minka. Ulice so bile svetle, a povsem samotne. Molče sta ko-

rakala; razburjena sta bila silno. S sklonjeno glavico je stopala Milka ob Vidu . . . vztrepetala je lahno, kadar ji je stisnil roko tesnejše k sebi, pa mislila:

»Kako trepeče! — Niti govoriti ne more . . . ah, Bog, kaj neki premišlja! — Vid, Vid, ljubiš me — pa zakaj me ne poljubiš? — Že pol leta si dopisujeva — že pol leta se shajava — a poljubil me še nisi nikdar! In kako rada bi se dala! — Ah, naj li začnem jaz, ti dragi moj idealist?!« —

In poredno ga je pogledala po strani, pa rekla:

»Kaj zopet premišljate, gospod Vid? Tako redko kdaj sva skupaj, pa še tedaj molčite! — Ah, vi moški! Saj ne poznate nikdar ženskega srca in njegovih želja.«

Strmeč se je ozrl Vid v svojo izvoljenko. Čudne so se mu zdele njene besede. Res je, da se moreta redko kdaj sniti sedaj, ko študira on na Dunaju . . . a kakšne želje ima Minka, katerih ne bi on poznal? —

»Ne razumem vas, Minka,« je odgovoril, pozorno ji zroč v sinje oči. Ona pa se mu je na pol koketno, na pol nevoljno naslonila na rame, pa dejala:

»Ravno to ni prav, Vid! — Pa evo naše hiše! Doma sem.«

Vzela je iz žepa ključ ter odklenila vrata. Potem pa mu je ponudila roko:

»Lahko noč, Vid! — Do svidenja!«

Vid je prijel roko, ji gledal v beli obrazek ter otožno vprašal:

»In kdaj se vidiva zopet?«

»Predno se vrnete na Dunaj, se snideva še v Ljubljani. Tudi jaz nastopim svojo službo z oktobrom. Ali vam je prav? Dobro torej. Pišite mi često — pa veliko — lepo — gorko! Ali boste?«

»Da, bom, bom, Minka . . . in vi tudi, kaj ne?«

Jedva je to zinil, pa se je brzo sklonil nad njeno ročico, katere ves čas ni bil izpustil iz svojih dlani, ter jo začel burno poljubljati. Minka mu jo je hotela iztrgati; ruvala sta se, pri tem pa omahnila drug drugemu v naročje. In njiju trepetajoče ustnice so se strnile v prvi poljub . . .

Prvemu pa je sledil drugi, tretji in še več poljubov . . . In objemala sta se instinktivno, polna nedolžnosti, pa naglo, burno, ter se znova in znova poljubljala . . .

Raz stolp sv. Pankracija je bila dve čez polnoč, ko sta se ločila.

Še dolgo je slonela Minka na svojem oknu; Vid pa je dirjal kakor omamljen od blaženosti po mestnih ulicah.

(Dalje prihodnjič.)

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

XIII.

(Dalje.)

Gospa Tončka si je bila tisto noč, ko je morala ostati v vili, nakopala hud nahod. Mesečna jesenska noč je bila nenavadno mrzla. V svoji veliki vznemirjenosti in v strahu, da bi jo čula stara hišnica, ki ji je tolikokrat tožila radi rahlega spanca, se je bila ogrnila jedva za silo, si nataknila na bose noge le tanke, mehke cipele iz sukna ter se gologlava splazila skozi zadnja, na vrt vodeča vratca v lopo.

In ondi ji je potekala ura za uro ob poljubih in strastnih prisegah pl. Jeklerja, da ljubi le njo, samo njo, odkar sta se videla prvič, od takrat, ko so bile divizijske vaje tam okoli Studenca in Kremenice.

»Le za vas bi rad živel, trpel in umrl, gospa, ki vas ljubim z vsakim živcem, z vsako žilico,« ji je prisegal ritmojster. »O, predno sem spoznal vas, sem bil povsem drugačen. Globoke ljubezni, strasti, ki me trapi in mori noč in dan, nisem poznal. Ljubezen mi je bila igrača, ženska golo razvedrilo. In vendar sem bil intimen z marsikatero tukajšnjih lepotic, s samicami in gospemi, ki povešajo še sedaj svoje tako lažnive oči ter glumaški zardevajo nalik najnedolžnejšim devicam in najpoštenejšim materam! Ljubil pa nisem nobene. Ne, zaničeval sem jih — vse, vse — jih naposled s studom pahnil od sebe, kadar sem se doigral z njimi. Glejte, gospa, zaupam vam nekaj v dokaz, kako vas ljubim, le vas, le vas, gospa! — Gospica Helena, zdravnikova hči, je bila včeraj dopoldne pri meni, na mojem stanovanju.

Pripeljala se je v zaprtem vozu — zavita v črnino, da je ne bi spoznal nihče — ter me na kolenih prosila, naj jo ljubim. Prosila me je, naj jo vzamem s seboj — v Pešto — uiti hoče očetu — prezreti vse ozire in podreti vse ovire — iti z menoj kot — — ljubica . . . kot ljubica — gospa! Ali ste čuli? — Jaz pa sem se moral siliti, da je nisem zapodil iz svoje sobe. Potolažil sem jo, naj počaka, da ji pišem iz Pešte, kadar se uredim . . . nu, pišem ji — odklonitev . . . Ah, gospa, za vas pa bi se hotel kompromitirati pred vsem svetom . . . zapustil bi z veseljem svoj častniški stan za vas, za vašo ljubezen. — Zakaj vas nisem poznal prej! — Ah, sedaj pa ste izgubljena za-me . . . priklenjena na tega filistra, na tega gosposkega kmeta, bahaškega Pajka! —

In tako ji je govoril dalje v svoji ljubezni, oprasčajoč svojo brutalnost, s katero jo je prisilil priti v lopo . . . Ona pa ga je poslušala rada, naslanjajoč se ob njegovih poljubih in prisegah. Mižeč je slonela ob njegovi rami ter bila — srečna.

In ura je minevala za uro. Šele ko se je oglasil budni petelin, se je izvila njegovemu objemu. Tedaj pa je šele zapazila, kako je premrla. In ko se je priplazila nazaj v svojo posteljo, katero ji je bil tako lepo razrahljal njen skrbni Karol, ki je morda ravno v tistem trenutku sanjal o svoji vdani ženki, so ji drgetali udje premraženosti.

Dober teden je morala ležati Tončka v postelji ter se zdraviti.

Dr. Pajk pa je bil tiste dni še posebno ljubezniv in pozoren do svoje soproge. Po cele ure je presedel ob njenem ležišču, ji sam stregel, z njo kramljal, se igral z Božidarom ter ji kratil čas. Najrahljši kašelj, ki se je izvil Tončki iz prsi, ga je nepopisno vznemiril in prestrašil.

Tončka pa si je mislila: »Kako je dober! — In jaz sem ga varala že — drugič! — O Bog, prisegam ti, da se to ne zgodi nikoli več!«

Vest jo je pekla.

Ko se je pa zopet spomnila časov, ko je tudi dr. Pajk in baš z njo varal pokojno gospo Marijo, ko se je spomnila, da se ponašajo takisto notarka, sodnica, svetovalka . . . da počne isto dr. Strel, tedaj se je pomirila, češ: kdo bi si delal hudo vest, če ni edini grešnik, ampak je v tako odličnem tovarištvu!

Ko ji je odleglo, je polegala po otomani ter čitala, ker še ni smela iz hiše.

In zopet je ležala neko popoldne v svojem budoarju, zavita v svetlovišnjevil svilen »šlafrok« ter čitala Zolin roman »Nana«.

Prinesla ga ji je bila notarka kot — velezanimivo berilo.

Tedaj pa je vstopila Žuljanka.

Lepi, visoki, bujnorasli črnolaski so se kar žarele velike temne oči, mala ustca so bila rahlo odprta, da so se videli med živordečimi, sočnatimi, napetimi ustnicami veliki, ravni, kakor slonova kost beli zobje. Njen klasični, bronastopoltni, motno se svetlikajoči obrazek pa je bil oblit z ljubko, le sredi lic prodirajočo rdečico.

»Ah, vi ste bolna?« je začela takoj pri vratih, odlagajoč pelesino. »Tudi jaz sem morala ostati po večeru v vaši vili ves dan pod odejo. Moj Bog, plesala sem tačas kakor kaka skokonoga inštitutka; prišla sem pozno v posteljo, a vendar nisem mogla zaspati še dolgo dolgo . . . Ah, vsa sem bila ubita. No, sedaj sem zopet čila. A kaj je vam, moja miljenka? Vsaj nič nevarnega?«

Sedla je poleg Pajkovke na fotelj, prijela ležečo prijateljico za belo, fino ročico ter ji sočutno zrla v obraz.

»O, nič posebnega . . . malo nahoda . . . jutri bo že dobro,« je odgovorila Tončka, pa opazivši še sledove bolezní in utrujenosti pod Žuljankinimi očmi, je dostavila: »Res, še danes se vam vidi, da ste bila bolna . . . Ah, me ženske smo tako mehke kakor iz sladkorja!«

Žuljankino lice je oblila hipoma živa rdečica, v oči so ji stopile po sili solze, in očitna zadrega se je je polotila radi Tončkine opazke; toda izkušala jo je prikriti s tem, da si je brisala in trla obrazek z batistnim robcem. Tončka se je bila nevede in nehote dotaknila velike skrivnosti.

Tončka pa ni zapazila prijateljčine zadrege. Popravljajoč si za vratom razpeti »šlafrok« in zakrivajoč si z lahno odejo gole noge, je dejala, vesela, da ima zabavno družbo:

»Ravno prav, da ste me obiskala. Teden dni že nisem šla izpod strehe. Dolgočasila sem se že strahovito. Kaj novega? — Vam je li morda znano, zakaj se je zadnjič sodnica tako čudno držala? Menda ni ves večer izpregovorila deset besed s profesorjem . . .«

»O, o, ravno radi tega sem prišla k vam. Ha, ha! Nezaslišán škandal!«

»Strašno sem radovedna.«

»Ah, ta ubožica, ta nežna plavolaska! Sedaj bo še bolj bleda in njene ponižne oči še bolj sanjave!«

»I kaj se je vendar zgodilo? — Dr. Čeh je pri nas strašno silil za svetovalko Grdiničko, in sama sem ju zalotila . . .«

»Ah, kako, kje? — torej tudi vi že veste?«

»Nu, našla sem ju slučajno, ko sta med kadriljo porabila eno stranskih sobic pred Pajkovo pušilnico za intimen tête à tête . . .«

»Tres bien! — Imenitno! — Torej kar javno . . . brez strahu . . . sans gêne. Ce que femme veut, Dieu le veut. Ha, ha! — Pa kaj sta počela?«

»Za zastorom stoječ, sta se objemala, poljubljala, pa smehljala se tako nedolžno in naivno, kakor idealna sanjarja Golob in Kastelčeva . . . Ha, ha!«

»O, o, sedaj mi je jasno vse!« je hitela Žuljanka, kakor bi bila rešila ravnokar težek problem, katerega se je doslej zaman mučila razrešiti . . . »Nisem si mislila, da je profesor res tolik neznačajnej! — Oj, ti uboga, jada prijateljica!«

»Pa kaj ste mi hotela vendar povedati?« je silila Tončka, nestrpna, da odlaša graščakinja toliko časa s svojo, kakor je slutila z gotovostjo, pikantno novico.

»Oui, oui! — Danes zjutraj sta se torej srečali. Sodnica je prišla sem od cerkve sv. Pavla, svetovalka pa čez most, in v Prečni ulici, v tisti temni soteski sta zadeli skupaj. Sodnica je pristopila takoj k svetovalki. Menili sta se navidezno povsem mirno; kar pa je dvignila svetovalka pest in sodnici je zletel klobuk z glave tja čez ulico. V istem hipu pa je zamahnila tudi sodnica s svojim dežnikom ter oplazila z njim svojo rivalinjo preko glave, da se ji je zlomil v roki. In ko bi trenil, sta si segli v lase, da sta bili v tem trenutku obe kuštravi in zmršeni, kakor Sokratova Ksantipa ob petih zjutraj.«

»Škandal!«

»Nečuveno!«

»Dve tako fini dami!«

»Sramota za vso elitno družbo.«

»Nemožni sta postali v mestu.«

»To se ve! — Kdo bi ju sedaj še vabil!«

»In konec tistega ravsanja?«

»Mimo je prišel ravno gospod Berčič ter ju razdružil skoro s silo . . .«

»In kaj porečeta svetovalec in sodnik? — Moj Bog, in kaj se govoriči po mestu?«

»Svetovalec, cel filozof, se presneto malo briga za svojo ženo; sodnik pa menda že umira v Opatiji, ko mu ni pomagal nič Gleichenberg. Čula sem, da se je nadejati vsako uro brzojavke o njegovi smrti.«

»Kaj stori sedaj dr. Čeh? Kompromitiral je obe.«

»Ko se mu umakne sodnik, mora vzeti sodnico.«

»Mora? — In če ne bo hotel?«

»Prisilimo ga mi . . . jaz in Berčič . . . pa sodnica sama . . .«

Žuljanka je naredila s desnico značilno gesto, Tončka pa je strmeč širom odprla oči, a graščakinja je prasnila v glasen smeh.

»Da, da, tako je, ma bell' amie . . . Nazaj ne moreta. Poročiti se morata!«

»Uh, to bo zakon! — Že sedaj taki škandali . . .«

»Pomagala si bodeta vsaki na svojo stran in morda postaneta tako še vzor srečnega zakona . . .«

In reševali sta dalje, kako in kdaj sta se zapletla sodnica in profesor v usodno razmerje. Tončka pa je zvedela, da je imela pri tem roko Žuljanka sama, ki ju je zblíževala v svojem gradu, ker je poznala Čehovo zaljubljeno naravo in melanholične sodnice, navezane na trhlega, kilavega starca, neodoljivo hrepenenje po pristni moški ljubavi.

Jedva pa je zapustila Žuljanka doktorico, ko je vstopil slikar Tužen. Nosil se je pretirano moderno; imel je nalik vrečam široke pantalone, kratek, komaj do ledij segajoč baržunast jopič, fantastično zavozlano kravato z velikanskimi petljami, ploščnat polcilinder skoro brez krajev ter genijalno grivaste lase, padajoče mu črez tilnik tja na hrbet in pleča. Bledi, upadli njegov obraz z ostrimi sivimi očmi, krivim, na levo nagnjenim nosom, tankimi ustnicami in malimi, zanikarnimi brkami je bil spačen v lokav nasmeh, ko je, poklanjajoč se afektirano prav do tal, zinil:

»Prijatelj Jekler mi je ravnokar brzojavno naročil, da sporočim vam, milostljiva, njegov najvdanejši pozdrav ob prihodu v madjarsko prestolico.«

Pajkovki je zableščal obrazek od radostnega iznenadenja. Zardela je malo in, pokazavši slikarju z levico bližnji fotelj, je dejala z najslajšim nasmehom:

»Ah, kolika pozornost! Jedva je stopil na peštanska tla in že se spominja svojih prijateljev. Lepo je to! — Sporočite mu mojo zahvalo in tudi moj pozdrav! Želim, da se zabava prav dobro na svojem novem mestu, pa da nas pri tem vendar povsem ne pozabi!«

»O, milostljiva, tega se nam ni treba bati!« je odgovoril Tužen ter se slikovito naslonil v svojem stolu. »Silno težko se je poslovil iz našega mesta. Nu, imel je tukaj vsekako jako lepo družbo. Zlasti v vaši odlični hiši se je počutil predobro. Tako mi je zatrjeval sam.«

Lokavo je motril pri tem odvetničin obraz. Njegovemu izurjenemu očesu ni ušla velika, jedva zatajevana razbučjenost, katera se je polastila doktorice. In gladeč si svoje borne brčice, je dostavil:

»Vsekako bomo pogrešali v svoji družbi njegove duhovite in zabavne konverzacije. Pl. Jekler je pristen aristokrat in zares kavalijski častnik!«

»O da, pogrešali ga bomo zelo, zelo,« je pritrdila Tončka. »In baš sedaj na zimo, ko je v našem mestu tolik dolgčas! — Kaj bomo le počeli? Razen Sokolove maskarade in dobrodelne akademije v korist društvu za vdove in sirote se nam je nadejati k večjemu še kakega diletanškega gledališkega večera. O Bog, torej samo — tarok!«

»Du, tudi drsališče hočejo baje popraviti za boljše občinstvo.«

»Uh, navzlic temu bo dolgčas strašen.«

»Dolge štiri mesece!«

Molčala sta. Tončki so uhajale nehote vedno misli le v Pešto, Tužen pa se je na tihem pripravljaj, da izvede čim hitreje to, kar si je namenil v onem hipu, ko mu je izdal silno vinjeni ritmojster na peronu pred odhodom vlaka tajnost, da ljubi odvetnico . . .

»Le tebi zaupam to svojo skrivnost,« mu je brbljal jecljaje; »sub rosa ti jo povem . . . pod častno besedo . . . Ah, nepopisno jo ljubim . . . njo, ki je tako krasna, tako sladka! — Tužen, ti ne veš, kako umeje ljubiti ta ženska!«

Tužen je ostrmel, a naglo prikrivši svoje začudenje, je dostavil:

»O, kako ti zavidam, amice! Čestitam ti iz dna srca!« —

In pijani ritmojster mu je polagoma povedal vse, vse, zabičujoč svojemu prijatelju, da je to le njegova skrivnost, katere ne sme izdati nikomur. Tužen pa mu je prisegel, da bo molčal kot riba . . .

In sedaj je dejal slikar:

»To bi bilo krasno, imenitna ideja, milostljiva!«

»Katera?«

»Če bi vas slikal.«

»Vi?«

»Da, jaz . . . Tudi gospo Žuljanko in gospo notarko sem že nalsikal . . . Za godovno darilo vašemu gospodu soprogu bi bila slika kakor nalašč in izgotovljena bode že konec prosinca. Sedaj imamo šele september.«

»Vi torej menite? — Ah, to bi mi bilo ob enem tudi v zabavo! — In kje bi me slikali?«

»Pri meni . . . seveda v atelieru pri meni, milostljiva!« je hitel Tužen. »Iznenaditi morava doktorja. Hej, to bo gledal! — Pri meni

je vse pripravljeno, začneva lahko takoj jutri. O, milostljiva, nepopisno bi bil odlikovan . . .!»

»Zares to morava narediti!« je dejala otroško vesela Tončka. Slikanje ji je bilo zopet nekaj novega in zanimivega. »In v kakšni toaleti?«

Vsa je bila navdušena za Tužnov predlog. In domenila sta se . . .

Ko pa je zapuščal Tužen Pajkovo hišo, so se mu krivila usta v zloben nasmeh.

»He, he! Ptičica pojde prav rada v zanjke! — Eh, samo znati se mora žvižgati, in ptička bo skakljala in žvrgolela, kakor bom hotel jaz . . . Hoj, to bo imenitna zabava za zimo. Notarka in odvetnica . . . odvetnica in notarka. He, he! To bo divno! Divno! Zares: »lep moraš biti, pa srečo moraš imeti« — Dunajčan ima prav . . .«

In hitel je domov v svoj atelier, da ga pripravi za sprejem najnovejšega — modela.

* * *

Šlo je že na deset, ko je zapustila drugega dne odvetnica Pajkovo hišo. Soprog je še trdno spal, saj se je bil vrnil šele proti jutru — vinjen; bil je zopet na zaupnem shodu v trgu Š. pri dekanu Gorjancu, kjer se je bilo zbralo dvajset politikujočih župnikov in kaplanov. In ondi so pili in pili, politikovali, se bratili ter kovali naklepe proti »radikalcu« Tirbiču in njega državnozborskim tovarišem. Dr. Pajk je bil duša takim shodom, na katerih je največ govoril; on je bil voditelj novi stranki, ki je hotela skoro stopiti s silno večino pred narod . . . dr. Pajk pa je znal tudi najhitreje prazniti kupice . . .

Tončka je pri odhodu naročila kuharici Marijani, naj reče Pajku, če vpraša po njej, da je šla obiskat neko prijateljico.

In naglo je stopala, tesno se zavijajoč v jesensko jopico, pod katero je bila oblečena za — ples.

Tužen je stanoval v drugem nadstropju hiše, ki je stala že na koncu mesta. V hiši je bilo le še troje ubožnih rodbin železniških izprevodnikov; v prvem nadstropju pa je prebival sedemdesetleten upokojen, napol gluh stotnik s svojo vedno bolno ženo.

Živega človeka ni srečala na stopnicah. Le od nekod se je čulo plakanje majhnih otrok in uspavajoče popevanje ženske. Ko je dospela v drugo nadstropje, se ji je zdelo, da je zašla v velikanski muzej. Vse stene po hodniku so bile pokrite s slikami iz ilustrovanih časnikov. Po kotih pa so bili razpostavljeni cvetoči oleandri in bujne palme.

Zvonek ženski smeh se je čul skozi duri, na katerih je bila pribita Tužnova posetnica.

Tončka ni vedela, bi li vstopila, ali ne. Kdo je ta ženska, ki se tako od srca smeje? Glas ji je bil neznan. Saj sta se bila vendar domenila, da pride ona k njemu! In sedaj je navzlic temu pri njem že druga ženska, ki bo pravila svojim znankam o njenem posetu pri slikarju. Tako pa se razve o tem po vsem mestu, in ljudje si bodo mislili Bog ve kaj. Tudi Pajku mora priti ta vest na uho in — kaj si bode mislil! —

Že se je hotela vrniti. Tedaj pa je slišala Tužna, ki je dejal:

»V treh minutah bo deset, in gospa dr. Pajkova pride sem, da jo portretujem. Danes delam že dve uri . . . pridi jutri zopet ob sedmih, da bo slika preje skončana.«

Tončka si sedaj ni več pomišljala; potrkala je in naglo vstopila.

»Ah, klanjam se, milostljiva!« jo je pozdravil slikar. »Jako ste točna.«

Tužen je stal pred velikansko sliko s paletto in čopiči, malo pred njim pa je ležalo v brezstidnem položaju lepo, morda komaj dvajsetletno dekle.

Nenavaden prizor je toli osupnil odvetnico, da ji je bušila vsa kri v glavo.

»Ah, pardon,« je zajecala, »da — motim.«

»Nikakor ne, milostljiva!« je dejal Tužen, položivši paletto s čopiči iz rok. »Ravno sem hotel skončati. Pričakoval sem vas.«

Dekle, ležeče na gibljivem kanapeju, ni niti trenilo s trepalnicami. Mirno je ležala ter radovedno ogledovala došlo damo. Sramežljivosti očitno ni poznala več.

Slikar pa se je obrnil k njej ter ji dejal:

»Le odpravi se, Manica! — Ne rabim te danes več.«

In dekle je vstalo ter izginilo za tapetno steno.

Tončka je opazovala med tem veliki slikarjev atelier; ena stena je bila vsa iz stekla, ostale tri pa so bile do malega pokrite s slikami, akti in osnutki.

Na velikem stojalu je slonela slika, ki je predstavljala lov Di-janin ob bregu deroče reke, v kateri se kopljejo povodne vile. Vse osebe na sliki pa so bile bolj ali manj gole.

In kamor koli se je ozrla Tončka, povsod je videla le nage živote; sama ni vedela, kam bi pogledala. Ker pa ji je slikar razlagal vsako sliko posebej s tako mirnim in hladnim glasom, kakor bi ji razkazoval gole pečine, se je tudi ona pomirila ter se delala, kakor da je takih slik že vajena.

Ko sta si ogledala slike v atelieru, jo je peljal v svoje sobe, podobne malim muzejem. Slike, kipi, stari šlemi, ščiti, buzdovani, zgodovinski kostumi, handžari in samokresi, perzijske preproge, velikanska koža belega medveda z umetno glavo, orijentalско pohišje, eksotične cvetlice . . . vse to je bilo razobešeno in razpostavljeno po stenah, tleh in kotih čim najbolj slikovito in vidno, a jako okusno.

Z največjim zanimanjem si je ogledala odvetnica vsako stvar. Vse ji je bilo novo, vse ji je izredno ugajalo.

Ko pa je videla vse, se je zdela sama sebi smešna, da je pri vstopu v Tužnov atelier zardela nalik naivni inštitutki. »Premalo sem omikana,« si je mislila ter pogumno ogledovala tudi največje naturalnosti na barvanem platnu.

V tem je postavil Tužen na stojalo novo platno, primaknil bliže k oknu oni naslanjač, na katerem je ležala ravnokar Manica ter prosil odvetnico, da sede. In Tončka je sedla, Tužen pa je začel takoj z obrisi njenega profila, njenega vratu, njenega globoko izrezanega oprsja in njenih golih rok. Naglo je risal; bil je zares umetnik.

Med risanjem pa ji je pripovedoval o svojih osnovah za dunajsko in berlinsko razstavo; potem je govoril o svojih modelih ter ciniško kvasil o svojih ljubezenskih dožitkih. Nobenega ni zamolčal, nobenega se sramoval, ampak opisaval vse z največjo natančnostjo in največjo slastjo. Tončka pa je poslušala ter se smejala z njim.

Ko pa je risal tako eno uro skoro nepretrgoma, je skočil v svojo spalnico ter prinesel iz nje že odmašeno buteljko najboljšega šampanjca in najfinejšega peciva. Natočil je dve kelihasti kupici.

»Na vaše zdravje, milostljiva, in v srečen prospeh zapričetega portreta!« je napil odvetnici. Trčila sta in pila, pa jedla.

Potem pa sta znova začela s sliko.

In poldne je zazvonilo, ko sta se poslovila; oba sta bila zadovoljna.

»Tako se bova zabavala vsaki dan, gospa,« je dejal Tužen, poslavljajoč se. »V enem tednu skončam obrise, potem pa se lotim detailov in naposled barv. Nadejam se, da zadovoljim gospoda soproga.«

»O, izvestno! Najbolj pa mene. Nisem vedela, da ste tako zabaven umetnik. Prav rada pridem vsaki dan k vam, kadar bo jasno nebo in svetel dan. Oj, to bo presenečen Pajk! Ha, ha! Zares lepa ideja je bila, da ste mi predlagali slikanje« . . .

In Tončka je zahajala vsaki dan k Tužnu; slikar pa se je nadejal, da se bolj in bolj bliža podlemu svojemu namenu.

* * *

Dr. Pajk je tekal kakor razjarjen lev v kletki po svoji pisarnici in klel, besnel, rjovel ter se penil nalik blazniku.

»Goljufan, varan od nje, katero sem ljubil bolj nego svoje življenje . . . kateri sem izpolnil vsako željo, jo obsipal s častjo in z darovi, od nje, katero sem dvignil na stališče najugodnejše gospe! . . . Beračica je bila, fabriška delavka, gladna, raztrgana in umazana dekla, ko sem jo vzel v svojo hišo. Vzgojil sem si jo . . . pozabil, kaj je bila njena mati . . . ljubil jo, njo edino ter se poročil z njo. Napravil sem jo za svojo tovarišico, ji izročil ključe do vsega svojega bogastva, ona pa me je goljufala že kot ljubica . . . pogazila v blato svojo čast kot žena moja! — Moj Bog, ali res ni hvaležnosti na svetu!«

Dirjal je po sobi gori in doli, pestil prste, škripal z zobmi in klel, klel.

»S čim sem zaslužil, o Bog, da si me tako udaril? — Kaj sem zagrešil, da si me pahnil iz največje sreče v grozno temo obupnosti, iz katere ne vidim izhoda? — Ah — gorje, gorje mi! — Gorje mojemu sinu! — Na svojem srcu sem — grel kačo, gada, zmaja — a sem mislil, da čuvam angela, ki me ljubi in spoštuje ter moli za mojo blaginjo, kakor sem molil jaz! — Moj sin! Moj Božidar! Izgubil si mater . . . umrla ti je! Ne bo te učila hoditi, ne bo ti sklepala ročic k molitvi, ne bo te vadila klicati: — ata! — mama! — Matere ne boš poznal . . . je ne boš smel poznati, zakaj ona je — vlačuga — vlačuga, ki bi lahko zastrupila še tvoje nedolžno srce ter je oblatila! — O Božidar, brez mamice si, še tako mlad!«

Omahnil je na naslanjač, si zakril blede, strašno prepadli obraz, hropel, hropel, dokler ni zaihtel kakor majhno dete . . . Hipoma pa je planil pokoncu; široko so mu zrle oči, obraz pa mu je bil mrtvaško bled, ko je vzkliknil glasno:

»Bog, ti si pravičen!«

In s sklonjeno glavo, kakor na smrt utrujen, je hodil počasi po sobi ter mislil na preteklost . . . Pred dušo pa so mu vstali vsi oni prizori, katere je bil zakopal že davno v dozdevno pozabnost. Kakor mrtveci so vstajali iz grobov spomini na vse one nesrečne žrtve, katere je varal in poteptal v — grozo obupa on — Pajk. Spomnil se je vseh tistih zornih dev, vseh tistih zaupljivih žen, v katerih srcu je zbudil v svojih mladih, samskih letih ogenj ljubezni, zubelj strasti . . . a brez pomisleka jih je pahnil od sebe, ko se jih je naveličal. In na uho so mu doneli znova razločno vsi oni joki, oni strastni vzdih, one grozne kleteve osramočenih, zapuščenih devic in njih mater, preklinjajočih njegove neštevilne ljubezenske lopovščine . . .

Pred dušnimi očmi pa se mu je pojavil tudi še obraz, ki ga je napolnil z najbridkejšo zavestjo krivde, obraz z dolgimi, bledimi lici in velikimi, lepimi, vodenojasnimi, a tožnimi, sanjavimi očmi. Jasno, kakor da stoji pred njim, je videl pred seboj nežno, previtko plavolasko z ozkimi, slokimi pleči in šibkimi boki . . . Marijo, svojo pokojno soprogo. In domislil se je vseh svojih brutalnosti, svojih žalitev, prevar in izdajstev, s katerimi je moril in umoril njo, katera mu je poklonila s svojim čistim, plemenitim srcem zaklad največjih čednosti in najiskrenejše ljubavi – njo, katera mu je postavila temelj sedanji imovitosti in sedanjemu ugledu. Spomnil se je njenih solza, njenih zaduševanih obupnih vzdihov, smrtno žalostnih pogledov, nemih pogledov, prosečih, rotečih in očitajočih mu, da je nehvaležen lopov . . . Domislil se je vseh bridkih ur, katere je prizadel najboljšemu bitju, ki je hotelo le njegovo srečo . . . In divji kes se ga je polotil, da je vzdihal, hropel in ječal:

»Bog, ti si pravičen!«

Udaril ga je z isto palico, katero je spletel Pajk marsikateri varani revi, palico, s katero je ubil v slepi strasti svojo lastno srečo, svojo Marijo . . .

In dirjal je znova dalje po sobi gori in doli ter čakal nje, ki je storila le njemu ono in isto, kar je storil sam neštetim . . .

Na tleh pod mizo pa sta ležali dve pismi. Došli sta mu bili danes. Eno je bilo naslovljeno na dr. Karola Pajka, drugo pa na soprogo — Tončko.

In v prvem pismu, pisanem od ženske roke, je čital odvetnik sledeče:

»Gospod doktor!

Prijatelj, ki noče biti imenovan, Vas opozarja na najžalostnejše dejstvo: — žena Vas nesramno vara.

Predno je še prišla v Vašo hišo za deklo, je imela intimno znanje z nekim vojakom prostakom . . . ko je služila pri Vaši pokojni gospej soprogi, se je spečala mimogrede z Vašim prijateljem, ritmojstrom pl. Jeklerjem. Sam ritmojster je pravil o tem v salonu gospe Žuljanke vpričo gospodov in dam. Vaša soproga pa Vas je varala znova in sicer z istim pl. Jeklerjem v oni noči, ko ste priredili v svoji vili zabavni večer . . . Da je to istina, potrdi Vam morda hišnica. Sedaj pa zahaja Vaša soproga vsaki dan k slikarju Tužnu. O tem se pre-pričajte sami!

Zdravi!

Neznanec.◀

Ko je bil prečital dr. Pajk to pismo, je planil kakor ris tudi na drugo in čital dokaz — sramotne resnice:

»Moja sreča!

Iskreno Vas zahvalim za pisemce, katero ste mi poslali. Ah, v duhu poklekam pred Vas, poljubljajoč Vaše lepe, male ročice ter Vas rotim: ne pozabite onih blaženih uric, katere sem užil v Vašem osrečevalnem objetju! Jaz jih ne pozabim nikdar — nikdar! Vedno moram misliti na-nje, pa na Vaše divne oči, na Vaše vroče poljube ter proklinjati usodo, ki me je prestavila v to mesto ravno sedaj, ko bi mogel živeti v — nebesih! — Tolažim se le z nadejo, da se mi posreči dobiti kmalu par dni dopusta. Tedaj pa pohitim na krilih ljubezni znova na Vaše prsi, na Vaše ustnice! —

Dotlej pa Vas prisrčno pozdravljam in v duhu vroče poljubljam:

ves Vaš

pl. J.

V Budimpešti . . .

V glavi se mu je zvrtelo . . . omahnil je kakor onesveščen, pa šepetal:

»Varan! — Jaz varan — osramočen — oblačen — izdan od vlačuge, od podle vlačuge!« —

Potem pa je tekel v soprogino sobo ter s silo odprl njeno mizico, kamor je spravljala svoja pisma. In v miznici je našel še dvoje ritmojstrovih pisem in njegovo sliko . . .

In tako je zvedel vse, vse . . .

Na poldne je že šlo, ko je stopal dr. Pajk trdih korakov, ponosno zravnano, a mrtvaško bled proti hiši, v kateri je stanoval slikar Tužen. Končati žaloigro čim preje, to je bil njegov trden, neomajen sklep, pa kaznovati njo in zapeljivca . . .

Tiho, po prstih tipajoč, se je priplazil do slikarjevih vrat. Tam pa je postal in prisluškoval. Težko je dihal . . . srce mu je hotelo počiti razburjenosti. In poslušal je.

Tedaj pa je slišal smeh svoje soproge, smeh, kakršnega je poznala Tončka le v trenutkih koketnega izzivanja, in čul je Tužnovo šepetanje . . .

Tedaj pa se mu je zmračilo v glavi od divje razjarjenosti . . . le en udarec njegove močne roke je bil potreben . . . vrata so se škrtaje odprla na iztežaj . . . Pajk pa je stal pred grešnikoma kakor bog maščevanja.

»Karol!« je viknila Tončka, otrpnivši na naslanjaču. Kakor maček je odskočil Tužen; Pajk pa ga je pograbil za vrat in treščil s tako

močjo ob tla, da se je prevrnilo stojalo s sliko vred ter padlo na onesveščenega slikarja, kateremu se je iz globoke rane na glavi v tem hipu pcedila kri. Pajka se je polotila znova besnost. Razbijal, trgal, metal in uničeval je vse, kar mu je prišlo pod roko ter krel, krel . . .

Tončka pa je bežala. Dospevši na ulico, je skočila v prvi voz, ki je prišel mimo ter hitela domov. In videč ondi svojo razbito miznico, je vedela, da je izgubljeno vse . . . Naglo je zmašila svojo hranilnično knjigo, svoje dragotine, darove svojega soproga v kovčeg in — zbežala . . .

Ko je prišel Pajk domov, sta bila dovilja in Božidarček že sama. In ne zmenivši se za služkinjo, je omahnil odvetnik tik zibelke na tla, skrnil svoj obraz v otročjo odejo ter glasno zaplakal:

»Moj sin! — Moj ubogi sin!« — — — — —

Še tisto noč je zapustila Tončka mesto. Pobrala je vso toaletto, kolikor je je imela v vili, napolnila štiri kovčege z različnimi dragocenostmi ter se odpeljala v Budimpešto . . .

Dr. Strel pa je izdeloval svojemu šefu tožbo: »za ločitev zakona med doktorjem Pajkom in — gospo Tončko, rojeno Vrhnikovo« . . .

(Dalje prihodnjič.)

Pesem.

Ah! zapojte, zaigrajte
Pesmico sladkó
Na zabavo našo
Z vajeno rokó.«

In zapel sem, zaigral sem
Ljubim deklicam,
Moji deklici predragi;
In biló jo sram.

Tak' lepó, tak' hrepeneče
Drobne strune pele so,
Tiho pesem deklice
Razumele so.

»Ej, ej, zdaj pa vemo, vemo,«
So veselo vzklikale,
Druga drugi so poredno
Si z očmi mežikale.

»Ej, ej, zdaj pa vemo, vemo,
Kaj se vedno brani le
V našo družbo samotarka;
Vgánile smo, vgánile!«

Ona pa je tam sedela,
Orosile so solzé
Njena lica zardela,
Meni tolklo je srcé.

Mihael Mihajlov.

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

XIV.

(Dalje.)

Nu, vidiš! — Vedel sem, da primeš takoj za vodico, ko ti pokažem sestrično.«

»Kaj pa hočem! Spametovati se moram vendar enkrat . . . mhe, evo, moja pleša raste vidno . . .«

»Kakor tvoji dolgovi.«

»Da, baš kakor moji dolgovi. Sicer pa tudi baronesa Jakobina ni več mlada.«

»Mlada? — A stara tudi še ni! Osemindvajset ima 'ona . . . ti pa osemintrideset . . . imeniten par!«

»Čul sem, da je veliko živela . . .«

»Toliko kolikor ti . . . ej, očitati si ne bosta mogla ničesar drug drugemu! O, ljubila je veliko, ta Jakobina, prav veliko, zato pa ji bo tudi veliko odpuščeno. Tako pravi vsaj sveto pismo, če se prav spominjam.«

»Imela je baje dolgoletno znanje s poročnikom Jankom pl. Vencem . . .«

»Res je; hudobni jeziki so celo govorili, da . . . Toda pustimo to!«

»Potem je ljubila baje odvetnika Roenackerja . . .«

»Res je! Ker pa je kozav ter vleče svojo levo nogo za seboj, ga je čez pol leta zopet zapustila . . .«

». . . pa flirtovala z vseučiliškim docentom dr. Fangljem . . .«

». . . ki jo je celo opeval ter objavljaj svoje noro zaljubljene prismojenke v leposlovnem listu. Nu, Fangelj ji je bil prevelik filister — baronesa Jakobina pač nima kar nič razuma za teoretično ljubezen

in za platonizem — brila je torej le norce ob njem, ker je ni hotel umeti skoro celi dve leti, zajedno pa je ljubimkala s policijskim nadkomisarjem, baronom Nincsyjem.«

»S policijskim nadkomisarjem tudi? — Vrag, tega niti nisem vedel.«

»Ej, česa še vsega ne veš, prijatelj! — Pa kaj te vse to briga! Pač ni bilo nobenega boljšega, zato je ljubimkala s komisarjem . . .«

»In potem?«

»Potem? — Ej, kaj bi ti pravil dalje! Glavne njene bivše ljubimce sem ti povedal; vsi ostali so nevažni, postranski . . . Pa tudi važnih se ti ni bati več. Pl. Venec je umrl, dr. Roenacker in Nincsy sta že oženjena, in dr. Fangelj je odšel v Gradec.«

»Brr! Ne brigajo me. Gre mi le za tristotisoč . . . za-njo samo se ne bom tepel z nikomer.«

»Bravo! Pametno stališče. Sicer pa si menda tudi glede nje brez skrbi. Suha je kakor trska, bleda kakor voščena sveča, pa menda tudi že jetična. Kdo bi jo še maral!«

»Samó eno leto naj še živi, da se zopet uredim, potem pa —!«

»Ha, ha! Grozno si pameten. Nu pa, kakor sem rekel, sedaj se drži vodice! Rada te vidi in omožiti se želi čim preje. Tudi ona se je naveličala samstva.«

»Mhe, iti mora po sreči vse! Baronica me ima rada, drugih zaprek ne bo! . . . V enem mesecu zvršim vso komedijo!« —

Do tu sta bila prišla v svojem pogovoru pl. Jekler in njegov pobratim, črnolasi nadporočnik pl. Dandiny, napol sedeča, napol ležeča v širokih naslanjačih v ritmojstrovem stanovanju, ko je vstopil poštni listonoša.

»Brzjavka gospodu ritmojstru,« je dejal ter salutiral. Ritmojster pa je prebledel. Neka čudna, plaha slutnja se ga je polastila. Roke so se mu tresle same vznemirjenosti, ko je plačeval listonoši pristojbino.

Ko pa je brzjavko odprl in prečital, je zaklel:

»Vrag jo nesi! — O proketo, proketo! — Sam satan je zmotil to žensko! — In ravno sedaj — ravno sedaj! — O, o! Vse je morda izgubljeno!«

Tekal je po sobi gori in doli, od togote ves zaripljen in od krvi zalit v obraz, ter klel, zmerjal, psoval in obupaval.

»Na, beri sam! — pa svetuj mi, dokler še ni prepozno — dokler še ni te — — te vlačuge!«

Dandiny pa je čital brzjavko:

»Pajk ve vse! Ob 11. uri zvečer se pripeljem v Budimpešto.

Vaša Tončka.«

»Kdo je ta ženska?« je vprašal potem.

»Eh, neumna ženščina, ki je tiščala za menoj, ko sem bil v prejšnji garniziji.«

»In ti si bil tako nepreviden, da si ji še pisaril?«

»Da, trikrat . . . ohraniti sem si jo hotel . . . saj veš! Nu, ona je res divna, krasna, mlada ženska, da malo takih! — Toda kaj hoče tu in od mene?«

»Mož je zvedel vse. Ali ne znaš brati?« — Ločita se menda. Da, da, ločita se; saj pravi: »Vaša Tončka!«

Ritmojster je klel, da se je bliskalo, nadporočnik pa mu je svetoval mirno:

»Zares fatalen slučaj! Nu, rešiti se moraš iz njega čim najbolje! Čuj, kaj ti predlagam! Ona je na potu semkaj, torej ti ne pomaga vse tvoje robantenje in grmenje nič. Sprejmeš jo na kolodvoru, pa odvedeš v hotel »Dunaj«.

»A kaj potem? — Kaj naj storim z njo? Kaj namerava ona? — Pomisli, če zve za njo baronica! — Vrag, kaj naj ji rečem, kako jo nalažem, sicer sem izgubljen!«

»Ti praviš, da je lepa in mlada?« je izpraševal pl. Dandiny.

»Prva krasotica je bila v moji prejšnji garniziji,« je pritrdil pl. Jekler. »Vse je sililo za njo. Odvetnik Pajk, filistrski bogataš in mogotec, je ljubimkal z njo, ko je bila še pri njegovi prvi ženi hišna, ter se je oženil z njo, ne oziraje se na to, da je bila njena mati znana vlačuga in sramotno razvpita pijanka.«

»Katero je lepa hčerka že začela posnemati . . . ha, ha!« je dostavil nadporočnik, lokavo se smejoč.

»Nu, da . . . Žal, da sem pri tem še sam zašel pregloboko v lužo!«

»Nič ne de! Da je le lepa! Neumen bi bil, če si ne bi izkopal še iz te prilike kolikor toliko dobička. Bodi torej miren in ljubezniv, kakor da se ni zgodilo nič! Jaz sem ti pa na uslugo, kadar me boš potreboval. Prepričan sem, da se bova zabavala pri tem oba najbolje. Kadar se popelješ ti z Jakobino proti jugu, izletim jaz z gospo Tončko na sever, potem pa menjava vlogi in smeri, ravnajoč po geslu: »Après nous le déluge!«

»Za vsaki slučaj pa porečeva, da mi je gospa Tončka oddaljena sorodnica, ki pričakuje svojega soproga, kateri je na znanstvenem potovanju po Ogrski. Dobro! Tako napraviva. Precej jutri pa začnem avansirati pri Jakobini, in če bo možno, jo zasnobim še ta teden. To zimo mora biti skončano vse.«

»Tudi z gospo Tončko, katero pa si poslej izgovorim za-se!«

»Naj ti tekne njena ljubezen tako dobro, kakor meni baronesini tisočaki!«

In ločila sta se. —

Ko pa se je pripeljala zvečer gospa Tončka, jo je sprejel ritmojster pl. Jekler v svoji najličnejši uniformi in s svojim najljubeznejšim obrazom. Z razprtimi rokami ji je letel naproti, ko se je pojavila njena plavolasa glavica iz kupeja II. razreda, ter poljubljač ji ozko, fino orokavičeno ročico, je hitel:

»Ah, milostljiva — milostljiva, kolika sreča za-me! — In tako nenadno! Prej bi bil mislil na svojo smrt, nego da vas pozdravim že nocoj v tem mestu! Ah, res — ne bo vam žal — prisegam, da ste zapustila ono gnezdo in one filistre!«

Kavalirsko ji je ponudil desnico, katere se je ona oklenila kakor plašen, vznemirjen in utrujen otrok, pa se v razumljivi zadregi molče smehljala. Njegova ljubeznivost in uslužnost sta ji nepopisno dobro deli. Oh, med dolgotrajno in silno dolgočasno vožnjo se je je lotevala že malodušnost; skrbela jo je temna bodočnost, bala se je, kaj poreče Jekler, ko mu pade tako iznenada v naročje. O, sedaj, ob roki tega postavnega, vitkega, elegantnega moža v krasni, z zlatom bogato obšiti uniformi pa se je čutila zopet tako varno in brez skrbi! Tesno se je naslonila obenj ter vsa blažena poslušala njegove laskave, ljubezni polne besede . . . A v glavi se ji je vrtelo; prerivajoča se, nervozno sem ter tja hiteča, smejač se pisana množica — nebroj lučic, svetilk in lampijonov — vznemirljivo pritrkavanje električnega zvonca — velikanska veža z ogromnimi stebri in brezštevilnimi, dvojnimi, širokimi, umetno se zavijajočimi stopnicami — vpitje postreščkov in fijakarjev . . . vse je vplivalo na-njo tako omamljivo, da ni razumela ničesar ter se zavedala šele tedaj, ko se je premaknila kočija, v katero jo je dvignil ritmojster, jo strastno objel ter poljubil.

»A kaj sedaj?« je vprašala ona, ko sta si sedela nasproti v najfinejši sobi za tujce v hotelu »Dunaj«.

»Kaj sedaj?« je ponovil Jekler. »Oh, vsa stvar je tako jasna, draga moja! Pajk se izvestno loči od vas — in če se ne bi hotel, zahtevajte ločitev vi sama! — Sina Božidara prisodijo njemu — in tako boste povsem svobodna ter sama svoja. Najlepše življenje, najkrasnejša bodočnost se vam nudi. Mlada ste, lepa ste in svoje premoženje imate . . . Kaj li želite več? Ves svet vam je odprt — pojdete, kamor vam bo drago — storite, kar boste sama hoteli . . . O, zavidanja ste vredna!« —

»In vi me ne zapustite nikdar, kaj ne da?«

»Nikdar, nikdar! — Kako morete vprašati kaj takega?! Vse svoje svobodne ure posvetim vam — zabavati vas hočem, vvesti vas v najboljše hiše, ki so mi znane, da pozabite čim preje vso neprijetno minolost ter mi odpustite zle ure, katere sem vam zakrivil.«

»A kaj poreko ljudje? — In vaši tovariši?«

»Predstavim vas povsod kot svojo sorodnico, katere mož potuje po Ogrski . . . Ko bo pa obravnava radi ločitve končana in vse naše reči urejene, se proglasiva za zaročenca, in to ostaneva toliko časa, da se nama umakne Pajk . . .«

Govoril je mirno kakor človek, ki ima jasen načrt v glavi in najpoštenejše namene v srcu. Pravil ji je o svoji ljubezni, o svoji sedanji sreči ter ji slikal najlepšo bodočnost na svoji strani . . .

In prisedel je k njej na otomano, ji ovil desnico okoli kipnega života ter ji šepetal na uho najslajše besede.

Ona pa mu je verjela, rada verjela vse, oklepajoč se ljubezenske strasti do njega liki utapljajoči se nesrečnež, ki izteza prste za vsako gnilo bilko, predno se pogrezne v blato, iz katerega ni rešitve . . .

Na dve čez polnoč je že šlo, ko se je razpravljajl pl. Jekler v svojem samskem stanovanju. Hudoben nasmeh mu je trepetal na tankih ustnicah, ko je mrmral v svoje brke:

»Izborno sem igral svojo ulogo! — Nu, ‚Zeit gewonnen, alles gewonnen‘. To mi bodi geslo!«

In upihnil je luč ter se zadovoljno zleknil v svoji postelji. —

Za Tončko pa se je začelo od tedaj burno življenje. Z Jeklerjem si je poiskala na najlepšem trgu »Srbskega mesta« v lepi hiši sijajno stanovanje, katero je opremila z najdražjim pohišjem. Z nakupovanjem pohištva in opravljanjem stanovanja je imela dela dolga dva meseca. Tedaj pa je bila doba plesnih zabav že na vrhuncu. — Hitela je od plesu do plesu, z maskarade na maskarado, v gledališča, na redute, v koncerte i. t. d. — vedno ob strani pl. Jeklerja ali pa njegovega prijatelja, nadporočnika pl. Dandinyja. Povsod so bile občudovane njene bogate toalete — povsod so drli za njo častilci, laskajoč se njeni krasoti.

Ritmojster jo je predstavljal za sestrično svojim tovarišem, ki so tekmovali med seboj, kako bi bolje zabavali zanimivo lepotico, ki je imela v svoji govorici, v svojem nastopu in kretanju nekaj za nje novega ter zato silno zanimivega. Seznanjali so jo tako tudi s svojimi soprogami in s svojimi prijateljicami. In res je elegantno stanovanje lepe doktorice iz neznane jim slovenske pokrajine postalo v nekaj dneh

mesecih splošno priljubljeno; v njem se je pelo, plesalo, flirtovalo, ljubimkalo, pa igralo.

Med oficirskimi damami so bile nekatere, katerim so bile karte najprijetnejša zabava, in vdajale so se ji s strastjo kakor najrafiniranejši kartači. Igrale so po cele dneve pozno v noč ter često zaigrale tisočake v par urah.

In taka igralska strast se je polotila tudi doktorice Tončke. V dneh, ko ni bilo niti Jeklerja, niti Dandinyja, je presedela uro za uro pri kartah in igrala in igrala . . .

V tem burnem žitju ob zabavi in igranju, v tej strastni družbi razbrzdanih oficirjev in njih dam pa se je privadila tudi popivanja. Poleg igralne mize je stalo vedno vedrce, polno ledu z načetimi buteljki. In kamor koli je prišla, povsod so pokale šampanjke, se penile čaše, se pele in govorile nazdravice — in dame in gospodje so pili in pili . . .

Oj, to je bilo življenje, katerega ni pretrgala niti vest, da je tožba dr. Pajka rešena ugodno: da sta zakonca Pajkova za vselej razločena ‚a mensa tergoque‘ . . .

* * *

Jutro se je že svitalo. Sneg, ki je naletaval vso noč, je prenehal; nebo se je zjasnilo. Ulice so bile prazne, tihe. Le tu in tam se je pojavila kočija, par konj, kočijaž — a vse je naglo, tiho izginilo za kakim oglom, in zopet je bilo mirno, zapuščeno.

In zopet se je pojavila od nekod elegantna dvovprega. Naglo so speli polnokrvni vranci, mendlali visoki sneg, prhali in puhali oblačke sape iz širokih nosnic. Debelušen, nalik krogli zavaljen kočijaž v livreji s cilindrom pa je še tleskal z jezikom ter pritegoval vajete, da so dirjali še nagleje.

Zeblo ga je.

V kočiji pa je slonel lep par: Tončka in pl. Dandiny.

»Gospa, jaz vas ljubim — ljubim — ljubim, ah, nepopisno ljubim!« je govoril strastno nadporočnik ter stiskal njeno golo ročico pod kožuhovino. »Oh, uslišite me, rotim vas — evo, na kolenih vas prosim: usmilite se me!«

Počenil je pred-njo ter ji ovil okoli pasu obe roki.

»Ne, ne smem — ne smem — kako — kako ste ču-čudni — g-gospod . . . ha, ha, ha!« je jecljala ona, topo se smejoč. Nedostojno je slonela; lasje so ji bili zmršeni, vrat razgaljen, vsa dragocena toaleta zmečkana in povaljana.

»Ne smete, gospa? — Kdo vam brani? Niste-li svobodna? — Ah, samo en poljub — samo en poljub, gospa, sedaj-le!« je prosil častnik svojo pot ter jo pritiskal na-se, da je ječala.

Ona pa mu ni odgovorila. Stekleno so zrle njene oči, zoprna rdečica je zalila njeno lice, in z robcem si je brisala vsaki hip slinasta usta, pa nerazločno momljala.

Nadporočnik je silil dalje vanjo. In s težavo je zopet zajecala:

»Kaj poreče Jekler? — Obljubila sem mu zvestobo!«

Sama ni vedela, kaj blebeče; v glavi se ji je vrtelo. Zato se ga ni branila, nego mu položila še sama roko okoli vratu.

Tedaj pa se je zakrohotal pl. Dandiny.

»Pl. Jekler? — Oh, gospa, ta je sedaj že daleč, daleč — morda že v Benetkah — morda v Neaplju; saj je odpotoval že pred štiriimi dnevi, z njim pa njegova nevesta baronesa Jakobina.«

Široko je odprla svoje tope oči, potegnila roke z njegovega vratu, pa vprašala strmeč:

»Nevesta? — V Benetke?«

»Da, gospa; oženil se je — skrivaj, boječ se vaše osvete in b:žal. Nazaj ga ne bo več!«

In zaihtela je zapuščena reva, pa začela — vinjena — obupana — glasno jokati in jokati . . .

No, gospa Tončka se je skoro potolažila; saj je bil Dandiny tudi plemenit, takisto oficir in pa mlajši, čvršči, nego-li pl. Jekler, njegov iskreni prijatelj. Po njegovem ljubeznivem prigovarjanju je skoro pozabila nezvestobo pl. Jeklerja . . .

V drami življenja gospe Tončke pa se je začelo že IV. dejanje . . .

XV.

V gostilnici »Pri labodu« v trgu T. je vladal nepopisen vrišč in krič. Vsi prostori so bili zopet polni do poslednjega kotička — povsod pa je odmevalo smejanje, vzklikanje, kričanje, glasno govorjenje, trkanje kupic in bučno vikanje:

»Živio, dr. Pajk! — Živio, naš poslanec!«

Za okroglo mizo konec dvorane je sedel ravnokar izvoljeni poslanec, poleg njega prijatelj dr. Strel, notar, zdravnik, sodni svetnik Grdinič, urednik »Narodnega prijatelja« in mogočni dekan Gorjanec iz trga Š.

Vse mize na okoli so bile zasedene od župnikov in kapelanov. Zadnji konec dvorane pa je bil poln kmetov.

»Zmaga, zmaga!« je kričal urednik s polno čašo vina v desnici. »Post nubila Phoebus — za dežjem solnce — za ponižanjem zmaga! Naša ideja — naš program — naš vodja, velerodni gospod doktor Karol Pajk! Slava mu, slava, slava!«

In po dvorani je znova završelo; vse je tiščalo k Pajku pa klicalo:

»Živio! Slava!«

Zabuhla Pajkova lica so bila zabrekla od krvi, rdeče obrobljene oči so mu žarele v čudnem ognju, jezik pa se mu je zapletal, ko je izpregovoril:

»Hvala vam! — Živeli! — živeli!«

In trkal je z ljudmi, ki so silili k njemu, oprijemal se z levico za stolovo naslonilo, pa omahoval na desno in levo, zadovoljno, a bedasto se režeč.

Jedva je stal na nogah, zakaj danes je bil popil že neizmerno množino vina. Ves dan so trajale volitve; vozaril se je iz kraja v kraj in šele proti večeru je bil došel v T., kjer se je izvršila bitka med njim in starim poslancem Tirbičem. Trd boj se je bil; jedva deset glasov večine je pridobil z najhujšo agitacijo in najsilnejšim pritiskom vlade — toda, zmagal je vendarle ter dosegel tudi oni smoter, za katerega je v življenju največ trpel in največ žrtvoval: državno-zborski mandat . . .

Kakor blisk izpod jasnega neba je bila udarila med volilce vest, da je razpustilo ministrstvo državno zbornico ter razpisalo takoj nove volitve.

In nova stranka je nastopila prvič z vso silo v okraju T., da se poteza za poslanski stol kmetiških občin, katerega je imel Tirbič.

Kakor pred dobrim letom se je začela znova burna, terorizujoča agitacija. Pajkovi pristaši so tekali in se vozarili iz vasi do vasi, od kmeta do kmeta, »Narodni prijatelj« in »Katol. narodnjak« sta hujskala proti Tirbiču, dokazovala popoln fiasko »radikalne« slovenske politike, slepila volilce z najvabljujejšimi obljubami na gospodarskem polju, deklamavala o propadu vere in nravnosti ter poudarjala nujnost, da se skoro postavi vse šolstvo na strogo versko podlago. Po tem načinu je bilo pridobljeno za dr. Pajka še zadnje omahujoče duhovništvo, z njim pa seveda tudi zbegano kmetovstvo . . . In znova se je obnesel silni moralni in finančni pritisk na narod, ki ni bil zadostno probujen —: dr. Karol Pajk je s pomočjo svojih najnovejših zaveznikov zmagal, a resnični prijatelj celega slovenstva in slovanstva, Tirbič, pa je propadel z nezatno manjšino glasov. Nedslednost, častihlepnost, terorizem je triumfoval nad — značajnostjo . . .

V isti dvorani, kjer je pred nedavnim časom slavil sedaj premagani poslanski kandidat najponosnejše, pa tudi najpoštenejše slavje — v dvorani, v kateri je še jedva pred letom dni odmevalo gromovito ploskanje in viharno vzklikanje na čast Tirbiču: ravno ondi so se košatili danes dr. Pajk in njegovi agitatorji . . .

V gostilniški veži so bili nastavljeni štirje veliki sodi piva. Nebroj natarkarjev in točajk je tekalo semtertja in donašalo pivcem pijače, katero je bil vso plačal zmagoviti Pajk. Pri nekaterih mizah so začeli že popevati, drugod so se krohotali in prepirali; ondi na klopeh poleg vrat pa je ležalo troje pivcev nezavestnih . . . Dim tobakov, smrad po mokrih, prepotenih oblekah, duh po razlitem vinu in pivu je polnil vse sobe.

Krik in vik pa je nastajal vedno glasnejši, burnejši, surovejši.

»Vse za vero — dom — cesarja,« je piskal patetično mlad, jetičen kaplan.

»Živela katoliško narodna ideja!« mu je sekundiral sodrug, debeluh. In pila sta . . . Namah pa se ju je polastila sveta ginjenost; objela sta se, se glasno poljubila pa zaplakala kakor mlada dečka.

»Izpolnilo se je, kar sem prorokoval lani baš v tej-le sobi, gospoda moja!« je kričal zanosno mlad koncipijent iz Pajkove pisarnice. »Po zaslugi velečastitih duhovnikov je spoznal narod, kako zaslepljen je bil, ko ni videl poklicanega svojega zastopnika, temveč volil ne-boklateža, fantasta, kramarja, ki ni dosegel ničesar. Po zaslugi velečastitih duhovnikov, ki so narod poučevali povsod, na polju, v cerkvi, raz leco, v izpovednici — povsod in vedno, ter mu strgali raz oči debele luskinе, ki so mu branile, da ni videl, kaj je belo in kaj črno . . . po zaslugi duhovnikov, kateri so se organizirali po duhoviti inicijativi gospoda doktorja Pajka, in pod navdušenim, neumornim vodstvom gospoda dekana se je zvršil v tako kratkem času velikanski preobrat; pridobili smo si za politično prosveto slovenskega naroda nevenljivih zaslug. Pokazali pa smo ob enem tudi svojim tovarišem v drugih okrajih, kaj zmore sloga, kaj doseže koncentrovana agitacija. Naj bi jih posnemali duhovniki povsod, potem dobode Slovenija iz vseh krajev zastopnike, ki se bodo odlikovali z isto duhovitostjo, politično zrelostjo in družabno uglednostjo, s katero se ponaša naš gospod poslanec! — Zato pa dovolite, gospoda moja, da napijem v prvi vrsti prezaslužnim političnim agitatorjem, potem pa vzoru značajnosti, domoljubja, poštenja in ljudoljubnosti — vzoru pravnika, ponosu našega okraja in diki slovenskega razumništva — ter zakličem: Živela naša častita duhovščina! Živel naš državni poslanec, gospod doktor Pajk!«

In zaorili so novi živio-klici; ponovilo se je trkanje kupic, pobijale so se steklenice in preobračali se stoli. Od nekod pa je zadnelo iz hripavih grl nekaj izkaženih akordov zdravice: »Kol'kor kapljic, tol'ko let . . .«

Dr. Pajk pa ni mogel piti več. Z izbuljenimi očmi je strmel v kričeče prijatelje, ki so vlivali vase kupo za kupo, ter cmakal s slinastimi ustnicami; glava mu je postala težka — razmršena se mu je nagnila na prsi. Roke, katere je imel sklenjene na napetem trebuhu, so mu omahnile ter mu kakor mrtve visele ob stolu. Težko je sopesl. In — zaspal je.

Volilci pa so pili in pili, kričali in govorili zdravice uredniku »Narodnega prijatelja« in »Katoliškega narodnjaka«, velezaslužnemu dekanu Gorjancu, desni roki doktorja Pajka: gospodu doktorju Strelu in končno še — nad vse ljubljeni domovini slovenski . . .

Proti jutru je že šlo, ko so bili sodi do dna izpraznjeni.

Tedaj pa so zapeli še zadnjič navdušeno, jokaje, objemaje in poljubljuje se, s počenimi glasovi: »Hej, Slovenci, naša reč slovenska živo klije«, potem pa so se razšli . . .

Doktor Strel in urednik sta dvignila utrujenega Pajka ter ga pod pazduho držeča skoro nesla v čakajočo kočijo. Pajk se ni zavedel vso dolgo pot do mesta. Dasi sta bila tudi sama vinjena, vendar sta ga nesla tudi še po stopnicah celo v spalnico, ga napol razpravila ter ga položila še vedno nezavestnega na posteljo.

Težko so se dvigale Pajku široke prsi . . . obraz in vrat sta bila zalita od krvi; bolešno je hropel in ječal, in na vse klice Strelove se ni odzval niti z besedico.

»Vrag, pijan je! — Naj se prespi! — Ha, ko se zave, se bo čutil toliko bolj kot slavno izvoljeni poslanec! — Pojdiva!« je dejal urednik, in odšla sta . . .

Poldne je zvonilo v stolpu sv. Pankracija, ko je šla stara kuharica Marijana tretjič trkat na duri gospodove spalnice. In niti tedaj se ni oglasil.

Marijana pa je šla poslej v sobo, stopila k vznak ležečemu odvetniku, pa je kar odrevenela . . .

Lice doktorja Pajka je bilo bolešno izpačeno in smrtno blede, oči pa so bile napol odprte, steklene — mrtve.

In viknila je Marijana, da se je razleglo po vsej hiši:

»Mrtev je — mrtev!«

(Konec prihodnjič.)

V krvi.

Spisal Fran Govekar.

XV.

(Konec.)

Polnoč je bilo že davno odbilo, ko je vstopil doktorand Vid Golob v kavarno na dunajski Alzerici, da izpije še čašico črne kave, predno pojde spat. Vračal se je iz večje družbe veseljaških prijateljev. Glava mu je bila težka, truden je bil radi živahnih, silnih debat; hotel se je zato še nekoliko umiriti.

Bučna godba ga je sprejela. Ženska kapela, pomnožena s tremi moškimi godci, je svirala s pretirano markantnostjo neko surovo populično popevko; mnogobrojno občinstvo, moško in žensko, pa je hrupno, kričeč, z rokami tleskaje, z glavami kimaje in zmajujoč, pa z nogami pritrkujoč odpevalo refren. Obširna, visoka, nekdanj okusno bela in zlata, sedaj pa zamazana, zakajena, obdrgnjena dvorana je bila prenapolnjena.

Ondi pred prebogato odičeno in okrašeno blagajnico si je priboril Vid stol za okroglo mizico. Marker, ki ga je z židovsko nesramnostjo vprašal, česa želi, mu je prinesel z zaničljivim usmevom na tenkih, bledih ustnicah naročenega 'črnca'. Ob tem času in v taki kavarni piti kavo! Po pravici je bil Vid zategadelj vreden zaničevanja. Da bi si bil naročil vsaj čašico konjaka ali šartreza, ali steklenico 'pilsa', če že ne premore njegova novčarka toliko, da si privošči steklenico 'pristnega' šampanjca! A on pije kavo. Brr . . .!

In z nova se je zaničljivo spačil marker, pomežiknil značilno bližnji ženski, ki se je takisto namrdnila, ter obrnil Vidu hrbet.

No, Vid se za vse to ni brigal. Izpivši z velikim užitkom vonjivi 'črnc', si je prižgal cigareto, obrisal svoj nosnik ter se ozrl po gostih.

Po dvorani je vršelo, šumelo, šuštelo kakor v panju pred rojem. Vse mizice so bile okupirane, vsak stolec zaseden, vse zofe in fotelji ondi ob stenah polni — ženskih in moških. In vsi so bili židane volje. Smeh, krohot, kratko, pikantno napevanje, pokanje šampanjk, žvenket čaš . . . vse to se je mešalo z dušečim dimom finih cigar in cigaret, z opojnim vonjem vsiljivega pačulija, mošusa in — 'poudre de riza'.

Mimo Vida so švigali v umazanih frakih markerji, se prerivali smejoči gostje, postajali pred kasirko, bledečno, bujnopršno plavolasko ribjih, topih, steklenih oči v načičkani toaleti, se šalili z njo, a ona je z najnedolžnejšim obrazom njih podlim dovtipom odgovarjala z enakimi; iz druge sobe zopet so odmevali udarci biljardnih krogel in kejev. S počasnimi, lenimi koraki pa so spele mimo njega tudi dame, navadne obiskovalke te kavarne — se mu ozirale v oči, se mu bedasto nasmihale, nagibale gole vratove koketno na stran, se ga kakor nehote dotikale s svojimi rokami, se zadevale ob njega z vznesenimi boki, pa, tiho popevaje, odhajale k drugim mizicam ter se polagoma zopet vračale . . .

In mimo je pristopical trdih, togih korakov slok gospod, starec v salonski suknji, držeč cilinder v levici, v tresoči desnici pa palico, na katero se je opiral. Glava mu je bila do malega plešasta; le na vsaki strani senc je bil videti še čopič redkih belih las. Bledi, suhi, kakor v sodi izprani obraz je črtalo nešteto gub in gubic; usta so bila brez zob, brada koničasta, naprej pomaknjena, na upadlih licih pa je sršelo nekaj skrbno gojenih dlak, umetno združenih v zanikarne, bolehnne kotelete. Sloki starec se je držal zgrbljeno in stopal, kakor da mu je vsaki korak muka.

In ko bi trenil, so planile z zof k starcu tri kričavo oblečene dame z globokimi izrezki pod vratom, ga objemale s prisiljeno ljubeznivostjo, mu jemale iz rok cilinder in palico ter ga posadile v sredo med-se, vikaje: »Ah, baronček, kako smo vesele, da si zopet zdrav! Bale smo se že za-te. Moj Bog, tako dolgčas nam je bilo po tebi. No, danes pa pojdemo zopet, kaj ne! In s seboj vzamemo šest buteljk, pa ostrig, peciva in kaviara . . . uh, proslaviti moramo tvoje okrevanje pošteno!«

In pritiskale so se k starcu, ki jim je s tresočo roko božal narbarvana lica in gladil sesvedrane laske. Židovski marker je postavil že v tistem hipu tik mize čebriček, poln ledu, z dvema šampanjkama.

Ko pa je počila prva buteljka, je zadonela po dvorani »Radeckega koračnica«. In starec je onemel in nič več ni božal in gladil svojih prijateljic, dokler ni kapela skončala. Potem pa je tlesknil s svojimi suhimi rokami, njegove Gracije so zaploskale, in baronček je zapiskal s svojim jetičnim glasom:

»Marker, deset ‚pilsov‘ za kapelo!«

In kapela je zaigrala buren ‚da capo‘, nato pa se lotila z navdušenjem baronovega darila . . .

Čim dalje več gostov je prihajalo v kavarno. Hrupno so zasedali še poslednje prostore ondi tik vrat, kjer se je dolgočasil nadzorujoči redar, se krohotali, kričali nad markerji, se bučno šalili z damami, ki so skakale okoli njih, da jim plačajo za pijačo. V dvorani je postalo zadušljivo, soparno; dim je polegal že prav nad glavami, šum in krik pa je postajal čim dalje glasnejši in brezobzirnejši. Tu in tam se je oglasil hripav napev opitega gosta, gori blizu biljardov sta se pričela dva gosta psovati in ruvati, da ju je moral redar odstraniti, in kapela se je bila že skrčila na tri ženske in dva moška; drugi so se bili pomešali med občinstvo ter so popivali. Kamor koli se je ozrl Vid, povsod je videl razbrzdanost, povsod parčke, popivajoče, živahno se razgovarjajoče, ljubimkajoče. Zdelo se mu je, da je zrak prenasičen same pohotnosti.

In skoro odurno odpodivši vsiljivo se mu laskajočo osamljenko, je poklical markerja, da plača. Tedaj pa so se z nova odprla vrata, in vstopili sta, roko v roki, dve visokorasli, elegantno oblečeni dami. Kakor kraljici sta stopali ponosno, počasi mimo miz poleg vhoda, nič se meneč za premnoga vabila, naj prideta, naj pijeta, in jedva vidno sta nagnili včasih glavici na pozdrave, ki so jima doneli naproti od vseh strani. Pozdravljali in napijali pa so jima le moški; ženske so jima obračale hrbet, ali pa ju merile sovražno od nog do glave.

»Očividna napetost radi zmagovite konkurence,« si je mislil Vid. »Najelegantnejši, najprikupnejši in najponosnejši sta . . . ‚hinc illae lacrimae‘ pri drugih« . . .

In segel je po svojem klobuku in svoji palici. Ko pa je dospel, prerivaje se skozi silno gostobesedno množico, mimo došlih dveh dam, jima je pogledal v obraz, katerih dotlej ni bil razločil radi svoje kratkovidnosti, ter — osupel. Ena izmed dam se je ozrla v istem hipu v Vida, se stresla, kakor bi jo bil kdo ošinil na golo z bičem, pobledela, pa zopet živo zardela, da je bila podobna maku o binkoštih.

Mučna zadrega obeh pa je trajala le dva, tri hipe, potem pa sta se približala drug drugemu ter si nemo podala desnici. Krepko

sta si ju stisnila. Ko pa sta si z nova pogledala v oči, se je obema zdelo, da so — rosne.

»Gospa, izvolite-li v to-le sobico?« je vprašal nato hladno Vid.

»Da, da, tja pojdemo . . . tam bomo sami,« je odgovorila takisto razburjeno ona ter potegnila družico s seboj.

Marker je bil že odklenil vratca separirane sobice, na katera je bil pokazal Vid, in vstopili so v ozek prostor z enim oknom, okroglo mizo, dvema stoloma in zofo.

Sedli so. Med tem, ko je odhitel marker, ne da bi čakal naročila, se je obrnila dama, ki je bila Vidu znana, k svoji spremljevalki ter dejala:

»Dovoli . . . predstavim te svojemu — prijatelju, doktorju Vidu Golobu,« in nagnivši levico proti njej, je dostavila: »Moja edina prijateljica, Alenka Grumova.«

Podala sta si roki. Tedaj pa je privihral v sobico marker s čebričkom ledu, v katerem je tičala buteljka, in s ploščkom, na katerem so stali trije kelihi iz finega stekla. Odmašivši buteljko, da je počilo, kakor da se je sprožil samokres, je nalil marker z veliko spretnostjo kelihe, zakopal buteljko z nova med led, se afektirano poklonil do tal ter z mefistofelskim nasmehom brzo odšel.

»Na vajino zdravje, gospa!« je dejal nato Vid, trčil z vsako, in — pili so.

»Vesela sem, da sem se sešla z vami, gospod doktor,« je izpregovorila potem Vidova znanka. »Ali zahajate često?«

»Ne, milostljiva, zašel sem slučajno semkaj, ker stanujem v hiši vis-à-vis.«

Ona je povescila glavo. Zopet je nastala mučna tišina.

Ohrabrivši se, pa je dejala čez nekaj hipov zopet, a skoro jecljaje:

»Gospod Golob, vi veste . . . znano vam je, da . . . prosim vas, ne kličite me več ,gospa'!«

»A kako naj vam rečem?«

»Gospodična Tončka,« je odgovorila ona jedva slišno. Naglo prijemša svojo kupico, pa je z nova trčila z njim ter vzkliknila:

»Živel najin rojak!«

In Alenka je dostavila:

»Živel, na zdravje, gospod doktor!«

In obe sta izpili čašo do dna. Vid jima je natočil z nova, potem pa ju vprašal, ne vede, kaj bi govoril:

»Ali sta že dolgo na Dunaju?«

»Tretje leto,« je odgovorila Tončka.

»In vi, gospod doktor?« je vpraševala Alenka, a videlo se je, da brez zanimanja.

»Peto leto.«

»Čudno, da se doslej še nismo srečali.«

»Res — čudno.«

»A odslej se moramo sniti večkrat . . . tukaj-le . . . — ne, obiščite naju na domu, gospod doktor!«

»Kdaj? Kje?«

»Kadar hočete!« — In evo naslov!«

Tončka je segla v žep ter položila pred Vida majhno, ozko vizitnico.

»Hvala!« je dejal Golob. »Obiščem vaju pri prvi priliki.«

In ne vede, kako bi prikriil svojo veliko zadrego in — osuplost, je prijel zopet za čašo ter dostavil:

»Zares — jako me veseli — iznenadili sta me — sedaj se moramo sniti prav pogosto — rojaki smo — obnavljali bodemo spomine. — O, o, Bog vaju živi!«

In pili so. Tončka in Alenka sta z nova izpraznili keliha, Vid jima je zopet natočil, pa poklical z električnim zvoncem markerja, da jim prinese še eno buteljko.

Tončka in Alenka sta bili sedeli dotlej na zofi. Ko pa je izginil marker iz sobice, sta legli vsaka na en konec zofe, podložili roko pod glavo ter si zapalili cigareto. Vid, ki ju je posnemal, se je naslonil komodno v svojem stolu ter si takisto zapalil cigareto.

»In gospod Berčič?« je vprašala potem Tončka, malomarno zroč v oblake dima nad svojo glavo.

»Baje da živi prav srečno s svojo gospo Hildo,« je odgovoril Vid. »Sedaj imata že štiri potomce.«

»Štiri? Ni mogoče?«

»Gospa Hilda je povila namreč lani dvojčka,« je razlagal Golob. »Nu, stari Berčič je umrl pred tremi meseci; zato ima sedaj gospod Rihard poleg svoje velike sreče tudi velike skrbi s tvornico, katero vodi povsem sam.«

»In gospa sodnica?«

»Gospa sodnica je postala najpobožnejša dama, odkar je povila tako nenadejano hčerko, in odkar se je vrnil njen sprog takisto nenadejano, kolikor toliko okrepčan, iz Opatije.«

»Kaj? — torej bolehavi sodnik navzlic vsem željam svoje melanholične soproge vendar še noče umreti! Ha, ha, ha!«

In Tončka se je smejala, da so ji stopile solze v oči, ter je v eno mer ponavljala: »O, usoda, usoda!«

Ko pa se je umirila, je vprašala, še vedno se smejoč:

»Boga mi — kaj pa je začel dr. Čeh? — kaj počne preljubezniva gospa svetovalka? Sta se li vzela morda ta dva? Filozofujoči svetovalec je bil že pred petimi leti ves trhel in medel!«

»Hm, dr. Čeh je svojo kožo povsem zdravo odnesel na Štirnško ter se ondi lani oženil z bogato kmetico . . . Gospod svetovalec je istinito umrl že pred dvema letoma, njegova lepa ženka pa se omoži menda še ta predpust s slikarjem Tužnim. Vse je že v najboljšem tiru.«

»Neverjetno! Čudovito! Same novice!«

»Zares, same neverjetne iznenadbe — kakor v romanih,« je priteknila Alenka ter pila, žejna kakor kapelj na pesku.

»O življenju je pač najbolj upravičen rek tistega modrijana, ki je menil, da se ne smemo ničemur čuditi, zakaj vse je možno,« je filozofoval Golob, nalivaje v čaše penečega šampanjca. »Fanatični dr. Strel je popustil vso politiko, nimfomanska gospica Helena pa se je odrekla vsej ljubezni ter zahaja sedaj že tretje leto vsaki teden po dvakrat k izpovednici črnolasega, baje silno strogega patra Adolfa.«

»Tistega lepega Italijana? — V cerkvi sv. Pavla?« sta vprašali Tončka in Alenka hkratu ter se jeli porogljivo smejati in krohotati z nova, dokler nista onemogli. Potem pa sta zopet pili . . .

Vsi trije so postali izredno dobre volje. Dovtip je švigal za dovtipom, vse so preresetali, vsemu se rogali, pa pili in pili. Vedli so se drug do drugega kakor stari, najboljši prijatelji ter se naposled brez pomislekov dotikali tudi največjih intimnosti.

Vino je bilo začelo vplivati. Lepe plave oči Tončkine so se svetlikale kakor brušeni dragulji, črne oči Alenkine pa so žarele, kakor bi gorelo za njimi. Obe sta postali glasni in živahni, da smeha ni bilo ni konca, ni kraja.

In Vid ju je opazoval natančneje.

Nekdanja doktorica Pajkovka je bila še vedno krasna in zapejljiva žena. Njeni plavolasi kodri so bili še vedno prav tako bujni, kakor v dneh najvišje uglednosti, njen obrazek je bil še vedno tako svež, tako čist in gladek, tako zdrav in rožast, kakor tedaj, ko se je peljala s Pajkom k poroki. A njen život je bil postal polnejši, bolj zalit in neokreten. Oblečena je bila v črno, tesno se prilegajočo toaleta iz svile, a divno oblikovane roke je imela do lehti gole; od lehti do ramen pa sta jih le navidezno zakrivala črna čipkasta rokava.

Izpod krila so se ji videli robovi najfinejših batistnih podvlak in dvoje drobnih nožic v atlasnih cipelicah. Komodno se je bila iztegnila po zofi ter si z lepo razgaljeno desnico podpirala svojo nekoliko razkuštrano glavico; v eno mer se je smehljala s svojimi ljubkimi, kakor gozdne potočnice modrimi očmi ter odpirala tako vabljivo mala, rubinasta, jagodasta, bujna ustca z drobnimi, ravnimi, nalik slonokosti belimi zobki . . . V tem položaju in poigravajoč se z dehtečo cigareto v levici, se je zdela Golobu krasen model k sliki: ‚Lepota greha‘.

In Alenka? Tudi ona je bila še vedno lepa, še vedno taka, da, še bolj dražestna, nego tačas, ko je hodila še v tobačno tvornico. Njene velike, kakor noč črne oči, njena temna, skoraj bronasta polt, njena zgornja ustnica z jedva vidnimi, črnimi brčicami, njen krasni vrat, njeno oprsje . . . vse, vse to je bilo prav tako, kakršno je bilo tedaj, ko je postala ljubica doktorja Strela. A tudi njeno nekdanj vitko telo je postalo prebujno, okorno.

Obema se je videlo, da živita v lenem razkošju brez skrbi in dela.

In smejali, šalili in pogovarjali so se, pri tem pa pili. —

Šlo je že na tri, ko je potrkal nekdo na duri sobice, v kateri so sedeli. Med durmi se je pojavila polizana glava markerja, ki je skrivnostno pomignil Alenki.

›Ali je prišel, Dagobert?‹ je vprašala ta leno, ne da bi se genila.

›Da, gospodična! Vinjen je in kakor po navadi siten.‹

›Ali ima voz?‹

›Da, landaver.‹

›Dobro, reci mu, da pridem kmalu,‹ je dejala Alenka ter nevoljna vstala. ›Moj Bog, ta tepec! Sedaj pride — pijan — na jutro. Ah!‹

Stopila je pred zrcalo, ki je viselo prav nasproti zofi na steni, ter si popravljala svoje vranječrne lase in toaleto.

›Do svidenja, gospod doktor!‹ je dejala potem, ko je izpila še svojo čašo. Nadejam se, da se vidimo kmalu zopet ter bodemo tako dobre volje!‹

Podala mu je roko, natikujoč si med tem svilene, rumenkaste rokavice, pokimala Tončki ter počasi zapustila sobico.

Tedaj pa je dvignila Tončka svojo glavo in, prav blizu k Vidu se nagnivši, je z nova hlastno vprašala:

›In moj Božidarček? Ali ga kdaj vidite?‹

›O da, večkrat. Zdrav in čvrst dečko je. — Dr. Strel in Strelovka prav zelo skrbita zanj.‹

»Ah, koliko sem se trudila, da bi ga po smrti Pajkovi dobila k sebi! Zaman je bil ves trud! Sicer pa — da, kaj bi tajila! — boljše je zanj, da je pri Strelovski!«

Golob se je ognil tej opazki, ne hoteč žaliti ljubeče matere, pa je naglo dostavil:

»Še poslednji dan, predno sem odšel s počitnic zopet na Dunaj, sem srečal Božidarčka z njegovo bono. Skakal in vriskal je, pa lovil golobe, ki so se izpreletavali po ulici. Ustavil sem ju, pa vprašal Božidara, kam gresta. »Na igrišče,« je odgovoril. In ko sva se poslovila, mi je sam ponudil malo, belo, polno ročico, pa dejal: »Pa, pa, doktor!« — Zares lep in pameten dečko je Božidarček. Veste, da . . .«

Dalje ni mogel. Tončka je omahnila z obrazom na blazino ter začela bridko plakati. Ves život se ji je stresal od ihtenja.

Golob je ni znal tolažiti. Vznemirjen je vstal ter začel hoditi po sobici gori in doli . . . Godba je bila že utihnila, a kriki pijanih gostov, krohot in surovi smehi so se čuli celo v sobico.

Kar se je spomnil, kdaj je videl to nesrečno, obupno žensko poslednjič.

Bilo je to tedaj, ko so slavili v elegantni vili pokojnika Pajka krščenje sinčka Božidara. Kako ugledna je bila takrat gospa Tončka, kako češčena od najvišjih honoracijorjev domačega mesta, odlikovana od najveljavnejših gospej — krasna, cvetoča, presrečna doktorica Pajkovka! — Ah, Bog! Kake ure so bile na tistem intimnem domačem plesu! — Koliko je bil preplesal tisto noč z gospo Tončko — ah, kako divno se je zabaval prav tisto noč s svojo izvoljenko! — In prav tisti lepi večer je bilo, ko se nista mogla on in Minka več premagati, ko je ljubezensko hrepenenje premagalo vso njiju plahoto, ko sta si — pred vrati, na ulici! — omahnila v objem ter se poljubljala in poljubljala!

Ah, da, tedaj! — A sedaj! — Koliko izpremembe! Koliko razlike! — Prva dama domačega mesta, najodličnejša, najlepša, najbogatejša gospa, s katero kramljati se je smatralo za odlikovanje, ista dama plaka po nekaterih letih — po noči v kavarni! —

In njegovo dekle! Njegova izvoljenka, nedolžna, sentimentalna idealistka . . . ah, Bog! tudi pri njej se je bilo izpremenilo mnogo, mnogo radi — njega, Vida, radi njiju ljubezni! —

In on! Kako se je bil izpremenil on sam! —

»Gospod doktor,« se je oglasila Tončka po dolgem času, brišoč si solze iz zardelih oči, »navzlic vsemu ostala sem vendarle ljubeča mati. Da bi vam mogla povedati, koliko sem že plakala, koliko strašnih

noči sem že prebila radi svojega otroka — ah! In vedno moram misliti nanj! Zakaj ne sme biti moj! Ah, kako bi skrbela zanj, kako bi ga ljubila, negovala! Odgojiti bi ga hotela v blagega, plemenitega mladeniča, z njim bi popravila, kar sem zagrešila sama. Da, da, če bi mi bili izročili sina, izvestno sama ne bi bila zašla tako daleč, nego sem brez njega — zapuščena, osamljena obupanka! — Ne, vrnila bi se bila sredi poti — še vse bi bila poravnala, vse izbrisala! — Ali mislite, da ne? Ali se vam zdi nemogoče, da bi postala jaz, hči vlačuge, ah, da, vlačuge, sama dobra mati? — Jaz mislim, da bi bila postala! Mati, ne še sama — vlačuga, vlačuga!«

In z nova je omahnila ter plakala in plakala.

In tudi Golob je plakal tiho, skrivaj, a bridko, bridko . . .

»Ne morete si misliti,« je začela zopet Tončka, »koliko sem pretrpela v poslednjih letih! Moja strast, prirojena strast, poltnost, ta edina dediščina moje nesrečne matere, mi je naklonila vse kazni, kar jih more zadeti človeško bitje. Največje sramote, najhujše prevare, najgrše ponižanje, obup, krvave solze in končno lakoto — lakoto! Gospod doktor, da bi vam mogla povedati vse — vse! — Toda čemu! Sedaj me vidite tu, od koder za-me ni rešitve. To je predzadnje dejanje v drami mojega življenja — zadnje se zvrši — v kaki bolnišnici. — Pa bodi, kakor je menda moralo priti! — Vidite, vdana sem v svojo usodo, resignirana sem; ničesar več ne upam, nič me več ne veseli, ničesar se več ne bojim . . . živim, da živim — kakor žival, od danes do jutri. — Bila sem spoštovana dama. A čujte, povem vam, srečna se nisem čutila. Tedanje moje življenje se mi je zdelo že takrat samo zagrešena epizoda, uloga, ki ni za-me. Že tedaj sem se bala, da nisem ustvarjena za soprogo in mater. Že s početka sem se morala boriti s svojo nemirno krvjo, hlepečo, hrepenečo vedno le po izpremambi . . . sedaj pa se povsem jasno zavedam, da je bila vsega kriva moja mati . . . Kar ona, to jaz! Tako je moralo priti slej ali prej . . .«

Kmalu potem sta stopala roko v roki po dunajski Alzerici Vid in Tončka. Polna luna je sijala raz vedro nebo na osamele ulice, ktere so stražili sami orjaki — palače in velikanske hiše. Le iz vodnjaka, na katerem stoji ženski kip z gosko, je šumljal droben curek vode.

In že sta bila blizu doma, ko je vprašala nenadoma Tončka:

»In vaša gospica nevesta? — kako živi?«

»Sedaj zopet dobro.«

»Zakaj li sedaj? — Je-li bila bolna?«

»Umrta bi mi bila skoro,« je odgovoril Vid, pa dostavil: »Nu, Bogu bodi večna hvala, da sta mi ostala oba živa: ona in najin sinek Franek!« —

»Vaš sin? vajin sin?!«

»Nu, da, povila mi ga je pred pol letom, pa obolela. Sedaj sta zdrava, čvrsta in vesela oba. — Pa vi se čudite temu, gospa? Vi — ki poznate vso grozno silo ljubezni?!«

»Ne, gospod Vid, ne čudim se,« je dejala ona, pa mu stisnila roko k sebi. »Želim vam le vso srečo z njima, katera ljubite.«

»Da, da, ljubim, nepopisno, neizrečeno, ljubim!« je vzkliknil Vid. »In ljubiti ju hočem do poslednjega svojega diha, pa njima žrtvovati vsaki hipec svojega žitja.«

»Vi ste blag, Ah, le ljubite ju, saj sta ljubezni prav sedaj še posebno potrebna.«

»Res je. Hudobni jeziki, intrigantni spletkarji bi mi bili dekile skoro umorili. O, saj poznate nizkotne nazore tistih patentiranih in privilegiranih moralistov, ki bi najrajši križali, ki bi najrajši na sramotilni kamen postavili tako dekile! — Ti hinavski poštenjaki! Te svetohlinske device! Grabili so mesece in mesece na kup blata, da dovoljno omečejo ubožico, jedno 'nezakonsko mater'. In to delajo z največjo slastjo prav tisti ljudje, katerih duše so gadne, ostudne, smradne, katerih življenje je ena sama dolga vrsta podlosti . . .«

»Ki pa se ponašajo v javnosti za najbolj častite dame in najpoštenejše gospode,« je priteknila Tončka.

»Da, tisti najbolj. O sleparstvo sveta, ko bi ga mogel razkrinkati! Toda ne! Ostani vse, kakor je! Svetožalec nočem biti. Sam s seboj imam dovolj opravka. — Hotel sem reči le, da je bila ljubezen moja ščit, ki je obvaroval mojo zaročnico, da je niso pogubile strupene puščice licemercev in zavidnežev; moja ljubezen pa ji ostane večno, večno. — Dokler jo ščitim z lastnim srcem, z lastno častjo: kdo ji more, kdo ji sme storiti kaj žalega?! O naj le poskusi, moja osveta bo grozna, grozna!« —

In skrčil je svojo levico v pest, jo grozeč iztegnil proti nebu ter ponavljal:

»Ubijem ga, ubijem ga!«

Ona pa ga je mirila. —

Malo pozneje, ko je spremil Vid svojo znanko do doma, je stopal Golob po ulici, v kateri je stanoval sam. Izredni dogodki, katere je bil nocoj doživel, so mu odnesli vso utrujenost. Prišedši torej v svojo sobo, si je prižgal novo cigareto, sedel za mizo ter napisal dolgo

dolgo pismo. Ko je je naslovil na ime svojega dekleta, je upihnil luč. In tedaj je zapazil, da se je že skoro zdanilo. Razpravljaje se počasi, pa je začel nehote tiho recitovati Goethejeve stihe:

Kdor nikdar kruha jedel ni,
Ki so mu solze ga kropile,
Kdor žalih ni prečul noči,
Vas ne pozna, nebeške sile.

V življenje vodite ga ve,
Pustite v krivdo siromaka,
Da bol objame mu srce:
Tod kazni se pregreha vsaka!

Svetec Podgorski v slovenskem slovstvu.

Spisal I. Poboljšar.

lavljenec, kateremu je posvetil Simon Gregorčič krasno pesem, ponatisnjeno v 11. številki našega lista, si ni le pridobil mnogih zaslug za naš narod na političnem polju, ampak je uspešno obdeloval tudi naš slovstveni vrt.

V kratkem »bo utonilo pol stoletja«, odkar je izšla prva pesem Podgorskega — to je pisateljsko ime, katero si je nadel Svetec po svojem rojstnem kraju Podgorju pri Kamniku. Zapel jo je »Lipi« (Slovenija 1849. l. 11.). »Sladak, krepak« je bil ta spev njegov.

»Rasti, draga lipa! rasti,
Ti kraljica vsih dreves,
Kinč prelepi naši vlasti,
Našim dedom sveti les.«

Studena zima je minila, pomladna sapa veje, povsod se zbuja življenje. Pesnik drami lipo, naj vzdigne tudi ona vrhove, naj širi veje; toda lipa toguje. Pevec ume njene vzdihne; prosi jo odpuščenja, ker je bila pozabljena doslej. On pravi, da tega nismo krivi mi, kriva je le usoda. Teši jo s sijajno bodočnostjo. Tako proroški mu zveni beseda, ko ji obeta, da vzide solnce stare slave, ko ji oznanja, da se ji vrne stara čast. Ves narod se bo zbiral krog nje: možje, govoreči ob očestvu, vesela mladina, navdušeni pevci. Pogled v svetlo prihodnost naj ji vedri lice.